Rostocker Dokumentenserver
Dieses Werk wurde Ihnen durch die Universitätsbibliothek Rostock zum Download bereitgestellt.
Für Fragen und Hinweise wenden Sie sich bitte an: digibib.ub@uni-rostock.de

Marcus Anton Plenciz von

Marci Antonii Plenciz, Medici Vindobonensis, Opera Medico Physica, In Quatuor Tractatus digesta ...

Tractatus II. : De Variolis

Vindobonae: Trattner, 1762

http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717

Band (Druck) Freier Zugang

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0001
DFG

St

1R 261

Ma_3687.

(1.2.3.4.)

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0002
DFG

Anf in Md.

Md. Variol.

Md Scarlat.

Mh. lues bovina

Nc. morbi vegetabil.

Ne. Geologia

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0003
DFG

TRACTATUS II.

DE

VARIOLIS.

AUTORE

MARCO ANTONIO

PLENCIZ,

MEDICO VINDOBONENSI.

VIENNÆ AUSTRIÆ,

Typis JOANNIS THOMÆ TRATTNER, CÆSAR. REG. APOST. MAJEST. AULÆ TYPOGR. ET BIBLIOP.

MDCCLXII.

Ma — 3687. (2.)

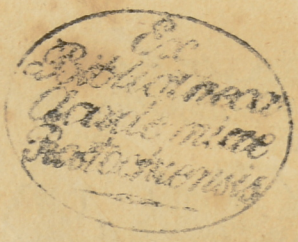

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0006
DFG

PRÆFATIO AUTORIS

Ad Tractatum de Variolis.

Materies de variolis adeo jam a quam plurimis Eruditissimis Viris trita hucusque fuit, ut metuam, ne de his acturus actum agere cuipiam videar.

Verum tamen *hoc non obest*, (dicit Erudissimus D. Werlhoff in Præfatione de novitate variolarum) *quo minus inãoctior quisquam facta rei alicujus curiosiori inquisitione in virorum doctissimorum conjecturis aliquid nonnunquam inveniat, ubi rem acu tetigisse haud videntur.*

Etenim cuilibet in praxi medica versato notum est, multa, quæ tam æthiologiam, quam pathologiam atque Therapeuticam variolarum præcipue malignarum con-

cernunt, adhuc desiderari, quibus neque ego, neque quisque alius tam facile satisfacere valet.

Interea confido, atque spero, fore, ut benevolum Lectorem laboris, quem in lectione hujus de variolis Tractatus impendet, non pœniteat.

In adjunctis observationibus tam in hoc, quam in sequente de Scarlatina Tractatu nomina ægrotorum, maximam partem expressi, ut quisque ingenuus Lector, has non confictas aut ad propriam hypothesim, ut fieri solet, ornatas judicet, sive suspectas habeat.

Reliqua benigno Lectori dijudicanda relinquo. Vale.

Se-

Series rerum notabiliorum, quæ in Tractatu de variolis continentur.

CAPITE I.

1.

Communis & erronea est celebrium etiam Medicorum opinio, variolas & morbillos secundum magis & minus tantum differre. Unde resultat, ut minus apposite variolas & morbillos, tam quoad æthiologiam quam pathologiam una eademque fidelia pertractent. Vide §§. 1. 2. 3.

II.

Respondetur illi famosæ quæstioni: num scilicet variolæ omni ævo grassatæ fuerint, aut quando grassari ceperint. 4. 5. & 6.

III.

Ostenduntur seminia varioloſa semper & omni ævo in rerum natura extitisse. 7. 8. 9.

IV.

Arabes nobis primi seculo 12. accuratam & adæquatam exhibuere variolarum descriptionem 10.

CAPITE II.

V.

Afferuntur variolarum divisiones & differentiæ. His tandem subjungitur earum descriptio, & definitio. 11. 12. 13. &c.

VI.

VI.

Necdum evidenter demonstratum est, quid sit & in quo proprie consistat febris. 24.

VII.

Exponuntur quædam singularia, & quasi anomala symptomata, quæ quandoque variolas præcedere solent. 27.

VIII.

Exhibentur communiora symptomata, quæ variolas præcedere, concomitari, & subsequi solent. 28. 29. &c.

IX.

Quamvis variolæ tempore æstivo grassantes plerumque benignæ, illæ vero, quæ hiemem obtinent, maximam partem malignæ observentur; apud nos tamen aliquot ultimis epidemiis contrarium obtinuit.

X.

Adducuntur epidemiæ variolarum tam benignarum, quam malignarum, quæ hic Viennae intra 30. fere annos observabantur. 38. 39.

XI.

Item ſymptomata, quæ in variolis malignis miliaria præcedere ſolent, ex quibus miliaria futura expertus medicus prædicere poteſt. 40.

XII.

Talia miliaria raro critice, ſæpius tamen ſymptomatice variolis accedere ſolent. 42.

XIII.

Idem intelligendum eſt de miliaribus, aliis morbis acutis, inflammatoriis, ut pleuritidi, peripneumoniæ, ſupervenientibus. 44. 45.

XIV.

Funeſtiſſima variolarum epidemia, quæ ultimis bis annis Viennæ obſervabatur, fuit illa, quæ annis 1745. & 1746. multos e medio ſuſtulit. 47.

Unde hæc parumper diſtinctius exponitur 48. 49. Item diſcutitur, an variolarum malignitas, quæ aliquando obſervabatur, regimini calidiori, perverſæque

me-

medendi methodo, aut ipsi epidemiæ attribuenda sit. 53.

CAPITE III.

XV.

Hic afferuntur & rejiciuntur, diversæ de variolarum origine, natura, causisque opiniones. 54.

XVI.

Verum neque Arabum medicorum opiniones, variolas a sanguine menstruo derivantium, neque Listeri, Mead, aliorumque tales a morsu alicujus bestiolæ, deducentium, subsistere possunt. 56. 57. &c.

XVII.

Multo minus illorum sententia admittenda est, qui variolas a capsulis atrabilariis, aut a certis salibus sive acidis, sive alcalinis, sive neutris, aut qui a certis fermentis, derivare conantur. 58. 59.

XVIII.

Quamvis sententia Eruditissimi & Celeberrimi Domini de Hahn, Consiliarii Regii, nuperrime publici juris facta, magnam & profundam in Autore eruditionem præ se ferat, non respondet tamen origini & naturæ variolarum. 62. 63. 64. &c.

XIX.

Tandem affertur propria de variolarum origine, natura, & causis saltem materialibus, sententia. 71. 72.

XX.

Hæc rationibus corroboratur, & ab adversariorum injuriis vindicatur. 73. 74.

XXI.

Multiplicatio & propagatio putredinis fit per multiplicationem animalculorum. 75. 76.

XXII.

Demonstratur putredo esse effectus, & non causa alicujus rei. 78. 79.

XXIII.

Cum variolæ nunc magis benignæ, nunc magis

magis malignæ graſſentur, quæritur, an earum ſeminia inter ſe differant. 81. 82.

XXIV.

Miaſma varioloſum videtur primario petere, & afficere genus nervoſum. 83. 84. &c.

XV.

Tale miaſma varioloſum poteſt diu, quin imo a nativitate corpori ineſſe. 86. 87. &c.

XXVI.

Hic afferuntur illa, quæ ad prognoſim variolarum ſpectant. 90. 91.

CAPITE VI.

XXVII.

Hic formantur indicationes, quæ pro diverſo variolarum ſtadio, etiam diverſæ eſſe debent. 101.

XXVIII.

Afferuntur remedia, quæ immediate in miaſma varioloſum agere poſſunt; quæ ſaltem

tem illud ita disponere dicuntur, ut variolæ benignæ exsurgant. 103.

XXIX.

Phlogistica humorum constitutio in variolis, videtur differre ab illa, quæ in aliis inflammationibus observatur. 104.

XXX.

Unde patet, quare nec discuti, nec dissipari sine suppuratione possit, ut in aliis inflammationibus sæpe contingit. 105.

XXXI.

Exponuntur remedia, quæ in phlogistica humorum constitutione conveniunt. 109. 110.

XXXII.

Alia debet esse ratio medendi in infantibus, & alia in adultis; item alia in variolis discretis, benignis, & alia in malignis, & confluentibus. Quapropter male a quibusdam practicis remedia, quæ in benignis proficere observant, tanquam specifica in malignis deprædicantur. 112.

XXXIII.

XXXIII.

Venæ sectio in quibus casibus celebrari, aut omitti, & qua quantitate instituí debeat. 116. 117.

XXXIV.

Quæ cautelæ ratione nitri, & paregoricorum in infantibus adhibendæ sint. 118.

XXXV.

Remedia volatilia, variolas a centro ad peripheriam pellentia non facile in usum vocanda. 120.

XXXVI.

Affertur casus, qui quoad similia remedia adhibenda facile imponere potest, quæ, si adhibeantur, gangræna & mors accelerabitur. 121.

XXXVII.

In similibus casibus sanguinis missio, & remedia antiphlogistica, omnibus aliis præferuntur. 122.

XXXVIII.

XXXVIII.

Adducuntur casus in quibus lenia volatilia adhiberi possunt. 123.

XXXIX.

Nitrata, paregorica & sanguinis in debita quantitate detractio in adultioribus, quamvis variolæ benignæ futuræ videantur, in usum vocanda sunt. 127.

XL.

In confluentibus, anomalis, malignisque variolis, quamvis omnia, quæ in benignis secundo cum effectu adhibentur, in usum vocentur, nihilominus tamen non satisfaciunt. Quapropter alia procedendum erit via. 128. 129.

XLI.

In variolis malignis repetitæ venæ sectiones perquam necessariæ sunt; quæ fere omni tempore morbi urgente necessitate instituí possunt, & debent. 132. 133.

XLII.

XLII.

Hoc assertum experientiis & autoritatibus corroboratur. 136. 137. &c.

XLIII.

Adstruitur regimen, quoad alias res non naturales in variolis observandum. 138.

XLIV.

Si suspicio sit, in primis viis hærere humores peccantes, isti debent per lenia evacuantia antiphlogistica e corpore dilui, & ablui. 140.

XLV.

Si malignitas tanta adsit, ut ordinariis antiphlogisticis domari non possit, debemus ad corticem peruvianum confugere. 141.

XLVI.

Assignantur regulæ de exhibendo in similibus casibus cortice, qui in infantibus, assumptioni remediorum obstantibus, in clysmatibus injici poterit. 143. 144. &c.

XLVII.

Hydrogala, quæ e tribus aquæ puræ partibus, & una lactis, invicem mixtis,

&

& coctis, & sufficiente quantitate sacchari constat, omnibus aliis potionibus diluentibus & lenientibus præfertur. 148. 149.

XLVIII.

Quomodo cutis emolliri, & laxari debeat, ad hoc, ut facilior fiat variolarum eruptio, & benignior earundem suppuratio. 157. 158.

XLIX.

Fit mentio specialis variolarum epidemiæ, in qua sanguis non est spissus, & lardaceus, sed dissolutus, diffluens. In hac prodest spiritus vitrioli, aliaque subacida, & subaustera. 160. 161. &c.

L.

Quid tandem notandum sit de usu mercurii in variolis? 163.

LI.

Exponitur Clarissimi Gundelsbaimeri methodus tractandi variolas. 169.

LII.

Sequitur methodus, qua Arabes variolis medebantur. 171. LIII.

LIII.

His adjungitur Celeberrimi medici Bayri variolas tractandi ratio. 173.

LIV.

Breviſſime quædam de inſitione, & inoculatione variolarum. 175. 176.

CAPITE V.

LV.

Docetur, quomodo diverſis ſymptomatibus, quæ variolas antecedere, concomitari, aut ſubſequi ſolent mederi, debeamus. 177.

LVI.

Statuitur quid agendum ſit, ſi adſint convulſiones, aut nimia diarrhœa aut aliqua urgens hæmorrhagia. 186. 7. 8.

LVII.

Demonſtratur in phreneſi nimius, & communis paregoricorum, anodynorumque

usus esse noxius; quibus præferuntur lenia per epicrasim evacuantia antiphlogistica. 192.

LVIII.

Quid in secundaria variolarum febre agendum sit. 195. LIX

Quid sit micturitio in variolis, quid denotet & quomodo tractari debeat. 197. 8.

LX.

Urinæ in variolis suppressio, effectus, & cura. 199. LXI.

Si pustulæ variolarum depressæ, flaccidæ; & si interstitia variolarum minus rubeant, tumeantque minus, quid agendum. 202. 4. LXII.

Quomodo leniatur, mitigeturque variolarum ardor, dolor, & tensio. 207.

LXIII.

Qua ratione deglutitioni difficili obviam eundum sit. 209.

LXIV.

Quid de salivatione in variolis sentiendum; quomodo hæc custodienda, aut deficiens promovenda? 213. 214.

LXV.

LXV.

Quomodo oculi a malignitate materiæ varioloſæ cuſtodiendi; affecti vero, quomodo curandi? 224. Si aures, ſi faciei forma & nitor offendantur, quomodo illis proſpiciendum? 232.

LXVI.

Si poſt variolas ulcera maligna exedentia, ſi furunculi vires exhaurientes diu & pertinaciter affligant, tunc præter remedia diluentia, & lenientia, cortex peruvianus, & mercurius ſpecifica a celeberrimis practicis deprædicantur. 241.

LVII.

Exponuntur plures alii affectus qui variolis ſupervenire ſolent.

LVIII.

Tandem capite VI. & ultimo afferuntur quædam ſingulares de variolis obſervationes, caſusque ſelectiores, adjunctis ad eosdem annotationibus; quibus illa, quæ de variolis ſuperius expoſita ſunt, magis dilucidantur, & confirmantur.

TRRCTATUS II.

DE

VARIOLIS

CAPUT I.

De quibusdam ad variolas ſpectantibus.

Papulæ, quæ quaſi vari faciem reliquamque cutem, defœdant variolæ vocantur. Unde fit, ut Indi variolas ſub forma excelſæ mulieris effingant, turpi macie torridæ, furiæ inſtar bicipitis,

&

& quatuor brachiis præditæ, cujus simulacrum efformant, cui vota ineptissima, ut grassantibus variolis, ab hac turpitudine liberentur, facere solent.

I.

In prima statim variolarum contemplatione se offert communis, & fere omnium, qui de his tractarunt, error; quo alias celebres in arte medica viri, variolas, & morbillos promiscue, & quasi una fidelia dilucidare, iisdemque eandem tum æthiologiam, quin imo, & curam, adscribere solent, cum tamen, uti jam superius de contagio probatum est, duo hi affectus specie inter se differant, & diversissimis symptomatibus ægros affligant. Experientia enim est cuilibet obvia, ordinaria naturæ lege a variolis variolas, & a morbillis morbillos, non autem a variolis morbillos, aut a morbillis variolas propagari.

II.

Hoc confirmat artificialis propagatio, quæ per insitionem seu inoculationem variolarum instituí solet. Quin imo annis 1757. & 1758. Celeberrimus D. Doctor Home eadem hac arte morbillos feliciſſimo eventu in Anglia propagavit; neque unquam obſervatum eſt ab inoculatis variolis morbillos aut a morbillis variolas exortas fuiſſe.

III.

Sicut igitur plantarum ſemina a. b. c. eorumque ex illis ortas plantas ſpecie differre dicimus, quia ordinaria naturæ lege a ſemine a. plantam a. & a ſemine b. plantam b. produci, & propagari videmus; ita pariter ex eodem fundamento ſemina variolarum, & morbillorum ſpecie inter ſe differre aſſerere debebimus; ſecus enim omnia ſemina plantarum una cum ſuis plantis ejusdem ſpeciei contra omnium opinionem dicenda erunt.

IV.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0026
DFG

IV.

Quare judico, variolas seorsim, & separatim a morbillis tractandas & definiendas esse, pace omnium aliter sentientium. Antequam autem ad differentias, descriptionem, & æthiologiam variolarum accedamus, dilucidanda, & enodanda venit celebris alias inter medicos quæstio: num videlicet variolæ semper, & omni ævo genus humanum afflixerint? aut quo tempore, saltem in Europa vigere ceperint? Alii vero hanc quæstionem proponunt: An variolæ veteribus notæ fuerint, nec ne?

V.

Fateor, quamvis hæc quæstio exigui, aut nullius, sive in re medica, sive in republica videatur esse commodi, acerrime tamen celebres inter medicos ad hæc usque tempora decertatum fuisse. Ego ne crambem toties jam coctam recoquere videar, in his diu non mora-

bor, sed Benevolum Lectorem ad lectionem eorum autorum, qui data opera, perquam erudite de hac quæstione tractarunt, remittam. Inter multos alios præeminet elegantissimus Tractatus: *De variolarum novitate*, celeberrimi, & eruditissimi viri D. de Werlhoff contra doctissimum pariter virum Gothofredum Hannium; qui veterum monumenta summo labore conquisivit, & collegit; unde variolas a veteribus delineatas, & descriptas esse probat; alter vero pro sua, quæ in omnibus est ipsi communis modestia, & eruditione, ostendit variolas esse morbum novum, & veteribus ignotum. Hic invenies B. L. in utramque partem, quam profundissime & eruditissime decertatum esse, ut vix aliquid supereſſe rear, quod superaddi possit.

VI.

Interim, ut quam breviſſime fieri poſſit hac de quæstione me expediam; ju-

judico, cuilibet jam constare, quod juxta data principia de contagio, hæc quæstio facile a nobis solvi, & determinari possit. Nam supposui, quod sicut semina omnium vegetabilium, ita etiam semina verminosa omnium morborum contagiosorum in principio creationis jam producta fuerint, adeoque in rerum natura nulla alia de novo producantur, sed tantum evolvantur, & ultro propagentur.

VII.

Unde ex his principiis sequentia deducimus.

Primo; quod semina variolarum semper & omni tempore in rerum natura extiterint.

Secundo; quod semina valde diu inertia latere possint; quin imo

Tertio, a summo Creatore ipsis seminibus inditas esse certas pro eorum evolutione leges, ut aliqua citius, alia tardius evolvantur.

Omnia hæc allata fundantur in obſervationibus, de quibus vix aliquod dubium moveri poſſet, nam experientia conſtat, ſemina luis venereæ, podagræ, aliorumque hæreditariorum morborum in ſeris primo nepotibus ſoboleſcere, item periti agricolæ norunt, eadem ſemina & eidem ſolo ſæpius commiſſa in ſui multiplicatione, & fructificatione tandem valde deficere, ſive hoc fiat, quod per repetitas evolutiones tandem exhaurian-tur; ſive, quod eidem terræ ita aſueſcant, ut non amplius afficiantur; uti hoc videmus in noſtris corporibus; quamvis enim cum aëre eſculentis, & potulentis quotidie vix non infinita muſcarum, aliorumque inſectorum ovula deglutiamus, tamen illis ita aſſueſcimus, ut non afficiamur.

VIII.

Quapropter ex jam allatis rationibus fit, ut lepra, elephantiaſis, mentagra alii-

aliique, qui quondam communissimi, & diriſſimi erant morbi, nunc ferme deficiant; aſt fieri poteſt, ut tardius eorum ſemina præſtabilitam adipiſcantur maturitatem, ſicque frequentiore evolutione, ac majore ſævitie ſe manifeſtent.

Sed hoc ipſum nunc videmus in lue venerea; notum eſt quanta ſævitie, quanta ſtrage in ſui initio ſe manifeſtarit, nam quam citiſſime omnia pervadebat, & corrumpebat membra, nunc vero genitalium ſede contenta per gonorrhæam, ſæpe abſque omni remedio feliciter ſuum abſolvit decurſum. Sed de his plura legi poſſunt in tractatu de contagio.

IX.

Unde ex his inferre poſſumus, quod tempore Hippocrat. ante & poſt illum non tantum ſemina variolarum jam extiterint, ſed quod etiam variolæ genus humanum afflixerint, verum non tam frequentes, uti hoc tempore.

Qua-

Quare mirum non est, si in veterum monumentis inveniantur quædam variolarum vestigia, quæ modernis respondent variolis. Præterea contingere potuit, ut tempore Hippocratis, Celsi, & Galeni; item in illis provinciis, quas ipsi inhabitabant, aut forte universim, nec in Asia, nec in Europa, tunc variolæ grassatæ fuerint, quæ tamen in Africa, America, aliisque tunc incognitis insulis, eandem, quam nunc apud nos stragem agerent. Sic Ioann. Helwig narrat, quod ante Batavorum in insulas orientales, & occidentales adventum variolæ, & morbilli incogniti ibidem fuerint; qui tamen ibi nunc tam frequentes, & tam maligni existunt.

X.

Ast primam accuratam & adæquatam variolarum descriptionem seculo duodecimo Medicis Arabibus debemus; quos nos uti & alios recentiores sequemur.

An-

Antequam vero variolarum definitionem seu descriptionem adducamus, præmittendæ erunt variolarum differentiæ, & divisiones; ex quibus dein earum natura facilius exponi poterit.

CAPUT II.

De divisione, differentiis, & descriptione variolarum.

XI.

Ad variolarum diagnosim, prognosim, & curam multum interest scire earum differentias, & divisiones, quare variolæ primo dividuntur in veras, seu legitimas, & nothas, seu spurias; istæ sunt vesiculæ plus minus latæ, humorem serosum, aut aqueum majore aut minore quantitate continentes, derepente plerumque invadentes, & erumpentes; bidui

aut

aut tridui collabescentes, & flaccescentes, & sine periculo affligentes.

XII.

Variolæ autem veræ, de quibus hic potissimum agemus, in suppurationem tendunt, & plus temporis donec acmin attingant, requirunt, nam rarissime primo, quandoque secundo, plerumque tamen tertio aut quarto die erumpere solent, septimo, octavo, aut nono die, aliquando tardius, ut in malignis, & confluentibus, suppurantur.

XIII.

Variolæ veræ dividuntur ultro in discretas seu distinctas, & confluentes; item intermedias, quæ cohærentes audiunt.

Distinctæ dicuntur, quæ papulas ab invicem sejunctas habent; quando vero plures papulæ quasi in unam conveniunt, tunc confluentes vocantur. Istæ solent erysipelatis, aut morbillorum ritu

tu erumpere, & colore rubro adinstar scarlatinæ faciem notare. Cohærentes sunt mediæ inter discretas, & confluentes, quando nimirum se quoad aliqua tantum suæ molis puncta tangunt.

XIV.

Item dividuntur in regulares & irregulares, seu anomalas, illæ sunt, quæ eadem vix non semper exhibent phænomena, & pari symptomatum agmine, atque potissimum tempore verno ægros adoriri consueverunt; quare distinctæ quarta ab invasione die erumpere incipiunt, & ulteriorem morbi decursum mitiorum symptomatum agmine absolvunt, qua ex ratione benignæ audiunt.

XV.

Si vero prædictas notas non præseferunt variolæ irregulares, & anomalæ vocantur, quæ, si discretæ sunt, tertia die jam erumpere incipiunt, plerumque valde parvas, pustulas, fuscas, aut nigras

gras referunt, quin imo ſæpe ptyaliſmus, qui confluentibus quaſi proprius eſt, illas concomitari ſolet, adeoque majore cum periculo ſua ſtadia decurrunt, unde etiam malignæ dici poſſunt.

XVI.

Variolæ confluentes irregulares diſtinguuntur a confluentibus regularibus in eo, quod tempus eruptionis magis antevertant, adeoque jam ſecunda die erumpere ſoleant. Hæc eruptio fit ſpecie tumoris plus minus rubri vultum omnem contegentis abſque notabili papularum diſcrimine; adeſt præterea ſtatim ſub initium morbi major virium exſolutio, & variolarum major in gangrænam propenſio.

XVII.

Dantur etiam aliæ variolarum, ſed minoris momenti differentiæ, ſic Clariſſimus Diemerbroeck, alias dicit eſſe rubicundas, alias lividas, violaceas; item

item alias molles, alias duras; depressas, elevatas, albicantes, splendentes, alias latas, & alias contractas.

XVIII.

Quin imo ipsæ variolæ nothæ seu spuriæ videntur notabilem differentiam præseferre; nam aliæ sunt christallinæ, & lymphaticæ, plus humoris serosi & lymphatici continentes, unde etiam vulgo die Waßerblattern audiunt; aliæ vero sunt duriores, nodosæ, verucosæ, tuberculosæ, & vix aliquid humoris continentes & ideo etiam die Stein-blattern vocari solent. Quamvis Clarissimus Mead, & Freind variolas verucosas & Chrystallinas ad malignas potius reducant; ego tales sæpe vidi; sed semper sine febre & periculo; adeoque inter spurias potius reputandas censeo.

XIX.

Præsuppositis divisionibus & differentiis variolarum facilius poterit concipi il-

larum descriptio, quæ alias definitio vocatur.

Antequam variolarum descriptionem proferamus, insinuandum est, raro eas exacte, & adæquate definiri, quia sub tali descriptione non comprehenduntur variolæ tam veræ, quam nothæ; item quia sæpe talia symptomata pro essentia variolarum adduci solent, quæ in variolis adesse, aut abesse possunt, ut dein patebit.

XX.

Variolæ igitur describi possunt, quod sint morbus exantematicus contagiosus, (I.) plerumque epidemicus (II.) & passim cum febre conjunctus (III.) omnem ætatem, sed præcipue infantes invadere solitus. Si veræ sunt variolæ in suppurationem, secus, si nothæ sunt, tendens (IV.) diversisque aliis, pro diversitate status morbi stipatus symptomatibus. (V.)

XXI.

XXI.

Ratio vero dictorum, uti & ulterior eorum expositio sequens esse poterit: dixi enim (I.) variolas esse morbum exantematicum, & contagiosum, & (II.) plerumque epidemicum. Variolas esse contagiosas omnes no unt, sed illas non esse semper epidemicas pariter admittent, si perpenderint eas facile per fomitem ab uno loco ad aliam regionem, ubi epidemice non grassantur, ibique saltem per insitionem, aut inoculationem communicari, & propagari posse; sic Eruditissimus Willis multos adducit casus de variolis sine epidemia affligentibus.

XXII.

(III.) Variolas esse febrem exanthematicam, adeoque febrem esse de essentia variolarum, plerique autumant. Verum rationes, quibus moveor, febrem non esse de essentia variolarum sunt sequentes:

Primo in variolis ſpuriis ſæpe nec febris, nec ullum aliud ſymptoma quod incommodo eſſe poſſit, obſervatur.

Secundo in variolis, & præcipue benignis, ſæpe nulla obſervatur febris; quia tales infantes ab initio uſque ad finem morbi omnes functiones, ut alias ſani peragunt; ſunt enim hilares, circum ambulantes, ludentes, bene appetentes placide dormientes, verbo: nulla alicujus incommodi ſigna præſeferre videntur, qui talia non credit, ruri præcipue talia obſervare poterit.

XXIII.

Sed quamvis admitterem tempore eruptionis & ſuppurationis adeſſe febrem; interim omnes practici norunt, quod in variolis diſcretis & benignis, facta plenaria eruptione, febris plerumque per unam, alteramve diem ſileat, donec febris ſuppuratoria accedat; quod patet ex eo, quia infantes vix exacta eruptio-

ptione hilares, esurientes & bene dormientes evadunt, quod fieri non posset, si febris adesset. Sicut igitur calor de essentia febris dici non potest, quia aliquando abesse potest, ex eadem etiam ratione febris de essentia variolarum non erit, cum pariter a variolis separari possit.

XXIV.

Verum doleo, quod tantum de febre disputare debeamus, cum necdum evidenter constet, quid, & in quo proprie calor, & febris consistat. Quamvis enim hoc tempore fere omnes, ab aucto attritu, & exinde orto pulsu frequentiore, & celeriore naturam, & essentiam, febris & caloris derivent, supersunt tamen quam plurimæ difficultates, quæ hanc communem opinionem labefactant, tales difficultates nuper nobis publici juris fecit Eruditissimus & Magnificentissimus Dominus de Haen: in

parte altera rationis medendi pag. CLXIV. V. VI. & alibi. Verum ne hæc, quamvis laude & veneratione digna, novissima esse videantur, talia legi possunt in operibus jam 1748. a Medico Vindobonensi typis datis cap. v. de venæ sectione pag. CXXVII. quibus titulus est: *Animadversiones in libellum cui titulus: Androphilus Asclapiadeus &c.* verum manum de tabula, hæc hujus loci & nostri scopi non sunt, quare ad (IV.)

Properamus; per hoc enim, quod variolæ veræ suppurentur, distinguuntur a spuriis, quæ sæpe inopinato erumpunt, & bidui aut tridui flaccescentes exsiccantur, uti in differentiis variolarum, ab aliis efflorescentiis clarius patet.

XXV.

Tandem (V.) diximus variolas pro diversitate status, & stadii earum diversis stipatas esse symptomatis.

Cla-

Clariſſ. Sydenham aſſignat duo tantum variolarum tempora, nimirum unum ſeparationis, & alterum expulſionis; aſt judico commodius quatuor in variolis terminos ſeu epochas conſtituendas eſſe; primus terminus eſt præparationis, ſeu ſeparationis, ſecundus expulſionis, tertius ſuppurationis, & ultimus exſiccationis. Primus ſeu præparationis terminus in variolis diſcretis, & benignis intra triduum aut quatriduum abſolvitur; in malignis vero, aut confluentibus citius; ſecundus intra triduum circiter; tertius diverſa habet tempora; nam in diſcretis & benignis, citius, in malignis autem & confluentibus tardius & lentius abſolvitur ſuppuratio, & ad decimam ſeptimam quin imo etiam ad vigeſimam primam diem protrahitur. Idem dicendum eſt de earundem exſiccatione. Ut vero tota hiſtoria, & progreſſus variolarum eo facilius intelligatur,

initium ducam a discretis, & regularibus, sicque ab his fiet transitus ad confluentes & anomalas.

XXVI.

Diversa sunt symptomata pro diversitate genii variolarum, quæ earum eruptionem præcedere solent; specialiter vero affligit capitis, lumborum, & spinæ dorsi dolor; lassitudo, viriumque languor, præcordiorum anxietates, inquietudines, respiratio laboriosa & suspiriosa; sopor, somnus tamen inquietus, interruptus; quibus præcipue autem juvenibus jungitur delirium; item adest ciborum fastidium, nausea, quandoque etiam vomitus maximam partem biliosus; in infantibus autem plerumque diarrhæa, pavores in somno, & subsultus tendinum; in adultis vero adest incoercibilis in sudores propensio. Præterea horripillationes intercurrere consueverunt, calor corporis aliquando major,

ali-

aliquando minor; idem dicendum est de siti; pulsus est plerumque solito celerior; infantes sæpe inopinate convelluntur, quibus paulo post variolarum eruptio succedit.

XXVII.

Hic tacitus præterire non possum quædam anomala, & minus vulgaria symptomata, quæ variolas quandoque diu præcedere solent. Ego aliquando observavi, quod octo, & pluribus diebus certi dolores rheumatici aliquando unam, aliquando alteram partem corporis occupare, quandoque cum, quandoque sine febre affligere soleant; sicque aliquando colicam, quandoque pleuritidem, aut rheumaticum artuum dolorem æmulentur; quales casus hac de re a me observati dein specifice adducentur.

XXVIII.

Dixi, quod pro diverso variolarum genio, prout nimirum discretæ, aut con-

fluentes; benignæ aut malignæ fuerint & jam diverso efflorescant tempore; malignæ enim & confluentes longe citius; discretæ vero & benignæ plerumquè quarta die erumpere solent; & quidem primo in facie & collo papulæ quædam rubræ se manifestant, quæ pededentim numero plures efflorescunt; dein pectus, brachia, abdomen, dorsum cum femoribus, pedibusque occupant; quo tempore fiunt frequentes sternutationes, difficultasque nunc major, nunc minor in deglutitione persentitur; quia variolæ tam nares, quam fauces occupant; quin imo sæpe fit, ut totus tractus arteriæ asperæ, esophagi, quin imo pulmones, ventriculus, intestina, aliaque viscera iisdem obsideantur.

Protrahitur variolarum eruptio ad duos tresve dies, quo tempore omnia superius recensita symptomata aut remittunt, aut plane evanescunt.

XXIX.

XXIX.

Tandem circa diem ſextum eodem tenore & ordine ut eruperant variolæ, incipiunt ſuppurari; adeoque puſtulæ, quæ in ſui exordio rubebant ſucceſſive albeſcere incipiunt, magis latæ, & acuminatæ fiunt cum circulo rubente, item variolarum interſtitia rubent, tument, tenduntur; & dolent; iſte tumor præprimis faciem occupat, ſic palpebræ ſæpe ita turgent, & connivent, ut veſicam aqua plenam repræſentent, & ægrum uno alterove die luce privent.

Interea dum iſta fiunt febris, ſitis, inquietudines, deglutitio difficilis, vox rauca, & reliqua intenduntur nunc magis nunc minus pro diverſa ratione variolarum.

XXX.

Die circiter ab invaſione nono puſtulæ, quæ albæ & leves erant ad tactum, fiunt aſperæ, fuſcæ, & flavæ, ſic-

ficque mox dein & ferme eodem ordine, ut eruperant, & suppurabantur, rumpuntur, & exsiccantur, & usque ad 14. circiter diem, illæ, quæ faciem, collum occupabant, abscedere, & decidere solent; relictis squamulis furfuraceis successive pariter decidentibus.

XXXI.

Interim, dum hæc die octavo, & nono, & sequentibus in facie fiunt, & ad declinationem morbi vergunt, manus vero & pedes summum tumoris gradum assequuntur, rubent, tenduntur, & dolent bidui aut tridui longius, quam facies; variolæ pariter diutius albæ, plenæ, & tensæ perseverant; quæ dein decima tertia aut decima quarta die flaccescunt, & humorem sed non ita spissum, ut illæ, quæ faciem occupant, verum liquidiorem fundunt; sicque exsiccantur & decidunt, ut superius dictum est.

XXXII.

XXXII.

Dum tumor faciei, reliquarumque partium augmentum capit, urina pauca & ſaturata redditur; dum vero tumor decreſcit, ſuccedunt urinæ crudæ, aqueæ, valde copioſæ; quibus diverſa filamenta, & quaſi ſquamularum ramenta innatare videntur; quin imo præſertim ultimis reſipiſcentiæ diebus, ſedimentum album nunc majore nunc minore quantitate in urinis obſervatur.

XXXIII.

Ex data deſcriptione variolarum, quæ maximam partem diſcretas, & regulares attingit, variolæ confluentes, & anomalæ facilius concipi poterunt; etenim ſymptomata, quæ expulſionem variolarum confluentium præcedere ſolent, ſunt ferme diſcretis communia, ſed longe atrociora & ferociora; nam hic adeſt major virium proſtratio, major anxietas, materiæ bilioſæ vomitus, major ſo-

poro-

porositas & major febris; ex quibus variolas, aut confluxuras, aut anomalas, & mali moris futuras expertus medicus prædicere poterit.

XXXIV.

Diximus in discretis benignis facta eruptione febrem mitigari, aut plane sopiri; in confluentibus vero peracta eruptione febris adhuc supereſt, item salivatio adultos, diarrhæa vero infantes affligere solent; nam salivatio aliquando una cum variolarum eruptione aliquando postridie supervenit; a principio materia sat tenuis procedit, quæ vero circa undecimum morbi diem tam tenax & spissa fit, ut nisi manus & pedes tunc debito modo tumeant, æger in summo vitæ periculo versetur.

XXXV.

Variolæ confluentes, quæ faciem occupant, sunt multo minoris voluminis, quam in discreto genere esse soleant; illæ ve-

vero quæ manus & pedes obsident, habent mollem majorem illis, quæ in facie sunt. Hoc præterea observamus, quod statim sub eruptionis initium facies ex confluentibus tumida evadat, qualis etiam diutius quam in discretis permanet.

XXXVI.

Variolæ autem anomalæ hoc habent primo singulare; quod quamvis fuerint discretæ diem quartum, alias discretis regularibus pro expulsione communem, antevertant; adeoque prout plus, aut minus malignæ sunt indolis, secundo, aut tertio die erumpant.

Secundo, omnia symptomata ferme ut in confluentibus dictum est, sunt graviora. Tertio pustulæ sunt minoris voluminis, non ita elevatæ, sed magis depressæ, quam illæ, quæ in regularibus & discretis esse solent.

Quarto, quamvis variolæ discretæ videantur, si tamen malignæ sunt, jungi-

gitur his in adultis ptyalismus, ac si confluentes essent.

Tandem variolæ anomalæ solent multis pustulis nigris ad corruptionem & gangrænam magis dispositis, interspersæ esse; unde magnam malignitatem illis inesse judicare possumus, propter quam etiam fit ut talibus variolis anomalis facile alia exanthemata ut milliaria jungantur.

XXXVII.

Solertissimus Sydenhamius judicat variolas tempore verno grassantes esse discretas, & benignas; illas vero, quæ hibernum tempus obtinent, esse ut plurimum malignas. Verum multæ observationes a me hic Viennæ captæ aliter nos docent, nam recentissima epidemia, qua Vindobonæ variolæ grassabantur, nobis ostendit tempore hiemali variolas discretas, & benignas sæpe grassari.

XXXVIII.

XXXVIII.

Hæc epidemia ſtatim poſt ſolſtitium æſtivum initium ſumpſit, & hinc inde ſe manifeſtavit; aſt menſibus Novembri, & Decembri 1759. item 1760. Januario, & Februario quam plurimos & infantes, & adultos agrediebantur variolæ, circa æquinoctium vernum jam deferveſcere videbantur, ita ut ſequentibus menſibus vix earum veſtigia ſupereſſent.

Eodem tempore nunciabatur variolæ graſſatæ fuiſſe in multis aliis regionibus, ſed potiſſimum in Dania; erant autem ibidem ita malignæ, ut quam plurimi exinde denati eſſent. Apud nos autem contrarium evenit; etenim erant tam benignæ, ut ſi debita methodo tractatæ fuiſſent, vix aliquis ægrotorum exinde deſideratus fuiſſet; quod confirmatum legi poteſt in elegantiſſimo tractatu de miliaribus & petechiis Magnifi-

centissimi, & Eruditissimi Domini Ant. de Haen Vindobonæ editi 1760. Ego ipse, ut absque jactantia efferam, habui quamplurimos, tam intra, quam extra urbem in celeberrima Academia Sabaudica tractandos similes ægros, & quamvis multi eorum viginti & ultra annos nati fuissent, tamen favente Numine omnes integræ & perfectæ sanitati restituti fuere.

XXXIX.

Similes benignarum variolarum epidemiæ, quæ tempore hiemali hic loci observabantur, erant plures, ut annis 1749. & 1750. 1757. & 1758. & recenter 1759. & 1760. Cum hujates benignarum variolarum epidemias retulerim, necesse est, ut etiam illarum, quæ malignæ & anomalæ erant indolis, quam breuissime meminerim.

XL.

XL.

A triginta fere annis quibus praxi medicæ addictus ſum, duas, ut alias præteream, malignas & memorabiles obſervavi variolarum epidemias. Prima fuit anno 1742. in hac erat ſtatim ab initio morbi ſumma virium proſtratio, ingens febris, ſumma anxietas, & ſoporoſitas. variolæ erumpere ſolebant ad finem diei ſecundæ, aut a principio diei tertiæ, erant fere apud omnes diſcretæ, ſed parvæ, non elevatæ, ſed depreſſæ; aliquæ earum erant lividæ aut nigræ. Verum hoc præ omnibus aliis notandum eſt, quod die nona, aut undecima, aliquando tardius, ubi omnia jam ad vota Medici, & ægri procedere videbantur, mox æger fieret inquietus, anxioſus, ſiticuloſus, febris augeretur, micturitio affligeret; urinæ enim ſæpe, copioſæ, & limpidiſſimæ excernebantur; dum hæc aderant ſymptomata expertus medicus

potuit pro certo prædicere miliaria alba paulo post, aut postridie in conspectum ventura; qualis eventus dein medici prognostico magnam fidem conciliavit.

XLI.

Dum prædicta miliaria ex centro ad peripheriam corporis propulsa fuissent, præsertim si sat copiosa ista esset eruptio, ut plurimum æger melius habebat, & omnia prædicta symptomata remittebant, sicque si nulla alia exacerbatio huic similis succederet, æger brevi perfectæ, & integræ restituebatur sanitati.

XLII.

Verum tamen sæpe evenit, ut post unam, alteramve a prima exacerbatione diem, ubi æger respicere videbatur, iterato inquietus anxiosus, magis febricitans fieret, ut superius diximus; cui exacerbationi diversi recentium miliarium, aut albarum, aut rubrarum, aut utriusque

utriusque simul hinc inde in corpore apparebant manipuli. Ista alternatio, & exacerbatio solebat sæpius repetere; & ægrum magis semper & magis viribus exhaurire; sicque nisi opportunis remediis obviam itum fuisset, e medio tollere.

XLIII.

Ejusdem plane indolis observationem hic tacitus præterire non possum, quin meminerim, idem sæpe contingere in omnibus morbis acutis, ut febribus continuis, ardentibus, malignis inflammatoriis, ut potissimum in pleuritide & peripneumonia. Si enim materia phlogistica in pleura & pulmonibus restagnans: nec discutiatur, nec per copiosum sputum evacuetur, tunc semper magis & magis corrumpitur, & ad Massam sanguineam resorbetur; ibidem majorem febrem, majorem in ægro inquietudinem, majoremque anxietatem excitat; ad pe-

ripheriam corporis propellitur, ſicque exanthemata miliaria propululant.

XLIV.

Si iſta materia corrupta magna ſui parte pulmones ab onere liberet, & ad ſanguinem reſorbeatur, ſicque ad peripheriam pellatur; ſi hoc fiat die criti. co; tunc contingit magno cum levamine; quales caſus aliquot ipſemet vidi, & quamvis ſint rari, tamen omnes practici ſimiles norunt; talis enim motus naturæ criticus dici debet; quia fit materiæ peccantis coctæ a partibus nobilioribus ad minus nobiles depoſitio.

XLV.

Sæpius autem evenire ſolet, ut materia peccante exiſtente adhuc cruda, vel dum materia phlogiſtica in abſceſſum degenerat, exanthemata miliaria ſupervenire ſoleant; quia materia corrupta purulenta maſſæ ſanguineæ mixta ad circumferentiam corporis propellitur: verum

rum hoc non fit cum euphoria, & levamine; quia cum fomes materiæ purulentæ generandæ in corpore lateat, non poteſt fieri aliqua critica evacuatio donec iſte fomes expurgetur, abſtergatur, & conſolidetur.

XLVI.

Sic in variolis ſæpe vix non idem contingere obſervamus; nimirum die nona, aut undecima materia variolosa purulenta ad ſanguinem reſorbetur; ibidem excitat majorem febrem, inquietudinem, anxietatem, ex quo fit, ut dein hæc ipſa materia purulenta ſub ſpecie exanthematum miliarium ad peripheriam deponatur; quod ſi plenarie & ſecundum potiorem ejus partem contingat, fit critice, & cum levamine; ſi vero hujus materiæ purulentæ minor aliqua portio ad circumferentiam corporis propellatur, manente majore ejus portione mixta cum ſanguine, aut ſi in aliqua interna

corporis parte ex variolis fiat abscessus, quod sæpe contingere dein dicemus; tunc materia purulenta exinde separata, cum sanguine mixta, & ad peripheriam protrusa non alleviat morbum, nec ægrum, non succedit critice, sed symptomatice; quia princeps horum exanthematum fomes adhuc in corpore supereſt, eandem materiam peccantem ad excitandos ulteriores motus febriles in posterum exhibiturus.

Tales motus symptomaticos sæpe observavimus in variolarum epidemia, quæ anno 1742. grassabatur.

XLVII.

Verum atrocioris, & funestioris variolarum epidemiæ vix memini, quam fuerit illa, quæ annis 1745. & 1746. hic Vindobonæ grassabatur; & hæc est ratio, quæ me movet, ut paululum distinctius illam exponam, & declarem.

Ad finem Augusti, & initium Septembris 1745. variolæ hinc inde in hac me-

metropoli se manifestabant, ut plurimum discretæ, & utcunque benignæ; verum mox larvam deponebant, mensibus præcipue Novemb. Decembris 1745, & Januar. Februar. 1746. perquam malignæ factæ quam plurimos tam infantes, quam etiam ætate provectiores, præsertim ex hujatibus perquam illustribus familiis vita privabant, sed Martio & Aprili mitiores, & rariores factæ tandem evanuerant.

XLVIII.

Harum variolarum insultus & progressus sequens erat: ægri per intervalla horrebant, biliosa vomebant, comatosi jacebant; summa anxietas, & virium prostratio illos occupabat. Aliquando secunda, aliquando tertia ab insultu die variolæ in conspectum veniebant, erant ut plurimum discretæ. Sed peracta expulsione prædicta symptomata non mitigabantur, ut alias fieri solet; quin imo sæ-

pe augebantur; nam & inquietudines, insomnia, deliria, item sæpe convulsiones, quamvis prius non adfuissent, præterea micturitio, diarrhæa in infantibus; ptyalismus vero in adultis die quinta aut sexta prioribus jungebantur; quibus die sequente miliaria ferme semper alba, tam certo supervenere, ut ex præsentia dictorum symptomatum miliarium prognosim ferme infallibilem medicus expertus instituere potuerit.

XLIX.

Diarrhæa, quæ hic aderat, non solebat tantum negotii, & discriminis facessere quantum ipsa micturitio, quæ fere diabetica dici poterat; nam nicthemeri spatio ad libras XII. aut XVI. aliquando etiam ultra, urinæ limpidissimæ secessérant. Istud urinæ profluvium in aliquibus ægris totum morbi decursum concomitabatur; quapropter necessario quidam anomali effectus exinde resultabant,

bant, nimirum variolæ non erant elevatæ & turgidæ, sed depressæ, flaccidæ, multæ lividæ, aut nigræ tempore suppurationis manebant; item nec facies, nec variolarum interstitia solitum adipiscebantur tumorem & ruborem.

L.

Hoc præterea singulare in hac epidemia fuit, quod diarrhæa non tantum infantes, sed multos alios triginta & plures annos natos, affligeret; quæ si aderat, ptyalismi vix aliqua aderant vestigia.

LI.

Dum prædicta miliaria sexto, aut septimo, ut dixi, die expulsa fuissent, videbatur æger melius se habere, nam prædicta symptomata, nimirum anxietates, deliria aut convulsiones remittebant, quæ non mitescebant, dum variolarum eruptio facta fuisset.

LII.

LII.

Si æger in hoc reſipiſcentiæ ſtatu absque nova exacerbatione permanebat, tunc plerumque decima quarta morbi die, aliquando vero primo decima ſeptima judicabatur; ſed ſimiles caſus oppido rari erant. Verum frequentius eveniebat; ut octava aut nona morbi die prædicta micturitio, febris, anxietates, inquietudines, aliquando deliria repeterent, & reviviſcerent; quæ mox nova, ſive alborum, ſive rubrorum miliarium eruptio ſequebatur; ſicque iſta exacerbatio, & alternatio aliquoties repetere ſolebat; æger interim exinde magis ſemper & magis fatiſcebat; & niſi opportunis, & appropriatis remediis temporius occurreretur, ad plures migrabat; quod vigeſima prima morbi, aliquando tardius, contingebat, quin imo habui duos tresve caſus ægrotorum; in quibus non tantum prædicta ſymptomata, ſed

præ-

præterea diverſarum corporis partium ſerpentia, & gangrænoſa ulcera aderant, quæ exhauſto, & exeſo fere toto corpore quadrageſimo circiter primo die finem vitæ imponebant.

LIII.

Verum dicet aliquis, iſtam variolarum malignitatem regimini calido, quo variolæ tractari ſolent, potius adſcribendam eſſe, quam alicui malignæ epidemiæ. Aſt quamvis inficias ire non valeam in uno, alterove ſubjecto aliquando variolas indole ſua benignas per perverſam methodum malignas reddi poſſe, quales caſus ſæpe vidi; tamen univerſaliter hoc dici non poteſt; quia alias ratio reddi non poſſet, quare uno anno benignæ, alio vero maximam partem malignæ graſſentur; cum univerſalis eas tractandi methodus, regimenque fere ſemper idem ſit. Accedit, quod methodus regimine calido variolantes tractandi apud noſtra-

tes medicos jam dudum exoleverit, quod jam suo tempore agnovit, & improbavit celeberrimus quondam hic Vindobonæ practicus Sorbait in suo tractatu de variolis Cap. XVII. Tractatu III. item Cap. XIII. Tractatu VII.

Ex his, quæ superius dicta sunt de differentiis, & descriptione variolarum, eruitur facile earum diagnosis, & differentiæ ab omnibus aliis exanthematibus; nam per hoc, quod variolæ sint papulæ elevatæ, & prominenres, & quod in suppurationem transeant, distinguuntur a morbillis, petechiis, scarlatina, purpura aliisque exanthematibus.

CA-

CAPUT III.

De Variolarum Æthiologia.

LIV.

Plures & diverſas habemus de origine, natura, & cauſis variolarum opiniones; inter quas princeps & prima fuit Arabum Medicorum.

Quemadmodum enim illi primi fuere, quia accuratam variolarum deſcriptionem nobis exhibuerunt; ita fere unanimiter variolas a ſanguine materno derivabant, & deducebant.

LV.

Aſſertum hoc ſequentibus firmabant rationibus: credebant enim; primo, quod ſanguis menſtruus ſit humor corruptus, & quaſi venenoſus.

Secundo obſervabant, uti etiam nunc videre eſt, quod uterum gerentes plerumque menſtruo illo fluxu priventur; adeoque exinde inferebant, quod cum

fœ-

fœtus in utero matris nutriatur, prædicto sanguine menstruo, eidem necessario inferatur talis labes, ejusque humores ita conspurcari debeant, ut non nisi per supervenientes variolas depurari & defecari possint.

Quamvis vero aliqui, ut Avenzoar dicant, fœtum in utero matris sanguine puro nutriri, admittunt tamen variolas ab utero matris derivandas esse. Sic Clariss. Willis ipse hoc fermentum variolosum ab utero deducit, & in medulla spinali tamdiu iners hospitari ait, donec in actum deducatur.

LVI.

Verum hoc tempore per demonstrationes constat, sanguinem menstruum esse ejusdem indolis cum alio, qui in vasis circulat, adeoque non esse corruptum, aut venenosum.

Secundo certum est, multa alia animalia bruta habere sua menstrua absque eo, quod corripiantur variolis. Ter-

Tertio, multi ſeneſcunt, quin laborarint variolis.

Quarto, neque concipi aut demonſtrari poteſt, quare hæc materia variolosa non ſtatim in actum deducatur, cum minima ejus portio ſive per contagium, ſive per inſitionem corpori communicetur, ſtatim variolas excitet.

Tandem cum ſtatus conceptionis, nutritionis & partus a principio mundi ſemper fuerit idem, ratio dari non poteſt, quare ſuperioribus ſeculis tam raræ fuerint variolæ, ut in antiquorum monumentis vix earum veſtigia inveniantur. Negligentiſſimi ſane dicendi eſſent veteres, qui alias minutias diverſorum minoris momenti morborum deſcripſerunt, hunc principem inter alios morbum præteriiſſent aut ſuperficialiter tantum tetigiſſent.

LVII.

Secunda atque recentior de origine, propagatione, & causis variolarum circumfertur opinio, quam Clarissimi Listerus, Mead aliique potissimum vero illi, qui variolas novum morbum esse credunt, adoptarunt. Isti variolarum originem, propagationem a morsu alicujus bestiolæ venenatæ deducunt, & derivant; quæ alicui hominum vulnus inflixerat illique tale varioloſum venenum instillaverat, quod dein ultro aliis hominibus communicatum, nunc partim hæreditario titulo, partim per contagium ultro propagatur, & multiplicatur.

In confirmationem hujus opinionis adducunt, quam plurima bestiolarum venenatarum exempla, quarum morsus, ut illi opinantur, cum variolis congruere videntur.

LVIII.

Ast contra est primo: Præfati autores non possunt assignare locum, ubi pri-

primo talis morſus inflictus; nec poſſunt ſpecificare beſtiolam, a qua talis morſus factus fuiſſet, adeoque videntur talia ad libitum aſſerere & effingere.

Secundo: cum hoc tempore multi, & magni tractus terrarum, qui quondam nobis incogniti erant, pateant, deberet ſæpius talis morſus ſuccedere, de quo nobis certe conſtare deberet.

Tertio: deberemus pariter admittere, quod alii morbi contagioſi, ut morbilli, lues venerea, petechiæ a ſimilibus morſibus originem haberent, quod ipſi adverſarii non admittunt.

Tandem quarto: ex noſtris de contagio principiis deducitur princeps in contrarium ratio; demonſtravimus nimirum, quod venena ſive ex regno animali, minerali, ſive vegetabili deſumantur, non ſint contagioſa; adeoque quamvis prædictus beſtiolæ morſus reipſa demonſtrari poſſit, hoc tamen ſemper ve-

rum esset, quod non sit contagiosus; & ultro multiplicabilis, quemadmodum variolæ reipsa sunt.

LIX.

Sed dices: morsus canis rabidi est contagiosus, & ultro propagabilis, adeoque potest esse, quod alicubi detur talis bestiola, quæ prædita sit simili morsu varioloso & contagioso.

Respondeo, quamvis hoc argumentum prima fronte consideratum videatur habere aliquam vim; intimius vero trutinatum destruit funditus hanc ipsam sententiam; quia in tractatu de contagio ostendi similes morsus ut ursi, canis rabidi esse animalis ægri non sani, adeoque se habere eodem modo, ac si quisquam hominum febre maligna petechiali, varioloſa aut morbilloſa laborans alium hominem sanum morderet; in quo casu homo demorsus in eundem mordentis incideret morbum.

Ta-

Talem funestum casum expertus quondam fuit pie defunctus, mihique æterna memoria venerandus Perill. Dominus Weber de Fürnberg Celeberrimus quondam Medicus Vindobonensis; qualem mihi, aliisque repetitis vicibus narrabat: Hic illustris vir quemadmodum in omnibus suis negotiis perquam industrium se exhibuit, ita vel maxime in illis, quæ artem medicam spectabant; in sua juventute omnem in his proficiendi quærebat occasionem, & oblatam lubens amplectebatur; unde factum est, ut creatus Neo-Doctor perquam sedulus ægros præsertim in Nosocomio vulgo (das Becken-Haus) dicto inviseret; morbos, eorumque symptomata ibidem examinaturus. Dum semel incideret in ægrotum febre maligna petechiali decumbentem, desiderabat statum linguæ in ægro explorare; in quo casu incautus nimis profunde digitum in os ægri adegit,

ut ægrotus eundem ad cruentationem usque momorderit; unde dein brevi inhorruit, & eadem febre maligna correptus, tandem ad incitas redactus fuit, ut omnes tam Medici quam consanguinei conclamatum esse judicarint. Ast præter omnium opinionem resipiscere inceperat, ac tandem judicatus, altioribusque in posterum Reipublicæ muneribus fungendis servatus fuit.

LX.

Ut vero evidentius pateat, ab aliquo simili morsu contagium varioloſum dependere non posse, considerare debemus, saltem quantum a posteriori nobis constat uniuscujusque proprietates, & naturam; sicque videbimus, quanto intervallo inter se distent. Experientia enim nos docet, contagium canis rabidi, aut cujuscunque alterius animalis, non nisi per immediatum contactum communicari posse; contagium varioloſum vero non tan-

tantum immediate, sed & mediate per exhalationes, vapores multiplicabile esse omnes norunt; adeoque tale contagium a morsu alicujus bestiolæ derivari nequit.

LXI.

Nihil dicam de capsulis atrabilariis, a quibus Sylviani variolas derivare conantur. Nihil de Candoræ pixide, e qua uti alios morbos ita & variolas quidam derivant. Nihil de salibus sive acidis, sive alcalinis; ad quos multi materiam varioloſam reducere satagunt; quia hæc omnia, aut in cerebri idæis sedem habent, aut jam superius in tractatu de contagio in genere, refutata sunt.

LXII.

Majoris momenti, & altioris indaginis, quam omnes, quas hucusque adduximus, est illa, de causis, & origine variolarum sententia, quam nuperrime publici juris fecit, magno labore exornavit

vit Vir Eruditiſſimus, & Acutiſſimus Dominus Johan. Gothofredus de Haen Conſiliarius Regius, Vir in Republica optime meritus. Hic profundiſſimo, quo pollet ingenio, judicat variolas nihil aliud eſſe, quam aliquam evolutionis ſpeciem ultimorum arterioſorum vaſorum, cutem perreptantium; adeoque variolas dicit eſſe prægnantes arteriarum gemmas, paritate a plantarum gemmis deſumpta; quemadmodum enim iſtæ debito tempore evolvi, & efflorescere ſolent, idem intelligendum eſſe de illis aſſerit.

LXIII.

Princeps hujus aſſerti ratio exinde adducitur, quod tota animalium vita ſtatis, & fere continuis evolutionibus abſolvatur; quarum notabiliores ſunt, quæ in dentitione, pilorum, barbæque incremento, vocis mutatione, menſium proventu, ſeminis exuberantia, aliisque innumerabilibus partium ſolidarum mutationibus obſervantur. Quo-

Quorum plura apud præfatum autorem tam erudite quam ornate expoſita, ut alium Celſum te legiſſe credas, videri poſſunt.

LXIV.

Si hanc de variolis ſententiam cum omnibus aliis hypotheſibus, quæ ad hæc uſque tempora in publicum prodiere, confero, absque omni hæſitatione judico, hanc omnibus & ſingulis præferendam eſſe; etſi ex jam datis de contagio principiis alicui alteri hypotheſi obſtrictus non viderer, hanc ipſam præ omnibus aliis amplecterer. Neque enim ex illis, quæ contra hanc opinionem opponi poſſunt, ab aſſenſu dimoveri paterer, quoniam his facilius, quam illis, quæ alias ſententias premunt, ſatisfieri poteſt.

LXV.

Interea quemadmodum incomparabili hujus ſententiæ Autori gratulor, ita

mihi gaudeo, quod in quibusdam, quæ naturam variolarum dilucidare possint, conveniamus, quamvis in multis disconveniamus; convenimus enim in eo, quod ambo in quadam evolutione variolas constituamus. Etenim evolutio, quam Clarissimus Autor in suo systemate assumit, est gemmarum, glomerumque in minimis arteriolis evolutio, & efflorescentia, nostra vero ut dein patebit, est seminii varioloſi evolutio, & multiplicatio. Sed quid vetat dicere, has gemmas, quemadmodum in vegetabilibus ex Clarissimo Linnæo, aliisque Botanicis notum est, esse glomos, foliis, floribus, quin imo etiam propriis seminibus evolubilibus, & ultro multiplicabilibus fœtos; in quo casu inter hanc & meam mox adducendam sententiam major esset analogismus, & fere idem sensus; nisi quod hæc sententia in vasorum extremitatibus, ego vero in toto corpore talia seminia evol-

volvi, efflorescere, & multiplicari supponam. Difficultates vero, quæ præter illas, quas Clariss. Autor ipse sibi opponit, hanc sententiam premunt, sunt sequentes.

LXVI.

Primo: concipi non potest, quo modo minima portio materiæ varioloſæ; sive illa per insitionem, sive per contagium communicetur corpori; possit prædictas arteriolarum gemmas, ut floreant, in actum deducere, nisi dicatur, quod talis materiæ varioloſæ portio primo excitet motus febriles, & mediantibus his motibus fiat tandem prædicta evolutio.

LXVII.

Verum exinde necessario, sequeretur, quod quilibet motus febrilis idem facere deberet, quod est contra experientiam; nam sæpissime videmus homines febribus continuis, ardentibus, malignis, in-

inflamatoriis affligi, absque eo, quod tales variolæ efflorescant; quæ tamen sæpe a leviſſima febre varioloſa extricantur. Quapropter exinde patet, quod cauſa materialis variolarum debeat eſſe aliquid aliud; & quod illa mutatio, quæ in variolis fit circa arteriarum extremitates, ſit tantum effectus non vero ipſa natura variolarum.

LXVIII.

Secundo: omnibus notum eſt materiam varioloſam eſſe contagioſam; ſed quis aſſerere poterit in vaſorum extremitatibus, illarumque gemmis hoc contagium conſiſtere? niſi ſimul ibidem dari talia ſeminia varioloſa admittat, quæ dato tempore evolvantur. In quo caſu hæc ſententia aliam præ ſe fert faciem.

LXIX.

Tertio: ſtructura machinæ humanæ eſt ferme eadem, ac in brutis ſecundum omnes vitæ evolutiones; in brutis autem

tem talis varioloſa evolutio non obſervatur; unde inferre poſſumus, quod hæc in homine non propter ultimorum vaſorum ſtructuram, ſed aliis ex rationibus obſervetur.

Quarto: Morbilloſa exanthemata non dependent a prædicta evolutione, quamvis ſemel tantum in vita effloreſcere conſueverint; igitur idem dicendum erit de variolis?

LXX.

Tandem quinto: Dantur caſus, ubi ſæpius idem homo bis aut etiam ter variolis laboret. Quomodo itaque fiet, ut illud, quod jam evolutum & plenarie obliteratum eſt, iterato reviviſcat; adeoque ex omnibus jam dictis inferre debemus, quod cauſa materialis variolarum ab externo corporibus communicari ſoleat, aut, quod, quamvis hæc aliquando diu iners in corpore lateat, & data occaſione evolvatur, poſſit

sit tamen iterato, & in alia epidemia communicari, & in actum deduci.

LXXI.

Examinatis plerisque de contagio varioloso sententiis supereſt, ut noſtram de variolis palam faciamus opinionem. Dicimus itaque, quemadmodum ex tractatu de contagio aliunde conſtat, quod variolæ habeant ſuæ ſpeciei propria ſeminia, quæ data occaſione evolvantur, propagentur, & multiplicentur.

Hæc ſententia poterit cuique ex eo jam capite præ aliis arridere, quod ſit ſimpliciſſima, & naturæ operibus maxime analoga, & explanandis phœnomenis, ſymptomatiſque perquam opportuna. Cujus ulterior ratio eſt, quod variolæ debeant dici ſpecie diſtinctæ ab omni alio exanthemate contagioſo, adeoque debeant etiam habere ſeminia ſpecie diſtincta ab omni alio; ſecus enim ratio dari non poterit, quare a variolis variolæ

læ tam per insitionem, quam per contagium, & non alia exanthemata propululent.

Quemadmodum enim seminia vegetabilium specie inter se distincta dicimus, quia videmus, ex certo semine certam, & non aliam evolvi plantam; idem pariter de miasmate, seu seminio variolosо dicendum erit.

LXXII.

Quod vero hæc sint vera seminia, & similia illis, quæ in vegetabilibus & animalibus videmus, patet exinde & quidem.

Primo: quia hæc uti seminia vegetabilia ultro propagari, & multiplicari possunt, quæ propagatio, & multiplicatio ex nullo alio, quam nostro principio concipi & explanari potest.

Secundo: quia, si materia purulenta varioloſa examini subtilissimi microscopii subjiciatur, exhibet innumerabilia ani-

animalcula, eorumque ſeminia, ſeu ovula ultro multiplicabilia; quod

Tertio ipſa inſitio variolarum adhuc evidentius demonſtrat, & confirmat, quod inter inſitionem, ſeu inoculationem plantarum, & variolarum, vix aliqua videatur intercedere differentia; nam ſive ſurculum ſive gemmam ad inſitionem, aut inoculationem aſſumas, habebis cum tempore innumerabilia ejusdem ſpeciei, cujus eſt ſurculus aut gemma, exinde evoluta ſemina; aſt in hoc caſu admittere debemus, omnia hæc ſeminia in illis gemmis jam præextitiſſe; ſecus enim cogemur dicere, hæc ſeminia eſſe producta de novo, quod admitti non poſſe in tractatu de contagio evidentiſſimis rationibus evictum fuit. Idem dicendum erit de materia varioloſa ad inſitionem adhibita, quod nimirum huic inſint talia ſeminia varioloſa ſucceſſive evolvenda, & ferme ſine fine multiplicabilia.

Qui

Qui plura similia, quæ ad firmandam nostram de variolis sententiam inservire possunt, legere cupit, noster tractatus de contagio in genere ipsi exhibebit talia magis exposita, & explanata, quæ, ne actum agere videamur missa facimus.

LXXIII.

Ast aliquis objicere potest dicendo: constat experientia, a parva panificii seu fermenti massa, ingentem aliam panificii massam eodem imbui fermento; adeoque ista ulterior propagatio, & multiplicatio variolarum concipi & explanari potest absque dictis seminiis.

Respondeo: qui veram fermenti panis examinaverit, & noverit naturam; item qui variolas una cum aliis, quæ cum his junguntur phænomenis, rite perpenderit; longe aliter sentiet, quam qui talia objicere solent.

LXXIV.

Nam primo adversarii solent hanc de fermento panis paritatem ad omne cujusque sit speciei contagium applicare; adeoque si hæc paritas haberet aliquam vim, deberent omnia contagia esse ejusdem speciei, sicut massa quæcunque per mixtionem prædicti fermenti prius fermentescens, semper est ejusdem indolis; nimirum naturæ acidæ, aut saltem acescentis; aliud vero est de contagio, quod diversas ejusdem species habet; alia est nimirum materia contagii varioloſa, alia morbilloſa, alia venerea, & alia scabioſa. Quis ergo mortalium lumine naturali tantum instructus, admittere poterit, omnia prædicta exanthemata ab eadem materia fermentescente dependere?

Secundo: observationibus constat, quod non tantum morbus varioloſus, sed omnia alia exanthemata in putredinem ver-

vergant; prædictum autem fermentum panis naturam acidam potius induat.

LXXV.

Sed hic oppones, quemadmodum Eruditiſſimus Frider. Hoffmannus cum omnibus ſuis adhærentibus opponere ſolet: materia putrida (ut varioloſa) hoc habet, quod aliis mixta eadem putredine, talia inficiat; & in ſui naturam mutet; adeoque mirum non eſt, ſi materia varioloſa, putrida humoribus noxiis mixta, eoſdem in ſui indolem mutet; ſicque ultro propagetur, & multiplicetur.

LXXVI.

Quod materia putrida illud in ſui naturam mutet, cui miſcetur; hoc jam dudum omnes agnoverunt, quomodo autem hoc fiat ferme omnes ignorarunt. Ex meis vero de contagio, & putredine principiis hoc facile & clare concipitur; nam dixi omnem rem putridam conſtare ex innumerabilibus animalculis, il-

lorum ovulis & excrementis; quæ si alicui v. g. liquido non putrido misceantur in eodem evolvantur, & multiplicentur, sicque sibi assimilent.

LXXVII.

Eadem est ratio de fermento panis, quod magnæ panificii massæ mixtum eandem in sui indolem mutat. Ego ut hanc methamorphosim, vel dixero potius multiplicationem, intimius cognoscerem, solvi in aqua portionem fermenti panis & alterius massæ, cui fermentum panis mixtum erat; hanc solutionem examinavi microscopio, & observavi eadem animalcula, in fermento panis, & in massa, cui tale fermentum mixtum erat; adeoque signum est, quod eadem massa naturam fermenti adipiscatur, quia animalcula fermenti in eadem multiplicantur. Hoc ipsum observavit Celeberrimus Baker aliique in glutine acescente, quod componitur ex farina, aut amy-

amylo & aqua. Vide ejus partem I. Cap. IV.

LXXVIII.

Tandem ubi adversarii aliud effugium non inveniunt, illam adeo decantatam objectionem in sui auxilium assumunt; dicunt nimirum putredinem esse quidem cum variolis conjunctam, item in rebus putridis omnino observari prædicta animalcula, sed illa esse effectus putredinis, non vero ipsam putredinem.

Quamvis ad hanc difficultatem jam in tractatu de contagio responsum fuerit; quia tamen hæc difficultas sæpius moveri consuevit, debet hic pro possibili convelli. Adversarii ipsi admittunt, quod materia putrida in variolis, purpura, petechiis, lue venerea, aliisque similibus morbis, alteri corpori communicetur, propagetur, & multiplicetur. Adeoque sicut prædicti morbi specie inter se differunt, debet necessario etiam præ-

dicta materia putrida v. g. variolarum ſpecie differre a materia putrida luis venereæ, & aliis. Sed iſta differentia non poteſt in alio conſiſtere, quam in diverſis animalculis, eorumque ſeminiis; nam materia putrida ſecundum mentem adverſariorum conſiderata non admittit aliam differentiam, niſi magis & minus, in quantum nimirum una magis altera minus putrida dici poteſt.

LXXIX.

Sed clariſſima inſtantia eſt in ſeminibus vegetabilium animalium, quia ſcilicet planta A. ſpecie differt a planta B. debebimus admittere, quod ſeminia plantæ A. pariter ſpecie differunt a ſeminiis planetæ B. Item quamvis ſtricte loquendo planta A. nihil ſit aliud quam ſemen A. evolutum, & magis in ſuas partes explicatum, poſſemus tamen laxe loquendo plantam A. ejuſque partes effectum ipſius ſeminis A. vocare. Et

quam-

quamvis alia, & nova ſeminia ex ſemine A. & planta A. ſint tantum evoluta; poſſemus tamen, quin imo ſolemus; ſed minus proprie, talia ſemina de novo evoluta, effectum ſeminis A. & plantæ A. vocare. Sic idem dicendum eſt de animalculis, eorumque ſeminiis in rebus putridis obſervatis. Quamvis enim putredinis multiplicatio reipſa nihil aliud ſit, quam animalculorum, ovulorum, eorumque excrementorum ulterior propagatio, & multiplicatio, ſolemus tamen hæc animalcula, & ſeminia, quamvis minus apte, effectus putredinis vocare; cum reipſa putredo in his conſiſtat, & ab his dependeat; adeoque ipſa putredo potius pro effectu habenda ſit. Unde cognoſces B. L. quam male ex odore rerum putridarum nauſeoſo eſſentiam putredinis extorquere ſatagant multi, quia nimirum talem odorem a particulis ſulphureis valatilibus & quidem merito deri-

vant ; in his ipsissimis particulis sulphureis volatilibus essentiam putredinis pariter constituunt, cum prædictus odor sit potius effectus quam ipsa putredo dicendus. Plura vide capite de putredine.

LXXX.

Sæpe contingit, ut in rebus physicis, & medicis causa, essentia & effectus invicem confundantur; ut inflammatio est stasis sanguinis in minimis arteriolis ; item causa immediata inflammationis est illa ipsa stasis, ipsa tamen inflammatio solet etiam considerari tanquam effectus illius stagnationis. Idem videmus in physicis v. g. in frigore: frigus est quies particularum, & simul illud dependere dicimus a tali particularum quiete.

Itaque multa solemus respectu nostri, & sub diversa ratione considerare, quæ reipsa unum idemque sunt.

LXXXI.

LXXXI.

Hic quæri poteſt, an variolarum materia ſeu ipſum illud alias dictum miaſma ſit in ſe ipſo ſemper ejuſdem indolis an vero diverſæ? Ratio dubitandi eſt; quia variolæ, uti ſuperius in diviſionibus, & differentiis dictum eſt, ſæpe ita variant, ut vix ſibi ſimiles videantur.

Reſpondeo abſurdum non eſſe ſi feminia variolarum dicantur inter ſe differre; hoc ipſum videmus in ſeminibus animalium, & præcipue vegetabilium; ſic dantur diverſæ ſpecies pyrorum, pomorum, ceraſorum, & aliorum.

LXXXII.

Interim hoc admittere debemus, quod diverſitas, quæ aliquando in variolis obſervatur, dependeat ſæpe a certa conſtitutione temporum, loci, aut ægroti, obſervationes enim nos docent, quod feminia variolarum diſcretarum, & benignarum ſive per contagium, ſive per

insitionem alicui communicentur, aliquando in variolas malignas degenerent; idem a contrario sæpius observavi, ex confluentibus, & malignis in aliis subjectis exortas fuisse discretas, & benignas. Item ex relationibus constat in certis regionibus grassari variolas plerumque malignas & lethales, sic nulli dicuntur tam funestæ esse variolæ quam Nigritarum, & Cafrorum genti. Item recentissimum habemus hujus exemplum, nam 1759. apud nos erant variolæ ut plurimum benignæ, quæ tamen eodem tempore in Dania malignæ fuisse dicuntur.

Quantam varietatem, quin imo & damnum certæ tempestates, & certi flantes venti seminibus, præsertim puberibus vegetabilibus afferant, omnibus notum est, unde mirum non est, si idem in variolis, aliisque morbis contagiosis, & epidemicis ferme quolibet anno observemus, & unam Epidemiam ab altera differre judicemus.

LXXXIII.

Præterea præterire non poſſum, quin aliquid ſaltem veriſimile proferam de prima, & principe ſede, quam miaſma varioloſum in noſtro corpore occupare ſolet: Hæc ſedes videtur eſſe genus nervoſum, ſive medullæ ſpinalis, ſive oblongatæ, ſive utriusque. Ratio aſſerti deducitur ex ſymptomatibus, quæ in variolantibus præſertim ſtatim ſub initium morbi perſentiuntur. Intercurrunt enim diverſæ horripilationes; lumborum, & ſpinæ dorſi dolor, diverſi ſpaſmi, quin imo ſæpe convulſiones; quæ omnia a genere nervoſo dependent.

LXXXIV.

Ratio ulterior eſt, quia quocunque modo miaſma varioloſum communicetur corpori, tandem perveniet ad vaſa ſanguifera, ſicque cum aliis humoribus leges circulationis ſubibit; cum vero hæc miaſmata ſint tam parvæ molis, ut in va-

vasis sanguineis aliquod obstaculum tam facile non inveniant, fit, ut lege circulationis pellantur ad minima vascula nervos perreptantia, & circumambientia; quin imo ad ipsas fibrillas nerveas; in quibus facile subsistere, conquiescere, ac tandem soboleſcere, & evolvi incipiunt; donec ultro, & ad massam sanguineam mediantibus prædictis motibus spasticis excutiantur; & in vasis sanguineis, quin imo etiam in lymphaticis semper magis & magis propagentur, & multiplicentur.

LXXXV.

Fundamentum talia, quæ forte alicui paradoxa videri possent, asserendi consistit in eo, quod observationibus constet, sive miasma varioloſum per contagium, sive per insitionem communicetur corpori, non soleat statim in actum deduci, sed intra octiduum, & tardius primo efflorescat; adeoque signum est.

quod

quod prima talis evolutio non fiat in vasis sanguineis, saltem non in illis, quæ sunt majoris diametri.

LXXXVI.

Ex hoc fundamento asserere etiam possumus, quod talia miasmata variolosa in fibrillis nerveis diutissime inertia latere possint, antequam ab aliqua causa externa in actum deducantur. Item debemus admittere, quod sæpe talia miasmata contagiosa a parentibus hæreditario titulo possideamus, quæ diu inertia in nostro corpore latent, cum tempore vero, aut ab aliqua causa externa in actum deducantur, aut quando talia seminia proprium, & quasi præstabilitum suæ maturitatis terminum attigerint, evolvantur, & efflorescant.

LXXXVII.

Omnia hæc, quæ dixi, fundantur in certis & omnibus notis observationibus; sic constat, semina, tam animalium

um quam vegetabilium habere certos profui tam fotu, incubatu, quam evolutione terminos, adeoque idem de feminiis contagiosis dicendum erit.

LXXXVIII.

Item experientia nos docet, & observationibus confirmatum habemus, quod fratres & sorores, multis miliaribus ab invicem dissiti eodem tempore, & eodem afflentur, corripianturque contagio; quales casus legi possunt in Tract. de contagio §. CXLI. Verum in his casibus nulla potest assignari causa externa excitans; neque possibile est, ut contagium in tantam distantiam agat, & propagetur, adeoque in similibus casibus admittere debemus, quod talia feminia contagiosa illis corporibus jam insint, & cum ex eodem fonte nimirum a parentibus originem habere supponere possimus, mirum non est, si eodem ferme tempore terminum maturitatis adipiscantur.

Hoc

Hoc ipsum patet ex aliis morbis hæreditariis, ut arthritide podagra, lue venerea, aliisque, qui diu antequam efflorescant, in corpore latere possunt.

LXXXIX.

Tandem multæ observationes nos docent, quales pariter in tractat. de contagio legi possunt, quod ex animi pathematibus, ut ira, terrore morbi contagiosi ut variolæ, morbilli, miliaria quasi resuscitentur, & contrahantur, & quidem sæpe tali tempore, ubi nulla similis Epidemia grassatur. Sic sæpe contingit, ut ex aspectu horridæ a variolis fœdatæ faciei variolis corripiantur quidam, & exinde ægre decumbant.

Ex quibus observationibus inferre possumus, quod talia miasmata contagiosa, in similibus saltem casibus, in corpore, & quidem in genere nervoso, latere debeant; quia prædicta animi pathemata directe & immediate genus ner

vo-

volum attingunt, & affligunt, unde prædicta miasmata, seu seminia contagiosa commoventur, excutiuntur; & in actum deducuntur. His præmissis recepto ordine sequitur prognosis.

XC.

Quo mitiora sunt symptomata, quæ eruptionem variolarum præcedere solent, eo tardius nimirum ut plurimum die quarta fit variolarum eruptio. In quo casu variolas fere semper discretas, & benignas observavi.

XCI.

Ex majore aut minore gradu febris, idem dicendum est de prostratione virium, variolas benignas, aut malignas futuras præsagire possumus. Si febris sit magna cum sopore conjuncta, plerumque variolæ aut confluentes, aut anomalæ supervenire solent.

XCII.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0100
DFG

XCII.

Vidi ſæpe præſente minore febre, quamvis convulſiones cum deliriis, clamoribus per biduum, aut etiam triduum afflixerint, variolas diſtinctiſſimas, & benignas ſuperveniſſe.

Unde convulſiones, quæ eruptionem variolarum præcedunt nullum portendunt periculum, ſecus vero, ſi alio ſuperveniant tempore; etenim vel demonſtrant, latere adhuc alia exanthemata in corpore vel metaſtaſim in principem aliquam corporis partem factam eſſe.

Si ſanguis e vena miſſus eſt lardaceus Bacclivius judicat, variolas mali moris futuras, quod ego ipſe confirmatum obſervavi, ſi febris ſit magna, & ingens virium dejectio.

Juvenes ſemper facilius variolas tolerant, & ſuperant, quam qui ætate ſunt provectiores. Variolæ confluentes plus periculi ſecumferunt quam diſcretæ, item

discretæ anomalæ magis metuendæ, quam regulares.

XCIII.

Variolæ, quæ impetuose, & confertim erumpunt, semper majus periculum portendunt, quam, quæ lente, & successive prodeunt; quia quæ una erumpunt, etiam una suppurantur, sicut quæ successive erumpunt, successive in suppurationem tendunt; unde in illis semper vehementior febris suppuratoria, in his vero mitior urget.

Variolæ ex facie potius, quam ex aliis corporis partibus judicantur, quare si in facie frequentes, aut confluentes fuerint, quamvis in aliis partibus distinctæ, aut raræ appareant, prognosis tamen ex illis, quæ faciem occupant, desumenda est. Variolæ, quo sub ipsa eruptione magis rubent, eo benigniores. Si in principio quartæ diei, aut finiente jam tertia die erumpant variolæ, ad re-

regulares ſpectant, & plerumque benignam inducunt indolem. Si vero in principio tertiæ diei, aut ſecunda jam die prodeant; denique quo magis quartam diem antevertunt, eo pejoris ſunt ominis.

XCIV

Si exacta jam variolarum eruptione febris, & reliqua ſymptomata perſeverant, ſignum eſt, alia exanthemata, ut miliaria in corpore latere, quæ non mitigantur, donec prædicta miliaria in conſpectum veniant; quod in epidemia An. 1745. & 1746. fere quotidie videre erat.

Diarrhæa, niſi excedat, ut in prædicta epidemia 1745. quæ fere colliquativa erat; nihil mali portendit, adeoque non eſt ſiſtenda. Idem dicendum eſt de ſudoribus, qui in variolis diſcretis ætate provectiores tenent.

XCV.

Ptyalismus, qui in confluentibus & in anomalis variolis adultos affligit, si rite procedat, & quo diutius durat, eo magis ægrum levat; si vero, ut sæpe contingit, die undecima sistatur, tunc respiratio & deglutitio fit difficilis, vox rauca, & clangosa, æger inquietus, anxiosus, delirans, & micturiens, in quo casu mox convellitur, & moritur. Si vero in illo statu, quo ptyalismus sistitur, manuum pedumque tumor increscat, prædicta symptomata leviora, & mitiora esse solent.

Narium hæmorrhagiæ, quæ ante variolarum eruptionem, aut sub ipsa eruptione contingunt, ægrum potius sublevant, quam opprimunt.

Variolæ, quo magis sunt elevatæ, & turgidæ, item circulo rubro donatæ, eo melioris sunt notæ, latæ vero & depressæ aut in medio foveam habentes,

aut

aut prædicto circulo rubro carentes, ut plurimum funeſtæ eſſe ſolent.

Infantes minus periclitantur, quam adulti, quia illis morbus congruus, iſtis vero non ita, ſive fœtus in utero matris, ſive mulier uterum gerens, ſive uterque variolis laboret, ſemper pro utroque ſummum abortus & vitæ periculum ſubeſt. Variolæ lividæ aut nigræ indicant materiam acrem cauſticam facile in gangrænam tendentem.

Si poſt peractam eruptionem ſoporoſi maneant, aut tales fiant, qui prius non erant, ſignum eſt, vel quod alia lateant exanthemata, vel quod inflammatio cerebri adſit, quam dein convulſiones & mors excipere ſolent.

Variolæ, quibus purpura, aut petechiæ interſperſæ, plerumque funeſtæ ſunt.

XCVI.

Si tempore ſuppurationis interſtitia variolarum rubeant, & tumeant, ſi tu-

mor faciei sit competens quantitati & qualitati variolarum, si denique tumorem faciei excipiat tumor manuum, & pedum, signum est, morbum via salutari incedere.

Si vero prædicta non succedant, aut, si tumor adsit, sed præcipitanter, aut temporius concidat, tum ægri anxiosi fiunt; & derepente moriuntur.

XCVII.

Metastasis, quæ per modum abscessus fit, sive hæc interne, sive externe contingat, mala. Sæpe enim in superficie corporis fiunt ulcera maligna serpentia, quæ vix curam admittunt. Sic talia ulcera plena vermiculis observabantur in variolis, quæ in Insula Rugia, & Stralsundia grassabantur.

XCVIII.

Materia purulenta varioloſa ad sanguinem resorpta, si nec per urinam, nec per alvum, aut aliam viam e corpore se-

secedat, solet superatis jam variolis in superficie corporis diversos furunculos nunc majores nunc minores formare, qui valde dolorifici, & tandem suppurati, atque aperti magnam materiæ purulentæ copiam fundunt. Hi plerumque plus incommodi, & dolorum, quam periculi secumferunt.

XCIX.

Interim vidi tales furunculos, sat frequentes & in longum tempus protractos; nam aliquot eorum vix apertis, mundatis, & necdum consolidatis alii recentes, & sic repetitis vicibus, superveniebant; qui ægre febrem lentam, morasmum, ac tandem mortem inferebant; in similibus casibus judico, sicut partes externas, ita etiam interna viscera similibus furunculis occupari. Variolæ nothæ, alias chrystallinæ, lymphaticæ, aut fatuæ dictæ perhibentur ab aliquibus funestæ fuisse. Ego viginti &

plurium annorum curriculo ſæpe & plures vidi, ſed ſemper tales vidi, quæ attentionem medicam vix mererentur; adeoque ſi quis exinde denaſcatur, forſitan ex aliqua alia nobis inviſa interna labe hoc contingere ſatius judicari poterit.

Tandem generalis Hyppocratis regula, & prognoſis hic oblivioni danda non eſt; qua docemur in morbis acutis incertas eſſe prædictiones ſalutis & mortis.

CA-

CAPUT IV.

Sistit curationem variolarum, earumque symptomatum.
Item insitionem, diversasque de variolis observationes.

SECTIO I.

De Variolarum curatione.

C.

Venerandus artis medicæ restaurator Boerhavius in suo tractatu de variolis judicat, quod vulgari, & nunc recepta variolas tractandi methodo nemo, nisi sponte, evadat. Unde vereor, ne cuipiam eorum, qui jurarunt in verba Magistri; inofficiosus, aut injurius videar, si indicationes variolarum curativas instituam, quæ cujuslibet votis non respondebunt, respondebunt tamen, ut spero, a me superius allatis causis & phœnomenis.

Hic tamen prænotandum judico, quod pro diverſo variolarum ſtadio etiam diverſæ exurgant indicationes; nam aliæ ſunt in primo ſtadio, nimirum invaſione, & apparatu; aliæ in ſecundo, ſeu expulſione, & aliæ in maturatione ſeu ſuppuratione.

CI.

In primo illo ſtadio indicationes debent reſpicere principaliter ipſam cauſam immediatam variolarum, deinde primo principes effectus, qui in hoc ſtatu obſervantur, uti eſt febris, & phlogiſtica humorum conſtitutio.

Pro cauſa immediata materiali variolarum conſtitui ſeminia propria varioloſa, evolubilia, & multiplicabilia, adeoque prima, & princeps indicatio deberet eſſe, ut hæc deſtruantur, inertia reddantur, eorum evolutio, multiplicatio, eruptio & ſuppuratio impediatur; hoc fieri deberet remediis, quæ in prædictum miaſma varioloſum agendo, illud

aut

aut iners, &, ut dicam, sterile efficerent, aut per convenientes vias antequam evolvatur, eliminarent.

CII.

Ast talia remedia, quæ his indicationibus satisfacerent ad hanc usque diem in votis sunt; interim desperandum non est, quin talia, ut Clariss. Boerhavius confidit, ex antimonio, & mercurio, præparari possint. Nam experientia habemus, quod per remedia mercurialia cum aliis mixta, debito tempore, ordine, & dosi adhibita, variolæ alias confluentes futuræ, ad paucas, & benignas disponi possint. Tale remedium, multiplici experientia comprobatum descriptum habetur in Act. Acad. Reg. Suecicæ scient: Anno 1751 vel XII. Item in commentariis de rebus in scient. nat. & med. gestis vol. III. p. 533.

Hoc remedium constat ex calomelan. camphora, aloë, & resina quajaci.

CIII.

CIII.

Si effectus hujus remedii talis est, ut ibidem laudatur, tunc aliter hoc fieri non potest, quam quod prædicta feminia varioloſa ſecundum quid e corpore eliminentur, & inertia reddantur. Aut quod corpus ita diſponant, ut numeroſa & frequens variolarum evolutio impediatur. Si itaque talia remedia in rerum natura exiſtunt, quæ miaſma varioloſum ſecundum quid iners efficere poſſint, ſperandum eſt, fore, ut alia adinveniantur, quæ illud in totum evertant, & iners reddant.

CIV.

Aliud fundamentum hæc aſſerendi deduci ſolet ex eo, quod in variolis phlogiſtica, & inflammatoria quædam indoles adeſſe obſervetur; nam ſanguis venæ ſectione extractus lardaceus ut plurimum eſſe ſolet; adeoque ſicut videmus alias inflammationes, ut pleuritidem,

pe-

peripneumoniam, erysipelas discuti sæpe absque aliqua suppuratione, idem fieri posse in variolis autumant multi.

CV.

Attamen si a posteriori consideretur phlogistica constitutio humorum, quæ in variolis observatur, videbimus, quod differat ab illa, quæ in aliis morbis inflammatoriis obtinet.

Nam illam venæ sectionibus, iisdemque antiphlogisticis remediis tractamus, quemadmodum alias inflammationes; & tamen nunquam absque suppuratione acmin attingere videmus, uti alias inflammationes. Quapropter exinde cognoscere possumus magnam hic intereſſe differentiam, quod ex nostris de contagio principiis facile concipitur, nam in variolis humores nostri corporis corrumpuntur, & conspurcantur, dum seminia variolosa evolvi & multiplicari incipiunt, tunc enim animalcula illa deponunt copio-

pioſa excrementa, & ovula, quæ humoribus noſtris mixta eosdem corrumpunt eodem modo, uti diximus de aqua nuceriana putrida, & exinde turbida reddita; vide tractat. de contagio.

CVI.

Itaque hic monendum duco, quod ſæpe fallamur, dum credimus variolas ſine ſuppuratione ſuum curſum abſolviſſe, ego ipſe multos ſimiles caſus habui, qui mihi impoſuerant, dum credebam miaſma varioloſum per urinas ſeceſſiſſe e corpore abſque ſuppuratione; ſic 1759 & 1760. ex quinque prolibus idem cubile inhabitantibus una corripiebatur variolis utcunque diſcretis & benignis, hac vix ſanitati jam reſtituta, ægrotabat alia cum ingente febre, ſiti, inquietudine; denique videbatur adeſſe totus apparatus ad variolas; quare ſanguis mittebatur, clyſteres emollientes quotidie injiciebantur, & antiphlogiſtica in uſum vo-

ca-

cabantur; die tertia morbi, qua variolas expectabamus, deferuescebat in totum febris, & ægra bene valebat. Quia vero urina cum copioso sedimento secesserat, credebam miasmata varioloſa motu febrili digesta, & cocta per urinas eluminari; ast experientia aliter docuit, nam altera soror brevi post corripiebatur variolis; cui aliquot post diebus succeſſit prædicta ægra.

CVII.

Cum itaque remedia, quæ ipsum miasma varioloſum juxta jam datas indicationes directe attingant, necdum nobis nota sint, supereſt, ut aliæ formentur indicationes, quæ nitantur in illis præcipue duabus obſervationibus, jam superius notatis, nimirum, quod in primo, & secundo stadio variolarum humores noſtri phlogisticam induant indolem; item quod obſervemus, quo magis urget febris, eo plures, & pejores erumpere soleant variolæ. CVIII.

CVIII.

Quapropter respectu primæ observationis indicantur omnia antiphlogistica, diluentia sæpe, & magna copia assumpta. Victus tenuis ex hordaceis, avenaceis, farinosis, pomis horæis. Respectu autem motus febrilis excedentis indicantur jam prædicta antiphlogistica, & sanguinis missio & quidem ea quantitate, ut supersit motus febrilis, qui sufficiat variolis expellendis, digerendis & suppurandis.

CIX.

Hæc summatim dicta sunto; nam multa in particulari de his dicenda restant, uti hic enumeranda essent singillatim remedia antiphlogistica, quæ desumi possunt ex aquosis, nitrosis, & farinosis, acidis acescentibus, lenioribus saponaceis, aliisque humectantibus, diluentibus, & emollientibus; ex quibus dein diversæ formulæ: mixturæ, julapia, decocta, in-

infusa, Syrupi, Rhob, emulsa parari possunt. Verum hæc videri possunt in Clarissimorum Boerhavii, & Davidis Gorter materia medica; ideoque missa facimus.

CX.

Unde disquirendum tantum erit, in quibus casibus, & circumstantiis aliqua eorum adhiberi debeant, nec ne. Idem intelligendum est de venæ sectione. Generales enim regulas in cura variolarum afferre non ausim; alia quippe debet esse ratio medendi in variolis discretis, & benignis, quam in malignis, & confluentibus. Item alia in infantibus, pueris, & alia in adultis; idem dicendum est de aliis casibus, variisque circumstantiis.

CXI.

Quare male agunt illi, qui semper fere eadem remedia præstituere solent in uno sicut in altero casu. Alii vero ad-

huc majore animadverſione digni ſunt, qui audent, remedia, quæ in variolis benignis proficua eſſe obſervarunt, tanquam ſpecifica in & pro variolis malignis venditare; cum experientia doceat, variolas benignas leviſſimis, & fere inertibus remediis quam facillime, & feliciſſime ad acmin perduci poſſe, quod in malignis exquiſita arte, omnique adhibita ſolertia vix obtinere fas eſt.

Variolæ enim benignæ vix aliam curam exigunt, quam regimen tam quoad Diætam, quam quoad aëra moderatum, & temperatum, ſic enim natura ipſa totum reliquum negotium melius, quam quæcunque nimium exculta, & acuminata ars, perficiet, quod ſolertiſſimus Sydenham ipſe obſervavit, & indicavit ſectione III. Cap. II. de variolis regularibus Annor. 1667. 1668. dicens: *Natura enim ſibi permiſſa negotium ſuum ſuo tempore exequitur, materiamque debito ordine*

ac

ac via tum decernit, tum etiam expellit, & noſtra ope, noſtrisque artificiis, atque auxiliis non indiget, ſuis viribus optime inſtructa, ſuis opibus locuples, ſuo denique ingenio ſatis edocta.

CXII.

Ex quibus edocemur, quod, ſi medicus, ad infantem aut puerum variolis laboraturum advocetur, quem moderate febricitantem invenit, quamvis inquietudines, anxietates, delira, aut convulſiones urgeant, non debeat ſtatim ad ſanguinis miſſionem, veſicatoria, aut ad antiepileptica volatilia confugere; ſed clyſmata emollientia, pediluvia, diluentia, atque leniora antiphlogiſtica in uſum vocare, quibus dein paccatiſſima, & benigniſſima variolarum eruptio cum prædictorum ſymptomatum mitigatione ſuccedere conſuevit.

E contrario, ſi prædicta genus nervoſum irritantia, orgaſmum inducentia,

atque variolas præpoſtere expellentia adhibeantur; ſequitur feſtinata, & mali moris eruptio, diximus enim ſuperius, quod variolæ, quo citius erumpunt, eo maligniores eſſe ſoleant.

CXIII.

Quamvis venæ ſectio variolas nec promoveat, nec malignas reddat, ſi tamen in debili, & laxo infantum corpore, & abſente magna febre inſtituatur, genus nervoſum, membranoſum, & vaſculoſum nimiam exinde contrahit atoniam, ex quo fit, ut motus tam in expulſione, quam in ſuppuratione langueant, adeoque miaſma varioloſum, quod ad peripheriam corporis pelli deberet, in partibus internis, & viſceribus hæreat, diverſisque formandis internis abſceſſibus viam ſternat.

CXIV.

Quare mirari non debemus ſi aliquando ex variolis benigniſſimis mors repen-

repentina, & inexpectata eveniat. Ego vidi aliquot tales casus, alii practici plurium meminerint similium, ubi ægri variolis discretissimis, & benignissimis laborantes, jam in vado constituti esse videbantur, convellebantur, & emoriebantur, quales inexpectati & funesti casus non aliunde dependent quam, quod, aut diu jam latentes in corpore abscessus, aut primo a materia varioloſa producti, rumpantur, materiam purulentam in nobilia viscera effundentes.

CXV.

Interim inficias ire nolim, quod sæpe contingat, infantes non tantum magna febre varioloſa, sed simul etiam febre inflammatoria cum sopore ex dentitione affici, in quo casu, quia variolæ malignæ metuendæ, sanguis in debita quantitate mitti debet, & quidem in pede.

CXVI.

Si vero propter nimiam in tenerrima hac ætate vaſorum tenuitatem vena lanceola aperiri non poſſit, hirudines applicandæ erunt, quæ, cum gutatim cruorem evacuent, non ita debilitant.

CXVII.

Interim obſervationem, cujus nullus, quantum ſcio, meminerit, tacitus præterire non poſſum, quod nimirum in illo caſu, ubi febris varioloſa cum febre inflammatoria ex dentitione conjungitur optimum ſit, ſi hirudines poſt aures applicentur, ſecus enim ex convulſionibus, & ſphacelo cerebri pereunt infantes antequam plenaria variolarum eruptio ſuccedat.

Ratio hujus obſervationis conſiſtit in eo, quod infantes in ſimili caſu ſoporoſi, & delirantes jaceant; facies eorum, ſicut gingivæ, rubeat, & tumeat, quod denotat ſtaſim inflammatoriam hærere in

vaſis

vaſis cerebri, cerebelli, meningum, aliarumque partium adjacentium, adeoque ſi jugulares, quæ immediate cum ſinubus, carotidibus, aliisque vaſis communicant, evacuentur, & exonerentur ex legibus hydraulicis, & derivationis ſanguis carotidum, & vertebralium liberiorem exinde adipiſcitur motum.

CXVIII.

Quare obſervavi, quod ſimiles infantes ſub ipſa operatione jam palleſcant, quieti, & tandem ſomnolenti evadant, deinde vero expergefacti tota facie & actionibus animalibus in melius mutati videantur.

Quod dixi de febre inflammatoria ex dentitione cum febre varioloſa conjuncta, idem intelligendum eſt, ſi nulla adſit febris varioloſa.

CXIX.

Eſt præterea ratione nitri, & paregoricorum in infantibus cautela adhi-

benda, ne hæc duo remedia in tenerrima hac ætate eadem liberalitate uti in ætate provectioribus in usum vocentur. Quamvis enim hæc in motibus febrilibus, & spasticis domandis primatum obtineant, nihilominus tamen in hac ætate primum nimium iritat genus nervosum, alterum vero spiritus opprimit, nervosque stupefacit, ex quibus dein plus damni quam emolumenti expectandum est.

CXX.

Supereſt alia multorum, ſed erronea opinio, qui judicant, vires quandoque itaque languere, ut variolarum expulſio, niſi remediis alexipharmacis volatilibus adjuvetur, perfici & abſolvi non poſſit; quare mox ad myrrhata, aliaque volatilia, veſicatoria, confugiunt; ex quo fit, ut non tantum febrem & variolarum numerum augeant, ſed & earum qualitatem benignam in malignam ſæpe mutent. Quod ipſe ineluctabili ex-

pe-

perientia edoctus Sydenham de variolis regularibus sentit dicens: *Neque sane ipse vidi, aut fando accepi, quemquam ex eo periisse, quod variolæ non eruperint, etsi vinis multi perierint*, quorum variolæ laudabiliter eruperant.

CXXI.

Est tamen casus dabilis, quales ipse vidi, ut expulsio variolarum difficilis fiat; ut si nimia adsit febris inflammatoria, uti præcipue hoc fit ex dentitione, in quo casu minima vasa una cum cute nimium a spasmis constringuntur, sicque expulsio variolarum impeditur. Verum enim vero in tali casu omnia volatilia, omniaque irritantia necrotica dici debent, quia prædicta obstacula exinde augentur, convulsiones, gangræna & mors acceleratur.

CXXII.

Quapropter in periculoso, & ancipiti simili statu, quamvis aliquot variolarum

manipuli in cute jam appareant, neceſſaria eſt ſanguinis miſſio, clyſmatum emollientium, pediluviorum, diluentium, & antiphlogiſticorum aſſiduus uſus; quibus dein ſat benigna ſuccedere ſolet eruptio, & ſuppuratio.

CXXIII.

Si tamen, quod oppido rarum, objiciatur caſus, ubi præ debilitate eruptio variolarum ſuccedere non poſſit, ut ſi diuturna præceſſerit diarrhæa, aut largiſſima hæmorrhagia, in tali caſu omnino hæc adjuvanda eſt remediis nimirum lenioribus cardiacis, & expellentibus, non vero nimium volatilibus, & excalefacientibus. Optima in ſimili caſu ſunt illa remedia, quæ ſale volatili ſulphureo anodyno prædita ſunt, ut flores Sambuci, chamomillorum; crocus, ſaſſafras, & alia his analoga, quorum ope natura non irritatur, ſed ſuaviſſime ad expellenda heterogenea in corpore latentia adjuvatur.

CXXIV.

CXXIV.

Hæc brevis, ſuccincta mitisque variolas præcipue infantum, puerorumque tractandi ratio, eſt hoc tempore apud plerosque practicos recepta; quia cum longe abſit ab omni violentia, eſt naturæ agenti, ipſique tenerrimæ huic ætati quam maxime conformis, & appropriata.

CXXV.

Hæc ipſa methodus congruit etiam adultioribus, præſertim illis, qui variolis benignis laborant, aut primo laboraturi ſunt; etenim in ſimilibus pariter, præter regimen aëris, & diætæ temperatum & moderatum, diluentia, antiphlogiſtica, clyſmata emollientia, pediluvia, in uſum vocanda ſunt.

CXXVI.

Nitrata, paregorica, & ſanguinis miſſio largiore, & liberaliore manu adminiſtrari poſſunt hic, quam in infantibus: quod de venæ ſectione præ aliis

in-

intelligi debet; nam quamvis in primo illo variolarum ſtadio a febri ſat levi hæc vix indicaretur, debet tamen ſanguis mitti, ad hoc ut facilius mitis, & benigna ſuccedat ſuppuratio; diximus enim nec in primo, nec in ſecundo ſtadio, ſed in & ex ſuppuratione ſubeſſe vitæ periculum, quia in hoc ſtatu ſolet ſæpe fieri raptus ad cerebrum, ex quo dein phrenitis, convulſiones, & mors ſequuntur.

CXXVII.

Item ſi magna ſit febris ſuppuratoria, facile evenire poteſt, ut ſcirrhi, aut occulti interni abſceſſus, ſi qui adſunt, inflammentur, tandemque rumpantur. Ex quo fit, ut miremur attoniti variolis de ſe benignis aliquando improviſam ſupervenire mortem; quales funeſti caſus cuilibet medico practico noti ſunt, ſimilesque legi poſſunt præter alios apud Zarutum Luſitanum lib. II. hiſtoria III. Quapropter, ut funeſta ſympto-

ptomata in adultis tempore ſuppurationis ſupervenire ſolita præcaveamus, præſtabit in variolis etiam benignis venam ſecare.

Hæc ſunt fere generalia variolarum remedia, quæ tam in infantibus, quam in adultis, tam in diſcretis benignis, quam confluentibus, anomalisque indicantur, & pro diverſa circumſtantiarum, ſuperius jam notata ratione in uſum vocari ſolent.

CXXVIII.

Verum in confluentibus, anomalisque variolis interdum tanta eſt malignitas, ut omnia ſupradicta remedia, nimirum venæ ſectiones, enemata pediluvia, diluentia, paregorica, aliaque antiphlogiſtica imparia obſerventur huic curandæ, & domandæ malignitati, unde neceſſe fuit, ut attenti, & ſolertes practici alia atque alia, quæ magis ſatisfacerent, experirentur, nobisque communicarent, quorum hic meminiſſe neceſſe erit.

Quia

Quia vero in prædictis malignis variolis quolibet die, & quolibet morbi tempore, diversa lethalia supervenire possunt symptomata indicabimus, quid quolibet morbi tempore & in diversis circumstantiiis agendum sit.

Si itaque advocatus medicus ex symptomatibus §. XXXVI. allatis prævideat variolas malignas, sive confluentes, sive anomalas futuras, debet primo considerare febrem, quæ in similibus casibus semper magna esse solet; unde sine mora sanguis mitti debet, quod post aliquot horas repetendum est; si febris urgeat, præcipue si pulsus sit plenus, & tensus, si sanguis extractus appareat lardaceus, ætasque sit in vigore constituta, tunc sanguis ternis, aut quaternis venæ sectionibus, & quidem ad uncias fere quadraginta extrahendus est, alias enim inflammatoria constitutio non mitigatur, ut Sydenham ipse de pleuritide judicat.

CXXIX.

CXXIX.

In ſimilibus caſibus ſæpe obſervamus, quod ſanguis prima morbi die, aut etiam initio ſecundæ diei, extractus utcunque laudabilis eſſe appareat; alter vero, qui tardius mittitur, perquam phlogiſticam jam induerit indolem; quæ unica, ſi alia non adeſſet ratio, jam ſufficere poſſet, ut tantum, prout mox antea dixi, mittatur ſanguinis.

CXXX.

Aſt hanc rationem ipſa experientia teſtibus omnibus ſanioribus practicis confirmat; etenim videmus, præmiſſa tali extractione ſanguinis, variolarum eruptionem faciliorem & ſuppurationem benigniorem ſuccedere; quidquid in contrarium objiciant theoretici, credentes in tali caſu motum magis ad intra quam ad extra verti, adeoque variolarum eruptionem potius impediri, quam promoveri, quin imo variolarum retroceſſum metuendum eſſe. CXXXI.

CXXXI.

Judico enim experientia edoctus inanes esse metus, & inania verba de variolarum retropulsione; hoc quidem videmus, quod exanthemata, qua nullam habent elevationem ut petechiæ, scarlatina a certis causis externis, ut frigore facile retrocedant; de variolis vero, præsertim si aliquamdiu jam peripheriam corporis occupent, idem tam facile dici non potest; quia si quid simile appareat, hoc fit, quod variolæ, quæ plenæ & turgidæ erant, fiant flaccidæ, earumque interstitia, quæ tumebant, & rubebant, concidant, & pallescant; sed hoc fit, quia humor, qui variolas & earum interstitia implebat, retrocedit, seque ad aliquam etiam partem internam recipiat; in quo casu dicere non possumus, quod variolæ retrocedant; secus enim, cum hoc ipsum in variolis discretis die undecima aut decima quarta cum euphoria con-

contingat, deberemus pariter dicere, variolas retrocedere; nam illo tempore pariter variolæ, quæ prius plenæ, turgidæ & tenſæ erant, fiunt flaccidæ, quia humor ad ſanguinem reſorbetur, legeque circulationis ad renes & veſicam defertur, ſicque per urinas copioſas evacuatur.

CXXXII.

Statuo itaque quaſi jam definitum, quod quocunque variolarum tempore, ſive id ſit primum, ſive ſecundum, ſive tertium, ſeu ſuppurationis ſtadium, ſi adſit urgens febris, præcipue ſi hæc cum phrænitide, ſputo ſanguinis, aut alio lethali ſymptomate conjuncta deprehendatur, poſſit, quin imo debeat venæſectio celebrari; ſecus enim actum eſt de ægro.

Si hæc, quæ effatus ſum, autoritatibus Clariſſimorum Practicorum confirmare vellem, nimis multus eſſem; un-

de aliquot tantum eorum adducam, reliquos quisque consulere poterit.

CXXXIII.

Sic Barbairac Celeberrimus Medicus monspelienſis in ſuo conſilio ad variolas alicui nobili familiæ funeſtas, judicat repetitis vicibus in pede, & brachio ſanguinem mittendum eſſe; quin imo omni tempore morbi, ſi grave aliquod ſymptoma exigat, quamvis jam adſint variolæ, petechiæ, aut purpura, venæſectionem inſtituendam eſſe aſſerit. Vide Mangeti Bibliothec. pract. Tom. IV. p. 714.

Idem obſervavit, nobisque communicavit in tractatu de variolis Expertiſſimus Violante, crediditque, variolas certis familiis funeſtas, non niſi præmiſſis repetitis & largis venæſectionibus curari poſſe.

CXXXIV.

Inter alios ſimiles caſus, qui hic Vindobonæ noti ſunt, præeminet ille,

qui

qui perquam illuſtrem familiam de Stockhamer concernit; nam viventis, & florentis hoc tempore nobiliſſimæ hujus familiæ Parentis omnes fratres, ſororeſque ex variolis denati ſunt, hoc unico ex largis & repetitis venæſectionibus ſervato.

Idem caſus attigit Excellentiſſimam Comitem N. N. 30. circiter annos natam, & 1745. variolis correptam. Huic ego, & Eruditiſſimus D. Collega Staindel de Bleſſenet, diu noctuque adſiteramus, curam dirigente Magnifico pie defuncto Domino Weber de Fürnberg. Principium & inſultus morbi variolas confluentes & peſſimas præſagiebat. Non obſtantibus multis, quæ jam ſecunda morbi die eruperant, ſanguis repetitis vicibus ad quadraginta circiter uncias miſſus erat. Unde dein illa furibunda febris mitigabatur, variolæ, quamvis frequentes, benignæ tamen eruperant, facile

ſuppurabantur, & feliciter ad acmin perducebantur.

CXXXV.

Quod vero in ſecundo & tertio variolarum ſtadio, ſi febris adſit magna, ſi phrænitis, ſi ſanguinis per alvum, per urinam aut per os feceſſus urgeat, ſanguis mitti poſſit, & debeat, videre poſſumus apud Sydenhamium, Sidobre, Medicum monſpelienſem; Sigiſm. Graſſii obſervat. XIII. apud Bonetum Medic. Septentr. part. alt. pag. 223. & alios.

CXXXVI.

Quod autem apud noſtrates, ſaniores practicos hæc methodus jam dudum obtinuerit, patet ex Celeberrimo quondam hic Practico Sorbait; qui tractat. VII. Cap. XIII. de variolis periculoſiſſimis ſequentem notabilem adducit caſum: *Illuſtriſſima de Berg 26. annos nata, cum pulvere ex lapide Bezoardico ſat copioſe uteretur, variolæ quidem affatim per totum cor-*

corpus eruperant, ſed facta ingenti fermentatione humores ita in caput irruerunt, ut in ſoporem & alienationem mentis devoluta eſſet; ita, ut oculis apertis & quaſi convulſis cum ingenti ſtertore dormiret, & ad funeſtum Sereniſſimi Ferdinandi IV. recens exemplum jamjam apoplexia tangi videretur. In tantis rerum anguſtiis advocatus ego, ſuaſi, ad faciendam humorum in caput irruentium revulſionem, ut utraque pedis vena ſecaretur, - - aperta itaque pedis utraque vena, & adhuc fluente ſanguine, ægra loqui cœpit, & de præſentiſſimo mortis periculo erepta fuit. Ex quo fundamento in tractatu de variolis lapidem Bezoardicum aliaque volatilia damnat; quæ ut ibidem dolet, pernicioſa, funeſtaque fuere Ferdinando IV. Romanorum Regi. Idem fere caſus legitur in miſcellaneis naturæ curioſorum Anni tertii p. 92. obſ. 55.

CXXXVII.

Ratio vero, quare in nimio calore febrili larga debeat inſtitui ſanguinis miſſio, ex noſtris de contagio principiis facile concipitur; oſtendimus enim ibidem, quod in majore calore febrili fiat major corruptio & putrefactio humorum, adeoque copioſior, & frequentior miaſmatis contagioſi evolutio, & multiplicatio.

CXXXVIII.

Ex quo ultronee deducere poſſumus, quod in variolis omnia evitari debeant, quæ calorem ſive interne ſive externe augere potis ſunt; quia experientia docet, omnia hæc perquam pernicioſa eſſe ægris. Unde exulare debent omnia vulgo dicta calida remedia; æger debet iiſdem ſtragulis tegi, quibus ſanus erat aſſuetus. Calor cubiculi debet eſſe graduum circiter 66. Verum ſuperfluum eſſet plura de variolarum regimine addu-

adducere, quia hæc certis experimentis confirmata & repetitis vicibus inculcata legi possunt apud Sydenhamium; & apud eruditissimum archiatrum Antonium de Haen, in operibus ab ipso nuper in lucem editis.

CXXXIX.

Hæc de venæsectione dicta sufficiant, reliquum est, ut remedia indicemus, quæ materiam peccantem varioloſam respiciant, & enervent. Superius jam diximus, in variolis malignis, sive confluentibus, sive anomalis convenire quidem omnia antiphlogistica, nitrata, diluentia, & reliqua ibidem exposita. Verum virus miasmatis varioloſi videmus quandoque esse tam malignum, ut prædicta remedia imparia huic debellando inventa fuerint.

Quapropter quam plurimis, & a probatissimis Practicis captis experimentis cortex Peruvianus, uti in omni-

bus aliis malignis febribus, ita etiam in variolis malignis obſervatus eſt eſſe remedium, quod omnibus aliis præferri debet. Cujus adhibendi methodus, quantum ego obſervavi, ſequens aliis præferenda eſt.

CXL.

Si ægrotus diætæ regulas ſæpe tranſgreſſus fundamentum exhibet medico ſuſpicandi, humores corruptos in primis viis latere; in ſimili caſu debent iſti prius e corpore ablui, & per epicraſim evacuari; ſecus enim, ſi tales ad ſanguinem deferantur, majorem putrefactionem & malignitatem inducunt.

CXLI.

Remedia, quæ huic indicationi inſerviunt, & apprime ſatisfaciunt, deſumi poſſunt ex tamarindinis, manna, caſſia, magneſia nitri, aliisque ſimilibus evacuante & antiphlogiſtica vi præditis; quorum effectus adjuvari, & promove-

ri

ri poterit per sæpius injectos clysteres: quare absint in hoc morbo omnia aloëtica, rhabarbarina, aliaque acria, irritantia, & drastica.

CXLII.

Evacuatis itaque hoc modo humoribus in primis viis stabulantibus, & præmissa sufficiente detractione sanguinis, statim ad corticem confugiendum est. Debet autem præmitti venæsectio, ut exinde pulsus fiat mollior, & debilior; secus enim si pulsus perseverat inflammatorius, nimirum frequens, durus, & tensus, omnes Practici observant ex usu corticis plus detrimenti, quam emolumenti allatum iri.

CXLIII.

Unde ille status variolarum, in quo fit, aut jam exacta est earum eruptio, censendus est perquam opportunus exhibendo cortici, quia tunc febris est remissior, & ægri, cum tunc melius ha-

beant, medico magis obsequiosi esse solent

CXLIV.

Si cortex in substantia assumi possit, prævalet omni alii methodo, deberet autem duabus aut tribus illis secundi stadii diebus, antequam febris suppuratoria superveniat, omni nychthemeri spatio ad minimum ad unciam unam assumi; aut ejus extractum ad unciam dimidiam; aut denique omni bihorio grana quinque, sexve ejusdem salis essentialis methodo Gareana præparati.

CXLV.

Sic enim via sternitur ad benigniorem suppurationem, faciliorem exsiccationem, squamularum crustarumque citiorem separationem, ex quo dein alter resultat effectus, quod hac ratione profundiores foveæ, & ulcera maligna exedentia, depascentia, præpediantur.

CXLVI.

CXLVI.

Si vero quis, quemadmodum apud infantes sæpe evenit, abhorreat internum usum corticis; posset idem effectus, quamvis in remissiore gradu, ex ejusdem in clysteribus usu expectari; si nimirum ejus pulveris uncia una aut altera diu in lacte, aut alio liquido emolliente decoquatur, & filtrata sæpe injiciatur; Experientia enim oculatioribus practicis nota constat, hac methodo sanari posse febres mali moris, ac si per os cortex sumatur; adeoque idem in nostro casu dicendum erit.

CXLVII.

Verum illud hic annotandum habeo, quod usui corticis peruviani interponi debeant copiosa diluentia, humectantia, antiphlogistica vi prædita, quæ frequenter & ea, quam ferre æger potest, quantitate exhiberi debent.

CXLVIII.

CXLVIII.

Aſt experientia edoctus, & Autoritate Clariſſ. Sydenhamii, aliorumque Practicorum firmatus edicere poſſum, quod inter omnia alia diluentia antiphlogiſtica primatum obtineat Hydrogala, quæ e tribus aquæ puræ partibus, & una lactis, invicem mixtis & coctis, additoque ſaccharo ad gratiam, conſtat.

Iſte potus eſt multiplici titulo omnibus aliis præferendus; eſt enim antiphlogiſticus, diluens, humectans, demulcens, acrimoniam temperans obvolvens; adeoque benigniorem, faciliorem, minusque dolorificam ſuppurationem reddens. Quemadmodum enim fomenta ex lacte partibus ſuppurandis externe applicita demulcent, leniunt, faciliorem & minus dolorificam efficiunt ſuppurationem; idem dicendum erit, ſi iſte ipſe humor ſe in minima vaſa inſinuet, eaque pervadat; foveatque.

CXLIX.

CXLIX.

Præterea vix non omnia alia diluentia difficulter cum noſtris miſcentur humoribus, facileque & ſubito e corpore per urinas ſecedunt. Hydrogala vero eſt humor, naturæ noſtræ amicus, & ideo facile, libenterque aſſumitur, digeritur, & cum noſtris humoribus miſcetur, diutiusque in corpore retinetur. Unde dein præbet materiam laudabilem ptyaliſmo, & tumori, ſymptomatibus, in variolis tam neceſſariis, ſine quibus vix aliquis adultorum evadere poteſt.

CL.

Sanctorius medicin. ſtatic. ſection. prima aphor. 81. dicit, in morbo acuto, uti ſunt variolæ, triginta circiter humorum libras diſſipari & deſiderari. Aſt quæso, quid ergo illud eſt, quod ab attritu febrili aſſumitur, & diſſipatur? Nunquid ſunt humores inquilini roſcidi, balſamici, & ſubtiliſſimi? remanentibus acribus, ſalinis, terreſtribusque partibus,

quæ

quæ in minimis vasis facillime restagnant genus nervosum, vasculosumque irritant, erodunt, ad gangrænam & spacellum disponunt.

CLI.

Quisque autem concipiet, quod illud roscidum, & subtilissimum dissipatum per supradictam hydrogalam facillime & appositissime resarciatur, acre temperetur, & obvolvatur, humoresque fluidiores reddantur, a stagnatione & gangræna liberentur.

CLII.

Sed dices, omnia prædicta commoda, quæ hydrogalæ adscribuntur, ab emulsionibus speranda, & expectanda sunt.

Respondeo ab hydrogala longis, multisque paraxangis superari omnia emulsa; nam experientia nos docet, omnes emulsiones continere in se aliquid crudi, & flatulenti, unde fit, ut in primis viis diutius hæreant; etenim subtilissi-

lissimum illarum aqueum principium resorbetur ad massam & circulum humorum, crassum vero & terrestre intra rugas ventriculi, & intestinorum diutius moratur, corrumpitur, flatulentias, ructus, spasmos & anxietates plerumque excitat. Ast omnia hæc mala ex hydrogala pertimescere non possumus; nam hæc est liquidum aqua dilutum, tenuissimum, quod secundum totam substantiam facile transit vasa lactea, sicque ad circulum humorum defertur.

CLIII.

Præterea est liquidum fere homogeneum, nostris humoribus analogum, facile illis miscibile, quia illis jam mixtum erat; unde nec crudum, nec flatulentum, quia per circulationem, antequam leges secretionis subiret, jam excoctum, & per attritum utcunque unitum, ex quo fit, ut partes ejus crassæ non tam facile

sece-

secedant, & ad fundum præcipitentur, uti hoc in omnibus emulsis videmus.

Tandem hoc præ aliis liquidis commodi ex hydrogala habemus, quod in omni casu, & quibuscunque urgentibus symptomatibus, sine omni detrimento, quin imo potius magno cum emolumento in usum vocari possit; sive enim menstrua fluant, sive non; sive adsit diarrhæa, sive absit, semper confert, teste expertissimo Sydenhamio, micturitionem mitigat, ptyalismum facilem & diuturnum reddit. Alia vero est ratio de emulsis, quæ menstruantibus, & diarrhæa laborantibus, ut practicis notum est, pernicioſa esse solent.

CLIV.

Quod vero illa, quæ de his, præcipue autem, quæ de usu corticis dixi, longo usu probata, illustriumque Medicorum repetitis observationibus confirmata hoc tempore habeantur præ reliquis legi possunt observationes, & epistola Cla-

Clariſſimi Georgii Bayly ad Clariſſ. Pemperton ſcripta de uſu corticis peruviani in variolis. *Vide Commentar. de rebus in ſcient. nat. & med. geſtis Tom. III. pag. 7.*

CLV.

Expertiſſ. Alexander Monro, Profeſſor Edenburgenſis per diverſa capta experimenta probat, oſtenditque, corticem non tantum in gangræna, & ſphacello, ſed etiam in variolis eſſe ſpecificum remedium: *Vide acta Edenburgenſia in germanicum verſa Tom. V. part. I. pag. 109.* Idem ſentit Richardus Morton in tractatu de variolis, aliique plures celebres Practici.

CLVI.

Sed unus pro omnibus ſua autoritate conſummataque experientia valet Eruditiſſimus, & Magnificentiſſimus Cæſareus Archiater D. de Haen, cujus elegantiſſima opera hic typis data quisque hac de re conſulere poterit.

Nunc ordine sequerentur paregorica, eorumque tam deprædicatus in variolis usus, exponendus; verum opportunior erit occasio de his sectione sequente, dum symptomatum curationes tractabimus, differendi.

CLVII.

Quare, cum prognosim judiciumque de natura, & indole variolarum ex illis potissimum, quæ faciem occupant, desumere soleamus, debemus in primo, & secundo variolarum stadio esse solliciti, ut illæ magis ad partes inferiores alliciantur, & determinentur; hoc autem assequemur, si clysmata emollientia sæpius injiciantur, si pediluvia cum lacte, aut cum incoctione specierum emollientium adhibeantur; quibus efficiemus, ut cutis aspera, & tensa præcipue partium inferiorum una cum ejusdem vasis emolliatur, & laxetur; ex quo fiet major impetus & nisus humorum ad has partes mi-

minus reſiſtentes, variolarumque ibidem major proventus.

CLVIII.

Ex eodem fundamento, judico, non abſonum fore, ſi adulti variolis laboraturi, aliquoties ſimili emolliente balneo toto corpore utantur, ut non tantum facilior fieret variolarum expulſio, ſed & benignior ſuppuratio. Neque enim fundamentum aliquod in contrarium novi, excepto quorundam hominum præjudicio; præcipue ſi ætas, vireſque ægroti tale balneum ferre poſſint, & ſi ægri ſtatim poſt balneum ad lectum, & udorem ſe componant.

CLIX.

Ex veterum Medicorum monumentis notum eſt, quam frequens, quam proficuus fuerit in diverſis, ſed præcipue acutis morbis, balneorum emollientium uſus: hæc apud Hippocratem, Galenum, Lælium Aurelianum, Arætaum,

Celsum, & Trallianum videri possunt; cur autem in morbo acuto varioloso balneorum usus non etiam admittatur, non video.

Sic Clariss. Varnier variolas retropulsas, optime balneis ad superficiem corporis revocare solebat. Vide Comment. de reb. in med. gestis vol. VII. pag. 478.

CLX.

Ex observationibus Sydenhamii datur quædam species variolarum malignarum, quæ statim sub sui initium Gangrænosam indolem præ se ferunt; nam nigredine fuliginem repræsentant, fœtorem intolerabilem spargunt, unde tales variolæ denotant summum putredinis gradum; sanguis in similibus casibus non est spissus, tenax, sed dissolutus, diffluens vix cohærens. Quare evenit, ut suis vasis vix coerceri valeat, sed vel per urinam, vel per alvum, sputum, vomitum, aliamve viam una cum anima exi-

tum

tum ſibi paret. Talis epidemia variolarum maligna erat 1574. in inſula Rugia, & vicina urbe Stralſundia, ubi detractis cruſtis ſubjecta caro putrida, & gangrænoſa apparebat.

CLXI.

In ſimilibus funeſtis caſibus ſpiritus vitrioli unicum videtur ſupereſſe remedium, quod ad gratam aciditatem decoctis julapiis, aliisque liquoribus poſſeticis miſceri, & in uſum vocari debet. Eadem eſt obſervatio Expertiſſ. Joan. Huxham de annis 1737. & 1738. cujus hæc ſunt verba: *In epidemicis parvis, atris & gangrænoſis variolis optima ſunt ſubauſtera, cortex peruvianus, elixirium, aut ſpiritus vitrioli.* vid. comment. de rebus in ſcient. nat. & med. geſtis vol. II. pag. 522.

CLXII.

Hæc, quæ hucuſque de variolarum tam benignarum, quam malignarum curatione attuli, ſunt hoc tempore vix

non ab omnibus sanioribus Medicis practicis recepta, & approbata; supersunt tamen adhuc quædam aliquorum non contemnendæ variolas tractandi methodi, quas brevitate, qua par est, pertractabo.

Sic cum quidam Medicorum oculatiores vidissent, quod quandoque variolæ præcipue malignæ, quacunque ex prædictis methodo tractentur, difficulter, aut plane non ad felicem perducantur exitum, inceperant cogitare, & experiri, quid remedia mercurialia in similibus malignis epidemiis efficere valeant. Hæc methodus fundatur in nostris de contagio principiis, ubi ostendimus, mercurialia remedia esse generalia, & specifica anthelmintica, adeoque hæc convenire debere in omnibus morbis, putridis malignis, exanthematicis, ut petechiis, miliaribus, variolisque malignis.

CLXIII.

CLXIII.

Sic in febribus malignis Brandelii epidemice graſſantibus Joſephus Benevenutus mercurium cum cortice peruviano mixtum tanquam ſpecificum remedium deprædicat in epiſtola ad Bartholomæum Beccarium, ubi ex ducentis ægris febre maligna laborantibus, & prædicta methodo tractatis nullus deſiderabatur. Vide comment. de rebus in ſcient. nat. & med. geſtis vol. V. pag. 668.

CLXIV.

Sigiſmundus Graſſius multis captis experimentis obſervavit, mercurium uti malignarum febrium, ita vel maxime variolarum eſſe ſummum alexipharmacum; quemadmodum in obſervatione LVI. ita effatus eſt: *Multi damnant mercurium in variolis, ſed cenſura nimis rigoroſa, non enim reſpondet ejusmodi maledictis experientia.* Vide miſcellan. curioſ. med. Phyſica Acad. nat. curioſ. Ann. tertii, pag.

93. Idem ibidem pag. 13. senſit Franciſcus Bouchardus obſervatione IX. de mercurii dulcis in variolis uſu. Item Clariſſ. Bohnius dicit, perfectam variolarum curam in antimonio, & mercurio conſiſtere. Idem experti ſunt Clariſſimi Fortunatus Bianchini, & Joan. Baptiſta Moreale, aliique plures Celeberrimi Practici, ut videre eſt in comment. de rebus in ſcient. & med. geſtis, volumine Xmo pag. 237. aliaque plura legi poſſunt in noſtro tractatu de contagio.

CLXV.

Videtur tamen apud hos, aliosque celebres viros in modo mercurium adhibendi magna intercedere differentia; aliqui enim utuntur mercurio vivo depurato cum ſyrupis aut conſervis in bolos redacto; alii confidunt in æthiope minerali, ut Loob, vide der mediciniſchen Verſuche einer Geſellſchaft zu Edinburg erſten Band. pag. 456.

Alii

Alii vero mercurium dulcem, aut decoctionem mercurii vivi omnibus aliis præparationibus præferre solent. Unde fit, ut ex tot & diversis opinionibus obscura, & infida oriatur medendi methodus, alii enim præjudiciis, alii propriis fictionibus, novitate rerum potius, quam naturæ nutu reguntur, vili pendentes laudabile consilium magni Verulamii, dicentis: *Non fingendum aut excogitandum, sed inveniendum, quid natura faciat, aut ferat.*

CLXVI.

Si tamen de usu mercurii in variolis meam debeam aperire palamque facere opinionem, judico experientia edoctus, abstinendum esse a mercurio, qui humoribus nostris misceatur, & cum iisdem per vasa moveatur; nam cum mercurius in pondere ad nostros humores se habeat, ut unum ad 13. circiter, debet necessario contingere, ut minima & tener-

rima vasa dilaceret, seque in unam, alteramve nobilem corporis partem effundat, eamque lædat; unde dein periculum majus & mors inevitabilis oriri solet.

CLXVII.

Quapropter, si mercurium dulcem cum aliis purgantibus mixtum propinemus, debet iste in majores portiones, seu ut dici solet grosso modo divisus, aut contusus exhiberi ad hoc, ut fere integra mole per intestina feratur, sicque per alvum egeratur. Continget tamen, ut liquor gastricus, bilis, succus pancreaticus, aliaque liquida ingesta, aliqua virtute anthelmintica imbuantur, quam dein, dum aliis humoribus circulantibus miscentur, communicant eisdem. Hoc videmus, quod mercurius in aqua digestus, decoctus aut methodo Gareana triturat liquidis virtutem vermifugam conciliet, & communicet, adeoque idem in nostro corpore contingere debere nullus dubito.

CLXVIII.

CLXVIII.

Gundelsheimerus illuſtris quondam Medicus, Regiusque Boruſſicus Archiater aliam adoptarat variolas curandi methodum, quæ ab omnibus aliis quoad quid eſſet diverſa; propinabat nimirum variolis laboranti, ſingulis alternis diebus medicamentum emetico-catharticum, quod e tartaro emetico, manna, aut caſſia compoſitum erat. Hoc fere unico remedio, & regimine moderatiſſimo, ſepoſitis omnibus aliis artificiis ſuos tractabat ægrotos.

CLXIX.

Clariſſimus Stahlius ſuo jam tempore ſingula hujus methodi momenta ſollicite & exacte excuſſerat, ut vix aliquid ultro deſiderari poſſit. Interim ſi familiaria quædam variolis ſymptomata intimius conſideramus, emeticam prædicti remedii vim haud approbare poſſumus; notum enim eſt, deliria, & deglutitionem difficilem familiaria eſſe variola-

larum ſymptomata, multumque negotii ægris faceſſere. Verum unusquisque a ſtudio partium alienus facile cognoſcet, quantum hæc duo ſymptomata a prædicto emetici niſu ſuperiora verſus augeantur, ut exinde plus detrimenti timendum, quam emolumenti ſperandum ſit.

CLXX.

Aliud autem dicendum eſt de leni evacuatione per alvum debito tempore, & debito modo inſtituta; nam hæc effectum fere priori emeticæ evacuationi contrarium exerere ſolet, niſum enim & motum humorum, qui ad partes ſuperiores tendit, ad inferiora determinat, ex quo dein ſperare poſſumus, fore, ut cerebrum & fauces a ſuo onere liberentur, phrenitica illa diſpoſitio diſſipetur, & deglutitio liberior reddatur.

CLXXI.

Hanc ipſam ſemitam felici eventu ſecuti ſunt plures illuſtres in arte medica Viri: Clariſſimus Joan. Freind expertus

eſt

est secundos effectus ex purgantibus in secundaria confluentium variolarum febre, uti apud eundem videre est.

Sydenham ipse in schedula monitoria est ejusdem opinionis, asseritque ibidem: *duro huic nodo durum cuneum aptandum esse.* Idem legi potest in libello: legs d'un ancien Médecin à sa Patrie pag. 137.

Verum omnium optime nos propriis & repetitis observationibus docuit Eruditissimus Thomas Simson, qui indefessa sua industria expertus est, quod delirium in variolis, si passim recepta methodo copiosis paregoricis tractetur, augeatur, & æger exinde in pejus ruat, a laxantibus vero antiphlogisticis quam optime abigatur, & sopiatur. Nec obstare videntur dicta Hippocratis de morbis popularibus: *mortuus est, quia purgatus est.*

Nam hic intelliguntur purgantia acria, drastica, veteribus usitata, non vero lenia laxantia antiphlogistica, de quibus hic est sermo. CLXXII.

CLXXII.

Supereſt, ut quam breviſſime attingamus methodum, qua Arabes, aliique primi de variolis Scriptores, eaſdem tractabant. Hæc videtur maximam partem conſtitiſſe in lentibus, lacca, tragacanto, diverſis acidis, opio. Sic Syrupus Avicenæ ad variolas conſtat ex ſucco foliorum papaveris viridis, & ſucco citri. Quæ cum ſint demulcentia, obvolventia, leniterque pellentia, nihil abſoni in ſe continent.

CLXXIII.

Poſt Arabes medicos apprimus fuit Bayrus, qui 1542. variolas Auguſtæ Taurinorum accuratiſſime deſcripſit, & quam appoſite tractavit; nam remediis temperantibus, diluentibus antiphlogiſticis, & venæſectionibus totum negotium abſolvit, ut hoc tempore vix aliquid ſuperſit addendum. Hic aliquid dicendum eſſet de quarto, & ultimo ſtadio variola-

larum, seu de earum exsiccatione; quia vero, qui attigit hunc statum, jam in vado esse plerumque dicendus est, incommoda, quæ hic persentiuntur, ad symptomata reducimus, de quibus sectione sequente tractabimus.

CLXXIV.

Pro coronide hic mentio facienda est de insitione, & inoculatione variolarum adeo decantatis. Hæc artificialis variolas propagandi methodus, primam debet sui originem Circassiis, Armeniis, Græcis, aliisque orientalibus populis, quæ dein in Europam invecta a multis in cœlum usque extollebatur, a multis vero vituperabatur; unde factum est, ut pro & contra acerrime, & argutissime ad hanc usque diem decertatum fuerit; quemadmodum nuperrime inter Eruditissimos Viros: Magnificum Dominum Archiatrum de Haen, & Dominum de Tissot hac de re litem ortam & insigni eruditio-

ditione, magnoque candore in utramque partem propugnatam, novimus.

Abſit, ut audeam inter hos, alioſque Viros, eruditione, experientiaque claros quidquam determinare, arbitrumque agere.

Adeoque proponam tantummodo ſpeciales difficultates, quæ ex noſtris de contagio principiis contra hanc artificialem variolas propagandi methodum pugnare videntur.

CLXXV.

Notum eſt hoc tempore omnibus, præcipue vero topiariis, vegetabilium evolutiones artificialiter accelerari poſſe; idem effici poſſe in animalibus, præſertim in inſectis, nos docuit indefeſſæ induſtriæ Celeb. Raimarius in ſuo pretioſiſſimo Tractatu de inſectis gallice edito. Unde mirum non eſt, ſi etiam variolas per inſitionem accelerare poſſimus, cum ex noſtris principiis hæ ipſæ habeant pariter, ut vegeta-

getabilia & animalia, ſua propria ſeminia.

CLXXVI.

Verum experientia nos docet, omnem præmaturam evolutionem longe inferiorem eſſe illa, quam natura debito tempore inſtituit, adeoque non eſſe ita perfectam, & abſolutam.

Ad hoc vero inſitionis Patroni oggerere ſolent; quod experientia cuilibet obvia conſtet ſeminia terræ mandata ſylveſtres & auſteros proferre fructus; quod vitium dein inſitione aut inoculatione emendari & corrigi poteſt. Adeoque inſitione & inoculatione videntur res potius perfici, & emendari quam labefactari. Verum manum de tabula; etenim jam diximus, hæc non eſſe noſtri propoſiti.

CAPITIS IV.

SECTIO II.

De curatione ſymptomatum, quæ in variolis obſervari ſolent.

CLXXVII.

Vix aſſignabile eſt ſymptoma, quod non quandoque variolis jungatur. Unde ſatis erit meminiſſe eorum tantum, quæ variolas concomitari, aut ſubſequi plerumque conſueverunt.

Symptomata autem, quæ eruptionem variolarum præcedere ſolent, mitigantur diluentibus, emollientibus nitratis, aliisque antiphlogiſticis jam ſuperius recenſitis; item pediluviis, clyſmatis emollientibus; aut etiam, ſi febris exigit, venæſectionibus; nam ſuperveniente dein variolarum eruptione, ſymptomata graviſſima, ut vomitus, convulſiones, deliria mitigantur, aut plane abiguntur, quem-

quemadmodum jam ſuperius dictum fuit, neque enim reſtat hic quidquam ultro adjiciendum.

CLXXVIII.

Verum altioris ſunt indaginis illa ſymptomata, quæ eruptionem & ſuppurationem concomitantur, aut ſubſequuntur; etenim facta jam variolarum expulſione nihilominus quandoque convulſiones, inquietudines, anxietates perſeverant, quæ denotant, materiam exanthematicam purpuraceam, aliamve adhuc in corpore latere.

CLXXIX.

In ſimili caſu, ſi omnia prædicta remedia CLXXVII. jam in uſum vocata fuerint, nihil ſupereſt, quam, ut medicus epiſpaſtica præſtituat, quæ materiam peccantem a centro ad peripheriam corporis avocent. Interea vero copioſis diluentibus, & antiphlogiſticis quam diligentiſſime inſiſtendum eſt.

CLXXX.

Quia vero tales variolæ ad malignas reduci debent, antiseptica, specifica, ut cortex peruvianus, in usum vocanda sunt, ut superius §. CLIV. jam diximus

CLXXXI.

Diarrhæa, si non excedat modum, intacta relinqui debet; si vero nimium urgeat, ut vires exinde deficiant, sicque obstet, quo minus variolarum debita eruptio, suppuratio, uti & faciei, manuum, pedumque necessarius subsequatur tumor, tunc debet appropriatis remediis tractari. In tali enim casu signum est aut aliquam materiam acrem in tractu intestinorum hærere, aut eundem intestinorum tractum a variolis obsitum esse; a quibus causis dein perpetua intestinorum irritatio, stimulusque derivari debet; uti hoc clare videmus in illis variolis, quæ fauces occupant.

CLXXXII.

CLXXXII.

Quare in ſimili caſu conveniunt omnia, quæ demulcent, leniunt, acre abluunt, leniterque roborant; unde clyſmata emollientia ex decocto radicis Althææ, ſeminum Lini, cydoniorum, pedum vervecinorum cum gummi Arabico, & Theriaca veneta optima ſunt.

Interne vero decoctum album, aut hydrogala cum lacte chalybeato præparata; aliaque ſimilia cum paregoricis omnem abſolvunt paginam.

CLXXXIII.

Si vero tanta ſit humorum colliquatio, ut omnia prædicta remedia imparia ſint huic urgenti tollendo ſymptomati, tunc ſpecificum remedium expertus ſum in ſpiritu vitrioli, aut ſulphuris per campanam, qui in diverſa formula, prout ægro magis arridebit, præſcribi poterit.

CLXXXIV.

Aſt idem hoc remedium, & ex eadem cauſa plurimum valet & in illo caſu, ubi ſudoribus videtur diffluere æger, & nec ab hydrogala ſero lactis, emulſis paregoricis, aliisque ſimilibus auxilium aliquod experitur. In ſimili caſu æger refrigeratur, & refocillatur ex jam dicto remedio.

CLXXXV.

Eſt vero aliud, & quidem periculoſiſſimum ſymptoma, ubi ſanguis diſſolutus, & quaſi colliquatus, ut dictum eſt §. CLX. ſuis vaſis coerceri nequit, ſicque per diverſas vias, nimirum vel per ſputum, per urinam, aut per alvum ſecedit; in hoc caſu debent non tantum prædicta demulcentia, & humores incraſſantia, ſed præterea ſpiritus vitrioli in uſum vocari, ſecus enim in ſimili deſperato caſu vix aliquid boni ſperandum reſtat.

CLXXXVI.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0170
DFG

CLXXXVI.

Ratio hujus aliorumque ſupradictorum ex effectibus, quos ſpiritus vitrioli in noſtro corpore exerere ſolet, deſumi debet; nam febrilem motum mitigat, humores diſſolutos aliquantum compaginat, compingitque, vaſa laxa hiantia, aut aperta firmat, ut impetui humorum magis reſiſtere poſſint. Hæc, quæ aſſero, præter alios confirmat Clariſſimus Allen in ſynopſi univerſæ medicinæ practicæ capite X. Articulo LXVII. dicens: *Spiritus vitrioli, vel ejusdem oleum in aqua ſimplici inſtillatum in hæmorrhagiis periculoſis eſt extremum remedium, & raro fallax.*

CLXXXVII.

Hæc itaque intelligi debent de hæmorhagiis, quæ a prædicta cauſa, nimirum ab humoribus diſſolutis dependent. Adeſt vero in variolis ſæpe alia hæmorrhagiæ ſpecies, quæ a nimio humorum motu, eorumque orgaſmo dependet; in

quo casu vasa, præsertim minima, nimium distenduntur, & a fortioribus systoles & diastoles ictibus nimium atteruntur, ex quo fit, ut oscula eorum facile aperiantur, aut rumpantur; sicque sanguis sæpe una cum anima exitum quærat.

Talis hæmorrhagia contingere solet in prima illa ebullitione, quæ variolarum expulsionem præcedere solet; aut tempore suppurationis; quia his temporibus adest summus humorum orgasmus, febrisque, quam de inflammatoria indole participare diximus.

CLXXXVIII.

In hac hæmorrhagia, nisi sanguis in sufficiente quantitate mittatur, remediis, quibuscunque pharmaceuticis nihil efficies; venæsectione vero præmissa ex remediis antiphlogisticis, & paregoricis multum sperandum restat.

Si vero neque ex his resipiscat æger, tunc ad prædictum spiritus vitrioli remedium

dium, aut ad usum aluminis methodo, & consilio Eruditissimi Helvetii, confugiendum erit.

CLXXXIX.

Delirium, phrenesis sunt duo periculosissima symptomata, quæ variolis præsertim malignis sæpe adjunguntur. Si hæc in primo variolarum stadio, nimirum ante earum eruptionem adsint, tantum periculi non portendunt; quia peracta & completa eruptione mitescunt aut evanescunt.

Ast multo majoris sunt momenti, si tardius, nimirum tempore suppurationis, aut posterius, dum febris secundaria accenditur adveniant; signum enim est in tali rerum statu, aut vasa cerebri inflammata esse aut cerebrum genusque nervosum a materia exanthematica occupari; unde dein convulsiones, gangræna, morsque metuenda sunt.

CXC.

Quapropter in ſimili periculoſo ſtatu, ſi febris urgeat, debet prius ſufficiens ſanguinis quantitas detrahi, uti hoc jam probavimus, & diverſis obſervationibus confirmavimus §. CXXXVI. & CXXXVII. Dein debent diverſa clyſmata emollientia injici, item ſuperius jam adducta antiphlogiſtica in uſum vocari; debet præterea capillitium abſcindi, aut radi, ut caput magis tranſpirare poſſit; item debet æger ex conſilio Sydenham electo exmi; tandemque debent veſicantia partibus inferioribus applicari, & capiti raſo columbæ vivæ recens cultro in duas æquales partes diviſæ, & naturali adhuc calore præditæ, apponi, ſæpiusque renovari.

CXCI.

Quod vero veſicantia concernit, generaliter & probe notandum velim, ne unquam fervente febre, niſi prius ſufficiens ſanguinis quantitas detracta fuerit, appli-

applicentur, secus hæc febrilem motum, inflammationem, & periculum augent.

CXCII.

Si vero omnia hæc non ad vota medentis, & ægrotantis cedunt, phrenesisque pertinaciter perseveret, Sydenham spiritum vitrioli suadet; dicitque Capite II. quod in febrium continuarum phrenesi sit specificum remedium, cujus verba de febribus continuis annorum 1670. 4, 5. & de phrenesi his febribus superveniente, hæc sunt: *Inducias non tulit symptoma hoc, ægrum intra paucos dies tollebat, nisi inflammatio cohiberetur; atque hic mihi suppetias tulit præ aliis spiritus vitrioli post venæsectionem adhibitus, qui intra paucos dies & somnum conciliabat, & sanitatem ægro reddebat; quod nulla methodo efficere valebam; atque hoc reiterata sæpe experientia mihi abunde constabat.*

Si itaque in phrenesi febrium continuarum epidemicarum tantas, ut audi-

vi-

vimus, habet vires, cur easdem non exerat in phreneſi variolarum epidemicarum non video. Quod mihi veſtigia ſolertiſſimi Sydenhamii terenti aliquoties ad vota ceſſit.

CXCIII.

Præterea judicat Sydenham, ut paſſim in ejus operibus legere eſt, copioſis paregoricis prædicta duo ſymptomata optime compeſci & ſubjugari poſſe.

Sed Clariſſ. Thomas Simſon Celeberrimus medicinæ Profeſſor evidentibus experimentis, & repetitis obſervationibus oſtendit, quod quo plus in ſimili caſu paregoricis utuntur ægri, eo magis delirent, & obtundantur; unde obſervavit, in tali caſu optima eſſe lenia purgantia antiphlogiſtica; quia hac ratione motus humorum ad partes inferiores magis determinatur. Exacta vero purgantis operatione, paregorica ad motus excitatos compeſcendos optima eſſe. Vide

acta

acta Edenburgenſia in germanicum verſa, volum. V. part. 2. pag. 762.

CXCIV.

Et ſane hæc ipſa methodus reſpondet illis, quæ Clariſſ. Freindius in ſecunda, ſeu putrida variolarum febre expertus eſt, nobisque in ſuis ſcriptis communicavit.

Quin imo ipſe Sydenham, ſed ſat ſero, nimirum jam ſenex videtur hac in re primo ſapuiſſe, nam in ſua ſchedula monitoria dum de variolarum febre putrida ſeu ſecundaria agit, ingenue fatetur, quod quandoque circa finem variolarum a materia purulenta varioloſa ad ſanguinem reſorpta ſanguinis orgaſmus ita ſupra efferatur, ut æger ad incitas redactus animam mox acturus videatur, niſi ſtatim venæſectione, purgatione, & tandem paregoricis obviam eamus, & reliqua, quæ ibidem in extenſo legi poſſunt.

CXCV.

CXCV.

Ex quibus patet, neque enim credo neceſſe eſſe, ut ultro, & ſeparatim agamus, quid in illa adeo periculoſa ſecundaria variolarum febre agendum ſit.

Interim unicum reſtat, ut indicem methodum illam, qua Eruditiſſimus Dominus Varnier magno cum fructu utebatur, ut funeſtam hanc febrem ſecundariam averteret; ſicque facile & feliciter variolas etiam malignas ad finem perduceret. Res eſt tanti momenti, ut peropportune facturus mihi videar, ſi ea adduxero, quæ in Comment. de rebus in ſcient. nat. & med. geſtis vol. VII. part. 1. pag. 478. habentur. *In variolis confluentibus pone aures in nucha, femoribus, & cruribus veſicatoria bono cum ſucceſſu adhibuit. Cum autem tam in variolis confluentibus, quam ipſis diſcretis a pure reſorpto febris ſic dicta ſecundaria perſæpe oriatur, hæcque haud raro ægrotantes e vivis*

vis tollat. Noſter (id eſt Clariſſ. Varnier) ideo, quo cuncta funeſta ſymptomata eviten-tur, puſtulas ope inſtrumenti cujusdam aperiri jubet. Optime enim rem ſucceſſiſſe, atque febrem ſecundariam non ſolum impeditam, verum & ægrotantes optime tunc viſos fuiſſe, perhibet. Hincque omnibus hanc methodum commendat. Sed hic monendum eſt, quemadmodum Eruditiſſimus Dominus de Haen quam ſapientiſſime annotavit, quod puſtulæ ſemel apertæ ſæpius aperiri, & a pure, quo ſtatim readimplentur, liberari, ablui, & abſtergi debeant. Sic enim impedimus, ne pus ad ſanguinem tranſeat, aut in, & ſub cute in membrana celluloſa diutius hæreat; adeoque nec foveas profundas, nec ulcera depaſcentia efformet.

CXCVI.

Symptoma, quod lotium ſeu urinas concernit, duplici & quidem oppoſita ratione affligere poteſt; vel enim ſolito

ſæ-

sæpius nimiaque quantitate, quasi diabetice redditur, ut contigit in dicta epidemia vide XLVII. Unde dein variolarum elevatio, plenitudo, suppuratio, debitus que tumor, & rubor impediuntur. Si enim tardius, nimirum in quarto stadio superveniat, nihil mali portendit, ut jam superius demonstratum est.

Talis micturitio denotat, a materia acri exanthematica, aut etiam a variolis vesicam, renes, ureteres, aut etiam plexum renalem, occupari, & perpetuo irritari.

CXCVII.

Quare in simili casu omnia supradicta demulcentia, paregorica, quin imo appropriata antiseptica, ut cortex peruvianus, apprime conveniunt. In casu vero extremo spiritus vitrioli, ut superius jam dictum est, omnibus aliis præferri debet.

CXCVIII.

CXCVIII.

Alter vero casus, ubi urina plane supprimitur, plerumque dependet etiam a frequentibus variolis sed sphincterem, uretramque vesicæ, aut etiam substantiam renum tubulosam occupantibus, a quibus dein prædictæ partes ita tument, ut nec libera urinæ secretio, nec excretio succedere possit.

Aliquid simile videmus fieri a variolis, quæ fauces, quin imo aliquando tractum arteriæ asperæ, & æsophagi obsident, a quibus prædictæ partes ita tument, ut non tantum laboriosa & difficilis deglutitio, sed & respiratio affligat.

CXCIX.

In simili casu sapiens est Sydenhamii consilium, ut æger e lecto eximatur, & adstantium manibus suffultus cubiculum bis, terve circumambulet; sic enim mox tam magnam urinæ quantita-

tem reddet, quæ omnibus diu recticorum tribubus in auxilium vocaris accersiri non poterit. Ratio effectus est, quia urina ipsa, præsertim, si in vesica hæreat propria sua gravitate sibi exitum quærit.

CC.

Si vero præ debilitate æger lectum deserere non valeat, aut forte adstantes præjudiciis capti admittere nolint, debent fomenta, uti sacculi, speciebus emollientibus repleti, in lacte cocti, expressi & calidi illi, parti ubi causa latet, applicari. His sacculis substitui potest vesica suilla decocto emolliente aut lacte ad medietatem repleta, & parti affectæ appositа. Idem, si non major effectus sperari potest ex milio cum lacte in pulticulam cocto, & parti affectæ superimposito. Clysmata emollientia injecta præbent vesicæ idem fomentum interne, quod alia supra dicta externe. Huc etiam spectant diversa interna diluentia,

&

& lenia diuretica, ut ſpecies de althæa Fernelii, & reliqua ex materia medica eruenda.

CCI.

Si tamen omnia hæc ſuo effectu fruſtrentur, & urina, ut fere ſemper fieri ſolet, in veſica hæreat, tunc debent appropriatæ candelæ, ex cera, & gummi arabico aliisque præparatæ, per uretram in veſicam uſque immitti, quarum defectum catheter ſupplere poterit; unde dein libera urinæ via, absque omni alio artificio efficietur.

CCII.

Superius jam diximus, quod puſtulæ varioloſæ, quæ tumidæ elevatæ, & circulo rubro donatæ ſunt, bonas notas præ ſe ferant; ſi vero pallidæ, depreſſæ maneant, ſi interſtitia earum, uti & facies, manus, pedesque minus tumeant, minusque rubeant, timendum eſſe, ne illa ipſa cauſa materialis, quæ prædi-

ctum tumorem, & ruborem constituere deberet, viscera interna occupet, gangrænam, mortemque afferat.

CCIII.

In simili casu aliqui Practicorum mox confugere solent ad cardiaca, calida, & volatilia, sperantes fore, ut prædictam materiam morbificam hoc modo a centro ad peripheriam pellere possint. Verum experientia Sydenhamii, aliorumque docuit, exinde prædictam materiam morbificam potius ad cerebrum quam ad peripheriam determinari; unde dein phrenesis, convulsiones, morsque acceleratur.

CCIV.

Qua etiam ex ratione Clariss. Sydenham alia expertus est remedia, quæ suis indicationibus, votisque magis responderent; talia erant præter ordinaria antiphlogistica, etiam copiosa paregorica

ca, ex quorum assiduo usu dicit tumorem, & ruborem in variolis resuscitari.

CCV.

Ego vero, quod observando didici, candide afferam; nimirum, quod quidem ex propinatis copiosis paregoricis plerumque prædictus tumor augeatur; quia multum eorum, quæ difflari, transpirare, secerni, & excerni deberent, ab usu paregoricorum solito diutius in corpore retinetur; unde aucta in corpore humorum mole mirum non est, si etiam tumor augeatur. Verum quia ex eadem ratione motus in corpore pariter languent, timendum est, ne causa morbosa in aliquo nobilium viscerum sedem figat, exinde non amplius dimovenda.

CCVI.

Quapropter in simili casu præter prædicta paregorica, & antiphlogistica curo applicari vesicantia; item a cardiacis calidis volatilibus abstineo quidem, his etiam substituo, & præstituo talia, quæ sul-

phure volatili anodyno constant; qualia sunt : v. g. flores sambuci violarum, primulæ veris, chamæmillorum; item crocus saffafras & aliquando camphora, aliaque similia plura, quæ infusa decocta, aut alia forma propinari possunt. Ab his enim humores attenuantur, fluxilesque redduntur, & lente, non violente commoventur, sicque a centro ad periphæriam pelluntur; unde dein major prædictarum partium tumor, & rubor exurgit.

CCVII.

Jn illo vero casu, nimirum tempore suppurationis, ubi variolæ in facie, manibus & pedibus debito tument, & earum interstitia valde rubent, fit ingens dolor, ardor, & tensio istarum partium; in hoc inquam casu debemus tam interne quam externe suppetias ferre, ut dolor, ardorque leniantur, tensio vero laxetur. Jnterne igitur conveniunt omnia

supra

ſupradicta antiphlogiſtica, & paregorica. Externe vero fomentationes calidæ, vel potius tepidæ ex ſpeciebus emollientibus cum vel ſine lacte. Meæ intentioni, ægri commodo optime ſoleo ſatisfacere, ſi ſpongia ad hoc munus adoptata prædictæ decoctioni intingatur, exprimatur, ſæpiuſque partibus dolentibus apponatur.

CCVIII.

Quantum vero iſtæ fomentationes emolumenti, & levaminis afferant, cognoſcere poſſumus ex illis variolis, quæ fauces occupant, quæ, quia ſaliva, aliiſque liquidis ingeſtis continuo fomentantur, & emolliuntur, flaccidæ fiunt, neque ad illam, prout in illis fit, quæ externum corporis habitum occupant, deveniunt ſuppurationem.

CCIX.

Quare ordo exigit, ut de illis agamus incommodis, quæ variolæ fauces occupantes afferre ſolent. Princeps au-

tem incommodum est illa difficultas, quæ in deglutitione percipitur. Hæc lenitur per gargarismata ex diversis emollientibus, & mucilaginosis, ut malva althæa hordeo, avena & similibus addito nitro, & melle rosarum. Ex quibus si necessitas urget, etiam injectiones fieri possunt.

CCX.

Huc etiam spectat ptyalismus, qui circa diem undecimum morbi bene observandus est. Est sane mirabile symptoma, quod non tantum adultis, sed aliquando etiam junioribus; item non tantum in confluentibus, sed aliquando etiam in discretis præcipue anomalis variolis supervenire solet.

CCXI.

Quin imo non tantum in variolis, sed in aliis etiam casibus absque omni arte, solis naturæ motibus, excitata observatur salivatio; sic in fœminis, quæ hy-

ste-

ſtericis ſæpe laborant affectibus, ſalivationem, quaſi mercurium aſſumpſiſſent, ſæpe vidi. Item ſalivationem, quæ odontalgiæ familiaris eſt, omnes noverunt.

CCXII.

Præterea legimus ſalivationem ſpontaneam epidemice quandoque graſſari in Act. Nat. Cur. Cent. I. obſ. 137. pag. 277. Neque enim in hoc ſpecialis difficultas videtur ſupereſſe; ſi enim conſidero, quod ſalivatio ſe habeat uti coryza, quæ a certa inclementia atmoſphæræ membranam adipoſam afficiente dependere poteſt; non miror, ſi ſalivatio, ex eadem aut aliqua ſimili ratione epidemice graſſari, & affligere poſſit.

Sic obſervavit Sydenham ſalivationem epidemicam in febribus continuis epid. Annorum. 1667. 1668. & 1669.

CCXIII.

Adeoque quandocunque fit prædictus humorum ad fauces affluxus succedere poterit ptyalismus, quando vero humores minus transpirant, ut in variolis plerumque contingit, fiet major humorum affluxus, vel ad alvum unde dein in infantibus diarrhæa, vel ad fauces, unde salivatio derivari debet. Quod ultronee observationibus constat; a suppresso manuum sudore ingentem salivationem succesisse. Vide Breßlauische Geschichte obs. 36. pag. 727.

CCXIV.

Multi clarique in arte medica viri judicant, quod illud, quod ptyalismo excernitur, sit illud ipsum pus, quod variolas, earumque interstitia occupat; sed falluntur, sit dicto venia; quia illud, quod ptyalismo excernitur, nunquam aliquas materiæ purulentæ notas præ se ferre observavi, data enim opera examinavi sæpius,

pius, aſt ſemper inveni, quod quisque ſedulus, candidusque indagator confirmare poterit, materiam, quæ in variolis ſalivatione excernitur, eſſe plus minusve, viſcidam, tenacem inodoram, & inſipidam; denique in omnibus illi, quæ in corrhiza excernitur, ſimilem; ſed quis medicorum, talem materiam pro purulenta habebit? Experientia enim habemus, quod omnis materia parulenta diffluat, fœteat, partesque, quas occupat, arrodat, & exulceret, quod in noſtro caſu alienum eſt.

Hucusque conſideravimus naturam ptyaliſmi, ſupereſt, ut eundem conſideremus, in quantum in variolis ægros alleviet, aut eos aggravet, lædat, quin imo ſæpe perdat. Si ſalivatio facile, ſine magno labore, debitaque quantitate, nimirum nychthemeri ſpatio ad libram unam, alteramve procedat, videtur vota Medici, & ægri explere. Hoc autem

tem obtinemus, si diluentia & antiphlogistica debita quantitate assumantur; inter quæ principem locum obtinere hydrogalam, superius jam probavi.

CCXVI.

Si tamen non obstantibus prædictis diluentibus copiose assumptis salivatio non rite procedat, sed cum malis ægri rebus die undecima, aut etiam tardius derepente sistatur, tunc æger fit inquietus, anxiosus, respiratio fit difficilis, vox evadit rauca, clangosa, mensque labans, quæ omnia indicant, materiam salivationi inservientem ad nobiliora viscera, ut pulmones cerebrumque raptam esse. In quo casu nisi tumor manuum, pedumque augeatur, de ægro conclamatum esse, experientia docet.

CCXVII.

Unde in simili casu indicationes, sunt ut prædicta materia morbifica nobiliora viscera petens, dissipetur, & ad partes mi-

minus nobiles avocetur. His indicationibus satisfacimus clysmatibus vesicatoris, etsi pulsus sit fortis, venæsectionibus.

CCXVIII.

Si vero pulsus sit debilis, & celer, quemadmodum sæpe contingit, absit omnis venæsectio; quia in simili casu mors jam præ foribus est; ne medicus videatur interfeciſſe illum, quem sors ipsa interemit.

CCXIX.

In similibus autem casibus analeptica præstituere debemus, quibus etiam alia remedia, quæ sale volatili anodyno constant, adjungi possunt; qualia sunt, ut superius jam dixi, flores sambuci, sassafras, crocus, quin imo aliquando etiam camphora, & reliqua jam dicta, quibus materia peccans a centro ad periphæriam pellitur.

CCXX.

CCXX.

Interim si materia tenax, & viscida fauces occupat, signum est eandem totum arteriæ asperæ tractum una cum ejus ramificationibus, occupare. In simili casu gargarismata, injectiones ex emollientibus cum melle rosarum, & nitro perquam necessariæ erunt.

Ad solvendam hanc materiam viscidam conducit etiam chermes minerale, vel sulphur antimonii tartarisatum.

Ast quamvis omnia prædicta remedia in prædictis casibus in usum vocata fuerint, evenit tamen proh! dolor, sæpissime, ut æger ad plures migraret; unde cogitare cœpi materiam morbificam certis nobilibus corporis partibus jam ita infixam hærere, ut quibuscunque tunc adhibitis remediis e sua sede dimoveri non possit. Quare in similibus periculosis variolis alia methodo processi, quæ mihi ad vota cessit. Nimirum studui diem,

qua

qua salivatio evanescere consuevit, certis & appropriatis remediis antevertere. Sic die jam nona curavi duo vesicantia partibus inferioribus, aliquando etiam ad brachia applicari, ad hoc, ut materia peccans directa ad partes minus nobiles, viscera interna libera, & intacta relinquant.

CCXXI.

Quemadmodum enim soliciti esse debemus de vita & sanitate totius machinæ corporeæ conservanda, ita non minus attentos nos esse oportet de oculorum, aliarumque partium affectibus, qui in & post variolas ibidem sedem figere solent.

Quamprimum Medicus præviderit variolas futuras, debet pro oculis talia præstituere, quæ earum in illis proventum impediant, quæ ardorem, ruboremque leniant, leniterque roborent; talia sunt aqua rosarum sambuci, lac quodcunque semina sumach, cydoniorum,

cro-

crocus, & plura similia, quæ aut infusa, aut decocta, spongia, aut linteis tepide applicari, sæpiusque renovari debent.

CCXXII.

Contingit sæpe, præsertim vero tempore suppurationis, & adhuc tardius, ut palpebræ tumeant, vesicamque humore plenam repræsentent, & tales diu maneant, ægrumque luce privent; ex quo periculum subest, ne visio ipsa lædatur.

CCXXIII.

In simili casu opponendæ erunt fomentationes tepidæ ex speciebus carminativis cum vel sine lacte, ad hoc, ut tumor eo citius discutiatur, sicque oculi eo citius aperiantur; ad quod etiam multum conducit, si post suppurationem aridæ illa crustæ, quæ præprimis oculorum angulos, seu canthos occupant, illisque tenaciter hærent, lacte tepido, aut le-

ni

ni aliquo oleo mobiles reddantur, ut facile decidere & separari possint.

CCXXIV.

Si vero dissipato jam palpebrarum tumore, oculisque jam apertis aliqua in ipsis labes observetur, alia procedendum erit methodo. Sic si maculæ quædam in cornea adsint, quæ impediunt, ne radii luminis libere ad retinam transmitti possint, tunc omnia, quæ detergente, & abluente virtute pollent, conveniunt. Talia sunt sacharum oculis injectum, sanguis columbarum recens, & calidus in oculos instillatus, item aqua ophtalmica cum sapone, aqua, seu infusio vitri antimonii, aut croci metallorum, quæ omnia & similia, si oculos, aliunde sensiles, nimium irritant, misceri & dilui poterunt cum aquis rosarum sambuci; sicque sæpius oculis instillari.

CCXXV.

Aſt ſpecificum detergens invenio in bile piſcium, ut anguillarum, & lucii. Hoc confirmat hiſtoria Tobiæ cœci felle viſum recuperantis; ex ſacris enim litteris conſtat, eundem ex caſu ſtercoris columbini calidi in oculos viſione privatum fuiſſe, quod cum calidum & recens fuiſſet, legitime ſupponi poteſt etiam liquidum fuiſſe; adeoque partim ſuo pondere, & impetu, ex caſu inflamationem aliquam in oculis induxiſſe, partim ipſæ tunicæ corneæ, & adnatæ ita adhæſiſſe, ut leucoma, ſeu albuginem produxerit, quæ dein, præter ſpecialem Dei concurſum, etiam remediis phyſicis, nimirum felle ſublata fuerat. Qui plura deſiderat, legat Valeſii phyſicam ſacram.

CCXXVI.

Præterea contingere ſolet, ut materia varioloſa, aut ſanguis ipſe intret vaſa minima lymphatica, corneam perreptantia,

tia, & a Nukio exposita, si discuti & resolvi non possit, tandem in suppurationem degenerat, & hypopyon format. Unde dein contingit, ut cornea a pure erodatur, sicque ulcus continuo materiam purulentam plorans producat. In quo casu fiet, ut erosa cornea, uvea, quæ illi subjacet, excidat, & staphyloma efficiat.

CCXXVII.

Quare in primo proposito casu curare debemus, ut illud, quod in vasis secundi aut tertii generis hæret, & restagnat fluxile, & meabile reddatur, resolvatur, & in liberum circulum reducatur; quapropter cataplasmata ex floribus rosarum, sambuci, verbasci cum aqua cocta, conveniunt, quibus dein addi potest aliqua portio aceti de lithargyrio; aliqui etiam adjungere solent aliquid de spiritu vini rectificato, quæ tepide, & sæpe oculo affecto apponi possunt.

sunt. Ad eundem usum inserviunt splenia simili decocto intincta, madentia, & tepida sæpius apposita, quibus non tantum humor restagnans fluxilis redditur, sed vasa ipsa, quibus continetur, leniter constringuntur, ita ut humor facile ad ramos diametri majoris retropellatur, & retrocedat.

CCXXVIII.

Si vero non obstante omni adhibita cura, & cautela humor restagnans non discutiatur, sed suppuretur, tunc materia purulenta intra corneam & uveam hærens, ut dixi, hypopium format. In tali casu duplex supereſt medela. Prima consistit in eo, si affectus sit recens, ut discuti, & resolvi, & per vasa absorbentia ad circulum reduci possit; tunc præter supradicta cataplasmata conveniunt specialiter salvia, euphrasia, hyssopus, & semen fœniculi in vino cocta, quibus splenia intingi, & tepida sæpissime applicari debeni.

CCXXIX.

CCXXIX.

Quando vero ex his non efficitur, quod in votis eſt, ſupereſt unica operatio chirurgica; qua fit phlebotomo ad id adaptato corneæ apertio, ut materia purulenta evacuari poſſit; ſed magna adhibenda eſt cautela, ne ſub ipſa apertione ſubtus deliteſcens uvea lædatur.

CCXXX.

Item contingit, ut jam dixi, ut aperta aut eroſa, a materia acri purulenta, cornea, uvea ex illa apertura prominеat, tumoremque acinum referentem exhibeat; hoc malum ſi necdum radices egit, poteſt dexteritate chirurgi ad ſtatum naturalem reduci, & vulnus debita methodo conſolidari.

CCXXXI.

Sicut oculi, ita etiam aures a variolis affici ſolent. Dolor, qui ſæpe enormis adeſt, mitigatur leniſſimis oleis, ut chamam: verbaſci, amygdalar: item

decoctis emollientibus in aures immissis, injectis, ibidem retentis. Sed omnium optime fomentis, cataplasmatis emollientibus cum vel sine lacte, tepide ad aures appositis, sæpiusque renovatis.

CCXXXII.

Si vero abscessus in auribus formetur, debet materia purulenta prius ablui & abstergi; dein vero pars læsa consolidari. Primo scopo satisfaciunt omnia supradicta decocta emollientia cum melle rosarum sæpe auribus immissa. Tandem pro consolidatione poterit prioribus addi aliquid de tinctura mirrhæ.

CCXXXIII.

Superius jam aliquid insinuavi, quomodo in variolis forma, & nitor faciei conservari possit; hic reliqua adjungam, quæ opportuna hoc in casu observavi.

Præprimis enim ante variolarum eruptionem curare debemus, ut quam pauciſſime fieri possit, faciem occupent;

hoc

hoc efficimus per illa, quæ a partibus ſuperioribus ad inferiores derivant, talia ſunt venæſectio in pede, clyſmata emollientia, ſæpius injecta pediluvia ſæpius adhibita. Huc etiam ſpectat illud medicamentum mercuriale laxans, de quo §. CLXII. diximus.

CCXXXIV.

Item huc referri debent illa remedia topica, quæ vaſa cutis ita afficiunt, ut illud, quod hic efflorescere deberet, diſcutiatur, reſolvatur, ſicque ad alias partes, nimirum inferiores, dirigatur. Inter multa alia duo invenio, quæ ſæpius captis experimentis reſpondent; primum eſt tinctura croci ſive cum aqua pura, ſive cum lacte facta, alterum vero eſt aqua cinamomi; horum remediorum uno, ſi ante variolarum eruptionem facies ſæpius lavetur, fiet, ut pauciſſimæ faciem, eo plures vero alias corporis partes occupent.

Hoc ſæpius & repetitis experimentis ad vota ſucceſſiſſe affirmat Clariſſ. Diemerbroeck hiſtoria 12. & 13.

CCXXXV.

Aſt facta jam variolarum eruptione nihil amplius agere poſſumus quam

Primo, ut ſuppuratio benigna reddatur, unde fiet, ut pus laudabile, & minus acre ſubjectas partes erodere non poſſit; quomodo vero ſuppuratio benignior reddatur, diximus ſuperius.

CCXXXVI.

Secundo, ut pus jam factum, quam primum fieri poſſit, exitum adinveniat, quod fit puſtulas maturas aperiendo, ſæpe abluendo, & abſtergendo, ne pus diutius inhærens profundas efformet foveas.

CCXXXVII.

Hoc ipſum dein eo facilius obtinebimus, ſi cruſtas aridas, cuti arcte adhærentes ſæpe illiniamus, oleis, blandiſſi-

diſſimis, ut oleo amygdalarum dulcium, ovorum, ſed præcipue raparum; quod pro ſecreto habuit Harſcampius, ut Diemerbroeck hiſtoria decima aſſerit; hoc modo fiet, ut illæ cruſtæ eo citius decidant, & materia illa acris, & rodens, temperetur & detergatur.

CCXXXVIII.

Poſtquam aridæ illæ cruſtæ jam deciderint, ego bono cum effectu uti ſoleo decocto hordei, aut orizæ, ſed recens ſemper facto, quo tepide faciem curo ſæpe de die ablui; qua ratione omne acre poſt deciduas cruſtas abluo, & detergo; quo facto, ne exinde aliqua rheumatica defluxio contrahatur, ſoleo & jubeo, faciem linteis ſiccis, calidis, & myrrhæ, aut thuris fumo imbutis detergi, leniter fricari, & tandem obvolvi.

CCXXXIX.

Tandem variolis ſolent ſupervenire ulcera exedentia, & depaſcentia, furunculi, item phtiſis, & febris lenta. Hæc vero metuenda ſunt præcipue in variolis malignis, raro in benignis.

CCXL.

Si materia purulenta varioloſa notabili quantitate ad ſanguinem reſorbeatur, aut ſub cute in membrana celluloſa jam lateat, fit per modum metaſtaſeos ejuſdem ad diverſas corporis partes internas, aut externas decubitus; in externis fiunt prædicta ulcera, aut furunculi; in internis vero phtiſis, aut febris lenta.

CCXLI.

Si propter malignitatem variolarum aliquod ex prædictis metuendum ſit; tunc debet æger ſtatim poſt ſuperatam ſuppurationem remedio purgante antiphlogiſtico, & mercuriali evacuari. Si vero ultra ſolitum maturationis tempus febris urgeat, debet

bet ſanguis mitti, quem ego ſemper lardaceum obſervavi.

CCXLII.

Præterea debet æger corticem peruvianum una cum copioſis diluentibus antiphlogiſticis in uſum vocare; quibus prædicta laxantia cum mercurio dulci omni triduo aut quatriduo interponi debent. His enim efficiemus, ut prædicta mala impediamus, aut, ſi aliquod eorum jam adſit, eo citius, facilius, & ſecurius tollatur. Quæ de purgantibus dixi, illa concernunt magis furunculos, & ulcera externa, quam illum ſtatum, ubi æger ad tabem diſpoſitus eſſe videtur.

CCXLIII.

Aſt, ne quis credat, hæc ad libitum dicta, & prolata eſſe, poſſem hæc ex probatiſſimis, ſi opus eſſet, autoribus corroborare.

Interim ſatis erit, ſi aliquorum tantummodo teſtimonia adduxero.

Sic

Sic celeberrimus Mortonius in ſuo tractatu de variolis repetitis experimentis comprobavit, tam in ulceribus variolarum malignis, quam in furunculis, ſcabie, phtiſi, & febre lenta ſpecificum eſſe corticem peruvianum, & ad evacuandam, & domandam talem acrimoniam verminoſam, purgantia mercurialia, eſſe perquam neceſſaria. Quod præter alios, Celeberrimi Junkerus, & Nenterus propria edocti experientia in tractatu de variolis confirmarunt.

CCXLIV.

Item Clariſſimus Diemerbroeck hiſtor. 28. habet caſum, ubi tabes a furunculis poſt variolas inducta cortice peruviano curata fuit.

CCXLV.

Quin imo ulcera maligna a materia varioloſa inducta mercurialibus curata fuiſſe legimus apud Bonetum Polyalt. Tom. III. pag. 650. item apud Ettmuller: col-

colleg. consult. casu 24. Plura de usu mercurii, & corticis peruviani in variolis legi possunt superius.

CCXLVI.

Sed neque hic est finis malorum, quæ variolis præcipue malignis supervenire solent; observationes enim docent, plures alios magni momenti affectus, variolis jam valedicentibus, & dum æger ferme jam in vado esse creditur, accedere, quia isti rariores sunt casus, illis explanandis non immorabor; breviter tantum quosdam attingam. Sic in Ephemerid. Nat. cur. Annor. 6. & 7. pag. 132. legitur mania variolas secuta fuisse. Item apud Carolum Drelinkurtium invenio post variolas surdos, elingues, & olfactu carentes, factos fuisse; quæ omnia & similia dependent a reliquiis materiæ variolosæ in certis nervis sedem figentis, eosdem comprimentis, aut obstruentis.

Do-

Dolæus ipse meminit puellæ 7. annorum ex variolis mutæ factæ, quæ multis post annis ex improviso loqui cœperat.

Idem casus contigerat non pridem hic Vindobonæ. Illustrissima scilicet Domicella Comes de Hohenzoller ex variolis pariter muta facta, sicque diu perseverans, tandem ad naturalem loquendi facilitatem reducta est.

CAPITIS IV.

SECTIO III. ET ULTIMA.

Sistit particulares quasdam de variolis observationes, & annotationes.

CASUS I.

CCXLVII.

Perillustris adolescens de Hackin 15. circiter annos natus, cetera sanus, in-

inceperat conqueri de dolore capitis, & dorsi, de lassitudine totius corporis, de anxietatibus, nausea. Die sequente vomuit biliosa sæpius, fiebat soporosus, inquietus, anxiosus, insomnis, & per intervalla delirans.

Hæc erant signa, ut optimo jure variolas, quæ illo tempore epidemice grassabantur, futuras prædiceremus. Eventus ipse firmabat factam prognosim; nam die tertia in facie, cum quadam rubedine totam faciem occupante, sat frequentes in conspectum venerant papulæ, quæ quarta & quinta die per totum corpus numero auctæ, in facie partim confluentes fuere, partim cohærentes.

CCXLVIII.

Quare, cum jam sub morbi initium vehementia illa symptomata variolas mali moris futuras significarent; primis duabus morbi diebus curavimus, ut clysmata emollientia sæpius injicerentur, sanguis

guis repetitis vicibus mitteretur, diversa antiphlogistica, & diluentia in usum vocarentur, & ut plantis pedum epispasticum ex fermento panis cum aceto rutaceo apponeretur.

Circa finem diei quintæ, & sequente die sexta æger videbatur quietior; dormivit magnam noctis partem, & aliquot horas inter diu, febris remittebat, sed non penitus silebat.

Quarta circiter morbi die ptyalismus accessit, qui sequentibus diebus augebatur, ita ut nychthemeri spatio ad libram unam & ultra exspuerit; decima autem die spissiore facto sputo decrevit, & tandem duodecima die penitus cessavit salivatio. Tempore suppurationis tumor faciei in immensum augebatur, ex quo æger jam die septima ferme luce privabatur. Cum præterea ægrotus mente constaret, & utcunque tranquillas usque ad undecimam transigeret dies, omnia bona omi-

ominabamur. Aſt die duodecima tumor faciei fere aliquot intra horas evanuit; neque tumor manuum, pedumque, ut fieri ſolet, exceperat eundem. Æger erat inquietus, inſomnis, delirans. His acceſſit continua micturitio, ut plus urinæ limpidiſſimæ, quam liquidorum aſſumpſerat, excreverit. Sitis & febris augebantur. Die 13. in pectore, collo, dorſo, ſed vel maxime circa lumbos, & hypochondria, aderant magno numero miliaria exanthemata, tam rubra quam alba.

CCXLIX.

Quare, ut materia peccans, ad partes internas nobiles depoſita, ad partes externas avocaretur; veſicantia appoſita erant, interne autem, ut partim febris, micturitio, & partim reliqua ſymptomata mitigarentur, propinabantur diverſa antiphlogiſtica, diluentia, paregorica, emulſa. Item pro potu ordinario erat

decoctum album, & tinctura florum rhæados cum phlegmate vitrioli.

CCL.

Verum omnia sine levamine præstituebantur etenim febris, delirium, micturitio augebantur, vires vero minuebantur, sicque convulsus die circiter 17. morbi obiit optimæ spei adolescens.

CASUS II.

CCLI.

Perillustris Dominus de Smerling 19. circiter annorum, laborabat eodem anno variolis confluentibus, eisdem fere, ut in primo casu, symptomatibus stipatis. Aderat nimirum ptyalismus, qui undecima circiter die, evanuerat; eodem vero tempore facies detumuerat, sine subsequente manuum, pedumque debito tumore; micturitio diabetica pariter affligebat, & tandem exanthemata miliaria tam alba quam

quam rubra ſupervenere; omnia quæ mortem, uti in primo caſu, minabantur.

CCLII.

Quod curam medicam concernit in ſecundo caſu primis morbi diebus, & uſque ad duodecimam fere eadem erat, quæ in præcedente caſu. Illo vero tempore, quo micturitio & miliaria ſupervenerant, methodus quoad curam mutata erat; ſicque prius recenſitis remediis cortex peruvianus adjungebatur, ex cujus uſu ſecundos vidimus effectus; nam non tantum illa moleſta, & periculoſa micturitio minuebatur; ſed & febris, delirium, anxietates, & reliqua lethalia ſymptomata ſedabantur, ſicque æger vigeſima prima morbi die judicabatur.

ANNOTATIONES

Ad prædictos duos Casus.

CCLIII.

Hosce duos data opera fisto casus, quoad morbi decursum quidem similes, sed quoad eventum toto cœlo differentes. Hæc differentia diversis, in his casibus adhibitis, remediis procul dubio adscribi debet.

Possem plures hujuscemodi adducere casus, quos, aut ego ipse tractavi, aut ab aliis medicis tractatos vidi; sed hi duo recensiti sufficient ad confirmandam antisepticam, & alexipharmacam corticis virtutem, cui parem in materia medica vix invenire est. Selegi item tales casus, qui ante viginti & plures annos hic loci contigerant, ut constet, hujatibus medicis corticem in morbis malignis jam dudum in usu fuisse. Nam curam horum

ægro-

ægrorum tanquam medicus primarius dirigebat Magnificus, mihique æterna memoria colendus D. Weber de Fürnberg, cujus humanitate & benevolentia multis annis frui mihi conceſſum erat. Unde ego ut Medicus ſecundarius, & illo tempore adhuc novitius his, aliisve quam plurimis ſimilibus ægris adſtiti, invigilavique, ut omnia prout ordinata erant, executioni religioſe darentur, quo tempore etiam copiam habui, ut non tantum exactum morbi decurſum, ſed & remediorum exhibitorum ſecundos aut ſiniſtros effectus annotarem.

CCLIV.

Experientia medicos Practicos edocuit, quod, ſi, dum ptyaliſmus ceſſat, & tumor faciei evaneſcit, extrema corporis, nimirum manus, pedesque valde tumeant, æger ſe exinde bene habeat; ſecus autem ſi hoc non eveniat. Signum enim eſt, illam materiam corruptam, quæ

faciem in tumorem attollere ſolet, ad circulum humorum rapi, & deponi ad alias corporis partes, nimirum aut ad cerebrum, unde dein delirium & convulſiones, aut ad circumferentiam corporis, unde illa miliaria exanthemata, aut ad alia viſcera, unde illa micturitio, & gangræna.

Si itaque materia varioloſa ad maſſam humorum reſorpta in nobiliore aliquo viſcere ſedem figat, ſubſequetur dein eo citius gangræna & mors; ſi vero fiat hujus congeſtio in aliquo minus nobili viſcere, aut ſi diu cum maſſa humorum circulet, abſque eo, quod in aliqua interna corporis parte ſedem figat, fiet, ut, prout plus aut minus prædictæ materiæ corruptæ ſanguini immixtum erit, etiam motus febrilis nunc major nunc minor obſervetur; ſub quo motu febrili adaucto fiet iterum novus in peripheria corporis exanthematum proventus; quæ febrilis, & exanthematica exacerbatio ſæpius repetere obſer-

va-

vatur, ut jam §LII. annotavimus. In similibus autem circumstantiis morbus quam longissime nimirum ad 30. 40 & ultra dies protrahitur; unde æger semper magis & magis langueſcit, & tandem exhaustis viribus expirat.

CCLVI.

Quare in similibus casibus conveniunt quidem omnia, quæ materiam peccantem a nobilibus visceribus avocant, ut vesicantia aliaque epispastica, item quæ acrimoniam temperant, diluunt; ut omnia emulsa, paregorica, & antiphlogistica.

CCLVII.

Sed experientia docuit, quod hæc acrimonia sit sæpe tam septica, & quod diuturnitate morbi, ex multis amissis humoribus roscidis, tenuissimis, fiat tam tenax, ut partibus, quibus infixa est, arctissime adhæreat, easque erodat, & gangræna afficiat.

Quapropter non neglectis supra dictis diluentibus & antiphlogisticis, opus erit specifico aliquo antiseptico, nimirum cortice peruviano, quo non tantum prædicta acrimonia temperatur, cicuratur; sed simul tonica ejus virtute genus nervosum & vasculosum diuturnitate morbi jam attritum, roboratur, ut par fiat materiæ huic peccanti excutiendæ, digerendæ, & coquendæ, & tandem per debitas vias e corpore eliminandæ.

CCLVIII.

Hunc ipsum corticis peruviani effectum expertus sum pariter in illis malignis variolis, quas epidemice grassantes §. XLVII. descripsi; neque enim opus esse credo, ut particulares de illa variolarum epidemia casus adducam. Sufficiat meminisse, variolas illius epidemiæ discretas quidem sed anomalas, & malignas ut plurimum fuisse. In hoc vero singulare quid, quod in aliis epidemiis necdum ob-

obſervavi, præ ſe ferebant, quod jam quarta, aut quinta morbi die, & quidem tam infantes, quam adultos, micturitio, diarrhæa colliquativa, atque exanthemata miliaria affligerent. Unde dein debitus, & neceſſarius tumor, rubor, & ſuppuratio, impediebantur.

CCLIX.

Huc referri debet illa obſervatio, quam de hujate quodam cive quinquagenario, mihi annotaveram, qui in eadem epidemia variolis ſat diſcretis laborabat. In hoc exſpectabam, aut nimios, & ſolitos ſudores, aut ptyaliſmum; ſed neutrum horum acceſſit; vices vero eorum ſuppleverant micturitio, & diarrhæa colliquativa, quæ ſub initium diei quintæ jam ſupervenerant; & ad decimam, aut undecimam morbi diem, nunc plus, nunc minus moleſtabant.

Videntur enim in hac epidemia prædicta variolis alias ſolita, & communia ſym-

ptomata per micturitionem, & diarrhæam ſuppleta fuiſſe; in quantum nimirum illa materia peccans in renes, veſicam & inteſtina irrueret. Unde contigit, ut in ſimilibus caſibus multi hujates medici indicationes formarent, debere nimirum hanc materiam peccantem a centro ad peripheriam corporis duci & pelli; quapropter diverſa volatilia & ſudorifera præſtituebant, ægrosque tegumentis premebant; verum ex hac methodo, quamvis adſtantibus, conſanguineisque grata, omnia brevi in pejus ruebant; nam materia in cerebrum converſa mox phreneſes & convulſiones cauſabatur; quæ ex uſu corticis, ut ſuperius dixi, metuenda non erant.

CASUS III.

CCLX.

Perilluſtris juvenis D. de Furnberg inceperat conqueri de certis rheumaticis doloribus utrumque pedem occupantibus, qui

qui ſequentibus diebus non augebantur, ſed potius minuebantur; verum debilitas tanta haſce partes invaſit, ut, quemadmodum in paralyſi contingere ſolet, has partes nec movere, neque illis inſiſtere potuerit æger; pulſus tamen fere naturalis videbatur, appetitus, & ſomnus pariter aderant. Decem circiter dies obtinebat præſens ſtatus; quem primo dein exceperat febris, nauſea, vomitus; & tandem variolarum ſat benignarum eruptio; quæ necdum exacta priſtinam pedes mobilitatem, vigoremque recuperarunt, his ſucceſſit ſuppuratio benigna, & placida, ac die decima quarta morbi judicatus eſt.

ANNOTATIONES

Ad Caſum III.

CCLXI.

Miaſma contagioſum diutiſſime, quinimo a primordio vitæ iners in noſtro cor-

corpore hærere posse, superius in tractatu de contagio ostendimus.

Item hoc ipsum, quod paulo ante dixi, observationes multorum autorum nos docent, quod nimirum, diversi rheumatici, aut pleuritici affectus quandoque variolarum eruptionem, aut cum, aut sine febre præcedere soleant. Vide Diemerbroek Histor. 16. Unde si nulla adsit febris, poterit in longius tempus variolarum eruptio protrahi; secus vero, si eisdem febris jungatur; quia sic a motu illo febrili miasma illud varioloſum nervis impactum longe citius excutitur; & cum massa humorum miscetur, sicque evolvitur.

CCLXII.

Vidi alium adolescentem ante variolarum eruptionem claudicantem, & quasi choræam Sancti Viti æmulantem, qui mihi, aliisque adstantibus imposuisset, nisi

nisi ex superveniente die variolarum eruptione sapere didicissemus.

CASUS IV.

CCLXIII.

Illustrissima Herula Comes de Schrottenbach annos circiter septem nata, prima die videbatur illis, qui ab illius servitiis erant, tristis & morosa, sed brevi post corripiebatur deliriis, & convulsionibus, quæ bidui integro diu, noctuque magnis cum clamoribus, & inquietudinibus perdurabant; febris, & calor erant ad sensum valde mites. Tandem sub initium quartæ diei eruperant universim, & in toto corpore viginti circiter variolæ optimæ notæ. Quo facto, uno quasi momento, omnia prædicta symptomata silebant, & ægra bene valebat. Variolæ tandem cum circulo rubro, sed sine sensibili incommodo suppurabantur,

ficca-

ficcabantur, & decidebant; ficque die jam nona formosissima hæc Domicella in vado constituta dici poterat.

CASUS V.

CCLXIV.

Studiosus Viennensis, & hujatis civis filius 13. circiter annos natus, corripiebatur primo anorexia, nausea & tandem vomitu bilioso; item inquietudine, anxietate, siti, & febre sat forti; cui dein deliria & convulsiones integro die naturali durantes accesserant. Die tertia supervenerant variolæ, quantum numerare potui, viginti & aliquot; quæ mox ab initio erant fuscæ, tandem undecim earum lividæ, & nigræ evaserant. Has enim, quamvis pauciſſimas, tractavi debitis antiphlogisticis, diluentibus, hydrogala; febris suppuratoria erat sat mitis, neque aliquo periculoso sympto-

ma-

mate ſtipata. Exſiccatio vero hoc ſpeciale præ ſe ferebat, quod, quamvis aridæ cruſtæ jam deciderent, mox aliæ quaſi ex fundo renaſcerentur, quod cum aliquoties factum fuiſſet, ſat profundæ variolarum foveæ remanſere.

ANNOTATIONES

Ad Caſum IV. & V.

CCLXV.

Iſtos duos Caſus ſecundum quid ſimiles, & ſecundum quid diſſimiles, una eademque fidelia examinandos ſiſto. Ex quibus ſequentia corollaria deduci poſſunt.

Primo: quod parvitas miaſmatis contagioſi, ſi certos occupat plexus nervoſos, enormes excitare valeat motus convulſivos; qui non ſopiuntur, niſi illa ipſa materia irritans e nervis excutiatur;

alio-

alioque rapiatur; quod fit, aut illis ipsissimis motibus a materia peccante, aut a natura, aut ab arte institutis, & excitatis per epispastica, clysmata, aliaque remedia superius jam dicta.

CCLXVI.

Secundo, quod ex pulsu plus, aut minus febrili, aliisque signis prædicere possimus variolas benignas, aut malignas futuras. Nam in casu quarto, quamvis horribilies adfuerint convulsiones, quia tamen febris erat levis, benignissimæ supervenerant variolæ; contrarium vero observabatur in casu quinto; etenim febris erat vehemens, dirisque symptomatis stipata; unde quamvis paucæ eruperant papulæ, istæ tamen de maligna participabant indole.

CCLXVII.

Prioris variolarum indolis multos casus vidi. Inter quos notabilis fuit ille, qui in Academia Sabaudica Illustrissimum na-

natu minimum D. Comitem de Kauniz concernit. Hic enim per triduum integrum diu, noctuque tam ferocibus clamoribus, deliriis, & convulsionibus torquebatur, ut aliquot adstantium vix pares fuerint eidem in lecto continendo. Ast ecce huic turbulentissimo statui supervenerant variolæ, quidem copiosæ, sed discretæ & benignæ, quæ dein placidissime omnia decurrebant stadia.

CCLXVIII.

Verum secundi generis variolarum casus rariores sunt. His similem invenio in Ephemerid. nat. cur. Anni tertii pag. 44. ubi variolas pauciſſimas, sed malignas, & nigras videre est.

Tandem tertium corollarium exinde deducitur, quod variolæ benignæ cito suppurentur, cito exsiccentur, & cito decidant; contrarium vero in malignis obveniat, ut ipse casus docet.

CASUS VI.

CCLXIX.

Illuſtriſſimus D. Com. de Künburg, Salisburgenſis, viginti circiter annos natus, tumore ſcrofuloſo glandularum colli ab incunabulis præditus, in Academia Sabaudica, corripiebatur ſumma totius corporis laſſitudine, dolore capitis, nauſea ad vomitum, & tandem vomitu bilioſo, febre inflammatoria cum pulſu celeri, duro, & magno, item intenſa ſiti, ſopore, deliriis, ſubſultibus tendinum, ſummisque anxietatibus, & inquietudinibus.

Vix incipiente die tertia in conſpectum jam venerant confertiſſimæ papulæ, quæ partim confluebant, partimque cohærebant.

CCLXX.

Primis morbi atrociſſimi diebus, applicabantur, ſæpiusque repetebantur

tur clysmata emollientia cum dragma una nitri.

Item appropriata diluentia & antiphlogistica in usum vocabantur. Epispastica ex fermento panis applicabantur plantis pedum, & sanguis ternis venæsectionibus ad uncias fere quadraginta mittebatur.

CCLXXI.

Die quarta supervenit ptyalismus (symptoma in hoc casu præ aliis notandum) nam materia nimium tenax & viscida difficulter, & in exigua quantitate screabatur; quin imo die intra octavam & nonam morbi penitus sistebatur; ex quo factum est, ut æger nec deglutire, nec libere respirare, nec loqui potuerit, hæc presso pede sequebantur sopor, delirium, & stertor, ut æger brevi suffocandus, & quasi in agone constitutus videretur.

CCLXXII.

In hoc extremo casu instituta cum Magnifico & Expertissimo Viro D. de Zwenhoff consultatione concluſum fuit, ut confestim

Primo: quinque apponantur vesicantia, duo nimirum ad suras, duo ad brachia, & unum ad nucham.

CCLXXIII.

Secundo: ut hirudines post aures applicentur, & exinde ad uncias octo, aut etiam plus detrahatur sanguinis.

CCLXXIV

Tertio, ut cataplasma emolliens & discutiens, parti anteriori colli, capiti vero raso columbæ vivæ in duas partes dissectæ, sæpiusque per alias novas renovandæ apponantur.

CCLXXV.

Quarto, ut clysma fortius cum majore quantitate nitri injiciatur, & tandem injectiones in fauces sed lento impetu

petu instituantur, & quamprimum æger aliquid deglutire poterit, ut sulphur antimonii tartarisatum, aut loco hujus Kermes minerale ad unum, alterumve granum pro dosi, sæpius repetenda, præstituatur.

Virtute quorum effectum fuit, ut ægrotus dein facilius deglutire, respirare, & loqui potuerit; sopor, delirium, stertor & reliqua atrocia symptomata evanuerint, & tandem, quamvis miliaria tam rubra, quam alba die decima accessissent, æger e mortis faucibus ereptus successive, & magno cum labore, pristinæ & integræ sanitati restitutus fuerit, qua etiamnum gaudet, & ut in æternum gaudeat, precor.

ANNOTATIONES

Ad Casum VI.

CCLXXVI.

Tres aliæ hujus nobiliſſimæ familiæ proles, ſeu fratres noſtri ægroti, ex eodem morbo, & ex eadem cauſa aliquot ante annis ſuffocabantur; nec mirum, nam videmus, quod etiam in ſtatu naturali, & ſano a ſcrofuloſis tumoribus arteria aſpera prematur, & anguſtetur, multaque incommoda tam in deglutitione, loquela, quam vel maxime in reſpiratione afferat.

CCLXXVII.

Quid igitur fiet in ſtatu morboſo ex variolis? ubi omnes faucibus adjacentes, & vicinæ partes tument, & turgent; in tali caſu non tantum larynx, ſed & glottis, epiglottis, & aſpera arteria tument, premuntur, & anguſtantur, ut nec aër libe-

libere ad pulmones intrare, nec exire poſſit, hæc incommoda ultronee augentur ab humoribus viſcidis & tenacibus in prædictis partibus congeſtis & hærentibus.

CCLXXVIII.

Ex his, quæ nunc dixi, fit, ut venæ jugulares tam internæ, quam externæ, item vertebrales preſſæ ſe libere exonerare non poſſint in ſubclaviam, unde dein in cerebro, ejusque ſinubus cum prædictis venis communicantibus neceſſario exurgit ſtagnatio, ſopor, delirium; quæ ſi diutius in hoc ſtatu perſeverant, fiunt dein gangræna, convulſiones & mors.

CCLXXIX.

Quapropter in ſimili extremo caſu quantocius illis remediis obviam eundum erat; quæ illam tenacitatem humorum ſolverent, & fluxilem redderent, quæ illum tumorem diſcuterent, derivando,

revellendo; qualia erant prædicta clysmata, vesicantia, cataplasmata, injectiones in os, & tandem Kermes minerale; virtute quorum dein magna excrementorum copia per alvum secesserat.

CCLXXX.

Hirudines vero exonerabant venas jugulares sanguine turgidas; ex quo dein liberior circulus humorum per cerebrum, ejusque sinus conciliabatur. Unde facile concipere possumus, quare exinde sopor, delirium, & reliqua symptomata evanuerint.

CCLXXXI.

Sed dicet aliquis, quare non fuerit potius vena secta? ex qua præsentaneum levamen expectandum fuisset.

Ad hoc respondeo, quod venæsectio in illo casu hirudinibus sit anteponenda, quando pulsus est fortis, & vires constant; in simili vero casu, qualis noster erat, pulsus fuit debilis, vires lan-

languebant; unde seligi debuit talis evacuatio, quæ sit lenta non violenta.

CCLXXXII.

Ex his ultronee diversa & utilissima in praxi corollaria deducere possumus, ut primo, quod in omni variolarum stadio, si symptomata exigant, sanguis mitti possit.

Secundo, quod illi humores tenaces, qui cessante ptyalismo in faucibus hærent, & suffocationem minantur, optime per alvum deturbari & evacuari possint. In quo casu sulphur antimonii tartarisatum, aut Kermes minerale optimo cum effectu sæpe adhibui; etenim non tantum tenacitas humorum solvitur, sed per alvum, vel per screatum, expectorationem, aut etiam aliquando per vomitum evacuatur illud, quod officit.

CASUS VII.

CCLXXXIII.

Perilluſtris Domina Herula de Sutner 8. circiter annorum ex parente hæmophtiſico nata, laborabat variolis quidem diſcretis, ſed anomalis, malignis, & cum miliaribus intermixtis.

Die octava morbi, ubi febris ſuppuratoria in ſummo erat conſtituta gradu afficiebatur tuſſi ſicca moleſtiſſima, & quaſi convulſiva; quam paulo poſt, quamvis ab initio morbi ſanguis miſſus fuerit, ſequebatur ſcreatus, & ſputum ſanguinis floridiſſimi, quotiescunque tuſſiret, ſat copioſus.

CCLXXXIV.

Anxietatem meam, & adſtantium augebat recordatio funeſtiſſimi caſus, qui anno præcedente, unicum hujus celebris familiæ filium, ſub directione alterius Medici variolis laborantem, concernebat; huic

huic enim pariter die octava ſupervenerat ſanguinis receſſus per alvum cum diſpendio vitæ.

CCLXXXV.

Quapropter in ſimili urgentiſſimo caſu, qui ſtatim poſt mediam noctem acciderat, adivi Magnificum D. Weber de Fürnberg, tunc pariter ex febre catarrhali ægre decumbentem, ut ille, qui ab initio morbi ſuo conſilio ægræ adſtiterat, in hoc periculoſo, & urgente caſu, quæ agenda eſſent, ſua, qua apud omnes valebat autoritate, firmaret. Unde concluſum fuit.

Primo, ut quamprimum fieri poſſit, ſanguis ex pede, revulſionis cauſa, mittatur.

Secundo, ut tuſſis illa moleſta, cujus violento motu vaſorum rixis, & ſanguinis ſputum ſuccedebat, ſedaretur, & tandem motus febrilis mitigaretur. Unde ordinabatur mixtura ex aquæ florum

rhæa-

rhæados unciis quatuor; opii puri grano uno, & syrupi papaveris albi uncia una. Tinctura vero florum rhæados cum phlegmate vitrioli erat pro potu ordinario.

Ex his effectum est, quod in votis erat, & ægra brevi pristinæ restituebatur sanitati.

Ast parentes consanguinei, aliique præjudiciis capti, & metuentes variolarum retrocessionem, nos valde nigro ubique notabant carbone; donec secundus curæ eventus convitia convelleret de trivio. Sunt enim quamplurimi etiam artis Apollineæ cultores, qui malunt, ægros in extremis casibus ordinaria medendi methodo interire, quam singulare & anceps moliri, & experiri remedium.

ANNOTATIONES

Ad Casum VII.

CCLXXXVI.

In variolantibus hoc quisque medicus sedulo observare debet: an non quædam viscera, sive titulo a parentibus hæreditario, sive adscititio, speciali atonia affecta sint? nam dum motus febriles adaugentur, uti hoc præcipue in febre suppuratoria, videre est, facile evenire solet, ut tale viscus afficiatur; cum enim illud sit præ aliis debile, & minus resistens; sic fit, ut totus, aut saltem major pars febrilis impetus dirigatur ad tale viscus; ex quo dein evenit, vel ut aliqua humorum congestio in ea succedat parte, vel ut vasorum dilaceratio, & ruptura sequatur. Quod in nostro casu factum esse diximus.

Tan-

Tandem, quod jam ſuperius de ſanguinis miſſione in variolis inſtituenda dixi, hic ultronee firmatur, & corroboratur.

CASUS VIII.

CCLXXXVII.

Illuſtriſſimus Comes de Aſpremont-linden ætatis ſuæ viginti duorum circiter annorum, temperamenti ſat robuſti, & vegeti, dum in Academia Sabaudica ſtudiorum cauſa commoraretur, corripiebatur variolis magnam partem in facie confluentibus. Salivatio cum ſcreatu ſat copioſæ materiæ plus minus viſcidæ die quinta inceperat; die vero ineunte jam decima minuebatur; unde multi humores viſcoſi occupabant laryngem, pharyngem, aliasque adjacentes partes, ex quibus deglutitio, & reſpiratio difficiles fiebant. Præterea eodem tempore, quamvis ab initio morbi quatuor enematibus

bene

bene evacuatus fuerit, conquerebatur de certo teneſmo valde moleſto, quin imo de quibusdam etiam doloribus colicis, ex quibus anxietates, & inquietudines adhuc magis augebantur, & quolibet fere momento metuendum erat, ne convulſiones univerſales accederent.

CCLXXXVIII.

In hoc tam ambiguo, & urgente caſu, capto cum Magnifico Domino de Zwenhoff conſilio, ſtatutum fuit, ut ad evacuandam, & abluendam illam acrimoniam in inteſtinis hærentem, & irritantem quamprimum clyſma ex decocto hordei, & oleo lini, cum vitello ovorum mixtis, & unitis, injiceretur, & ſi opus eſſet, repeteretur; & ut evacuans mannatum propinaretur.

Quæ omnia & ſingula, ut ſtatuta erant quantocius executioni dabantur; e quibus dein etiam effectum erat, ut ingens copia excrementorum una cum pituita

tuita quadam viſcoſa evacuaretur. Primo enim ſecedebant ſcybala dura, compacta, & figurata in magna quantitate, dein ſequebantur liquidiora fœtidiſſima, quibus multa mucoſa mixta erant.

Hæc omnia fiebant ſummo cum levamine; nam æger exinde facilius deglutiebat, facilius reſpirabat, teneſmus, aliique dolores ventris cum omnibus aliis ſymptomatibus abigebantur, ſicque æger vigeſima prima die perfecte judicabatur.

ANNOTATIONES

Ad Caſum VIII.

CCLXXXIX.

Sane mirabamur omnes adſtantes, quod quamvis primis morbi diebus ex aliquot clyſmatibus injectis magna excrementorum copia evacuata fuerit; nihilominus tamen dein tam notabilis eorum

rum copia superfuerit, & ex superius recensitis remediis per alvum secesserit; nam toto morbi decursu non nisi panatella, aut cremore hordei nutriebatur, ex quibus urinarum potius, quam excrementorum moles augebatur.

Quapropter supponere debemus, talia intra rugas, cellulasque ventriculi, & intestinorum hærere, quæ dein ab humore gastrico, aliisque ad ventriculum, & intestina plorantibus liquoribus, & cum eisdem mixtis quantitate augentur.

CCXC.

Unde isti humores plus minus pro diversitate temperamenti, spissi, & cum aliis excrementis commixti, constituunt illam colluviem putridam, quæ si diutius in intestinis hæret, semper magis corrumpitur, & partim per vasa lactea, partim per alia vasa absorbentia ad circulum humorum defertur; ibidem debet

necessario febrem augere; quin imo, dum hæc materia putrida ad circumferentiam corporis propellitur, debet etiam nova exanthemata exhibere.

CCXCI.

Ex quibus patet, uti jam superius ostendi, quam necessarium sit, statim ab initio morbi saburram in primis viis hærentem tam per levia purgantia, quam per clysmata appropriata evacuare; quin imo, si hoc ab initio morbi factum non fuerit, aut si talis colluvies putrida in primis viis hospitari videatur, quolibet variolarum tempore absque omni periculo, id ipsum fieri posse, & debere.

CASUS IX.

CCXCII.

Infans bimulus, hujatis mercatoris filius, quatuor dentibus incisoribus, & duobus molaribus jam præditus; incepe-

rat

rat fieri morosus, languidus, inquietus; lectum semper petebat; si vero in situm rectum elevabatur, caput quasi nimis ponderosum inclinabat; cibos sibi oblatos respuebat, sitiebat solito plus, flebat, clamitabat, sæpiusque expaveſcebat; & tandem secunda morbi die convellebatur; quo tempore tota facies rubore quasi erysipelaceo perfusa videbatur, maxilla inferior spasmo ita stringebatur, ut non nisi magno labore a superiore dimoveri potuerit; gingivæ hinc inde præcipue vero in illa parte, ubi dentes camini erumpere solent, tumebant, rubebant, & dolebant.

Convulsiones, aliaque superius recensita symptomata nunc magis, nunc minus urgebant. Tandem die tertia minimas papulas hinc inde in facie observabam, quas tamen ita mobiles & vagas vidi, ut mox visibiles, mox vero invisibiles, apparerent, ex quibus luce cla-

clarius cognovi, has esse varioloſas, unde ſperavi, ſi copioſiores erumpant, fore, ut prædicti motus convulſivi mitigentur, & tandem plenaria facta eruptione, ceſſent.

Verum quamvis clyſmata emollientia, pediluvia ex lacte, aliaque diluentia, & antiphlogiſtica remedia a me ordinata, ſedulo in uſum vocarentur, perſiſtebat tamen idem ſuperius deſcriptus calamitoſus ſtatus. Ex quo ſtatim cognovi, illum inflammatorium ſtatum, non tam a miaſmate varioloſo, quam ab ipſa dentitione dependere, & ab illis ſpaſmis ita ſtringi peripheriam corporis, ut variolæ erumpere non poſſint.

CCXCIII.

Qua propter parentibus propoſui, aut gingivarum inciſionem, ut dentes canini eo facilius erumpere poſſint; aut ſanguinis miſſionem, ſive per venæſectionem, ſive per ſanguiſugas inſtituendam, aſt inania erant mea con-

consilia & vota; nam utrumque hoc remedii genus vulgus, præjudiciis certis captum, in infantibus abhorret. Interea convulsiones, aliaque symptomata semper magis, & magis augebantur; & die quinta infans aliquot tantum papulis præditus varioloſis, ad plures migravit.

CASUS X.

CCXCIV.

Alter infans pariter bimus, eisdem in casu IX. recensitis affligebatur symptomatibus; unde judico superfluum fore, si eadem recenserem; sufficiat dicere, quod quoad omnes, tam ætatis, quam morbi circumstantias casus fuerit priori similis.

Cura fuit pariter eadem, excepta sanguinis missione; nam die tertia morbi curavi, & jussi applicari hirudines post aures, & quidem in quolibet latere tres; quarum ope intra sesquihoram quin-

que circiter unciæ ſanguinis extractæ fuere.

Sub ipſa hac operatione infans, qui bidui integro inſomnis erat, fiebat pacatior, & tribus, quatuorve horis, quamvis aliquoties artubus contremiſceret, obdormiverat. Tandem ſequebatur facilis, & pacata variolarum diſcretarum eruptio; ſuppuratio & exſiccatio; ſicque infans, qui periturus erat, in vita ſervabatur.

ANNOTATIONES

Ad Caſum IX. & X.

CCXCV.

Hujuſcemodi caſus ipſe multos habui, ſed longe plures ab aliis tractatos vidi; obſervavi tamen conſtanter, quod infantes, qui variolis, & dentitione ſimul afficiuntur medentibus multum negotii faceſ-

ceſſere ſoleant, & quod in ſimilicaſu plus ex dentitione, quam ex variolis, metuendum ſit; nam dum omnia ad vota cedere videntur ex variolis, ſuperveniunt quandoque inquietudines, calores, pavores, aliquando etiam convulſiones; quæ ſi magna adſit febris inflammatoria, non niſi gangræna & morte terminantur.

CCXCVI.

Si hæc in primo variolarum ſtadio eveniant, tunc propter conſenſum generis nervoſi, non tantum illa tunica gingivarum a dentibus tenditur & irritatur, ſed ſimul omne genus nervoſum, & membranoſum in conſenſum trahitur, ex quo cutis, ejusque vaſa ita ſtringuntur, ut miaſma illud varioloſum ad circumferentiam corporis propelli non poſſit.

CCXCVII.

In ſimili caſu debent talia præſtitui, quæ illam irritationem, tenſionem, & preſſionem tollunt. Item quæ inflam-

matoriam ſtaſim in minimis vaſis, præſertim cerebri diſſipant; & tandem, quæ placidæ variolarum eruptioni famulantur.

CCXCVIII.

Irritatio & tenſio membranæ gingivas ambientis debet leniri, emolliri, cremore lactis, butyro dulci, aliisque pinguedinibus recentibus, ſed non rancidis.

CCXCIX.

Aliqui fricant gingivas corporibus duris; aut foliis nicotianæ, quod melius, quia exinde ſalivatio excitatur.

Hoc ipſum efficimus interne per diverſa diluentia, emollientia antiphlogiſtica.

CCC.

Si vero his non obſtantibus, dentes necdum prodeant, tunc debet membrana, ubi dentes canini protuberant, ſcalpello diſcindi, quo facto membranæ tenſio, & irritatio una cum omnibus aliis funeſtis ſymptomatis ceſſabit.

CCCI.

CCCI.

Aliqui vero ex consilio Sydenhamii in simili casu, ubi convulsiones ex dentitione urgent, propinant unam, alteramve guttam spiritus cornu cervi.

Ast hoc experientia edoctus judico, caute agendum esse; si enim adsit magna febris inflammatoria tunc semper convulsiones exinde augentur, gangræna, & mors acceleratur.

CCCII.

Præterea alii in similibus casibus vesicatoria applicare solent, sperantes fore, ut per hanc revulsionem, aut derivationem convulsiones sopiantur, & miasmata varioloſa a centro ad peripheriam pellantur.

Verum candide, & ingenue fateor, quod in illo casu, ubi urget febris inflammatoria, semper magis exinde augeatur febris, delirium, convulsiones; & talis funestus status diutius perduret,

tandem miliaria alba, gangrænæ, & mortis prænuncia, accedant.

Quapropter similia non nisi, ubi pulsus est debilis; aut si præmissa sufficiente sanginis detractione, convulsiones nihilominus (quod oppido rarum) adhuc perseverent; in usum vocari debent.

CASUS XI.

CCCIII.

Illustrissima Domicella Comes de Harrach 17. circiter annos nata 1745. in autumno præcipitanter corripiebatur variolis malignis, ut fere eadem die, qua infirmabatur, etiam variols confluentibus obsideretur. Unde nec venæsectio, nec quidquam aliud communium remediorum administrabatur; quin imo secunda, post variolarum eruptionem die, propter metum contagii in aliam domum transferebatur; ibique de die in diem

pejus

pejus habebat, atque sexta jam morbi die convulsa mortua est.

ANNOTATIONES

Ad Casum XI.

CCCIV.

Hic multæ quæstiones problematicæ institui possent, & quidem primo. An tempore, quo variolæ erumpunt, præcipuæ vero tempore frigido, ut autumnali ægri e domo in aliam domum sine periculo transferri possint. Etenim facile fieri potest, ut variolæ, quæ recentissime eruperant, retrocedant; & aliæ, quæ mox erupturæ essent intra corpus detineantur, & adnobiliora viscera, ut cerebrum rapiantur.

CCCV.

Altera quæstio est; an stante variolarum eruptione venæsectio celebrari possit

sit cum ægri levamine? Ego interim multos casus novi, ubi completa fere jam variolarum eruptione venæsectio celebrata ægros e mortis faucibus liberavit; ut superius jam dixi.

CCCVI.

Sed dices: sicut ex frigore externo timendum est, ne variolæ retrocedant, aut erupturæ ne impediantur; ita idem metuendum est ex venæsectione, præsertim si facta jam eruptione instituatur.

Respondeo diversos, & quidem contrarios esse effectus, qui a frigore, & a sanguinis missione dependent, nam a frigore externo stringitur peripheria corporis; ex quo fit, ut illud, quod in eadem necdum firmam habet sedem, facile retropellatur, & reliquum quod ultro ad circumferentiam corporis pelli deberet, intra vasa retineatur, tandem alio, nimirum ad notabiliora viscera, ut v. g. ad cerebrum deponatur; ex quo, ut obser-

ſervationes docent, fiunt deliria, phreneſes, & convulſiones; aliquando etiam apoplexia.

Contrarium vero obtinet ex venæſectione, nam ſi hæc inſtituatur, dum vaſa partim ab orgaſmo, partim ab exuberantia ſanguinis diſtenduntur & turgent, tunc laxantur & collabuntur præcipue illa, quæ cutem perreptant; adeoque exinde non tantum liberior fit humorum circulus, ſed & heterogenea, quæcunque in vaſis contenta, facilius ad peripheriam propelluntur.

CASUS XII.

CCCVII.

Liber Baro de Saiter 15. circiter annos natus 1746. primis Januarii diebus corripiebatur morbillis eo tempore Vindobonæ graſſantibus.

Morbilli decurrebant, & terminabantur ſine notabili, & urgente aliquo ſym-

symptomate; etenim octava jam morbi die bene & placide dormiebat æger; bene appetebat; neque tussi amplius vexabatur.

Die circiter ab insultu morbi decima quarta, post prægressam noctem inquietam conspiciebantur hinc inde in corpore, præcipue vero in facie variolæ spuriæ crystallinæ, aut lymphaticæ dicendæ; nam statim sub eruptionis initium vesiculas lympidas, in medio tamen foveas habentes formabant; quæ sive ipsæ rumperentur, sive aperirentur, humorem aqueum fundebant.

Hoc tamen notabile erat, quod sub initium secundæ diei circulum rubrum cum sensu alicujus doloris, ardoris & tensionis formarent.

His tamen non obstantibus die quarta circiter & quinta, sine aliqua suppuratione siccabantur, & tandem evanescebant; pulsus erat naturalis, appetitus, so-

somnus, & reliqua in bono statu. Verum tamen decima circiter post has nothas variolas die æger inceperat vomere biliosa, aderant inappetentia, sitis, dolores capitis, & ingens prostratio virium, quæ symptomata alicui in sex rebus non naturalibus commisso errori tunc adscribebantur.

Ast die sequente patebat, quæ esset horum symptomatum causa; nam tota facies, quin imo & reliquum jam corpus (quod oppido rarum) scatebat stygmatibus varioloſis, quæ cum successive non tantum numero, sed etiam volumine augerentur, pro variolis veris, confluentibus, & malignis declarabantur.

Facta hac eruptione, febris non minuebatur, quin imo febris, anxietates augebantur; hisque accedebant insomnia, suspiria, subsultus tendinum, & frequens urinæ aquosæ seceſſus.

Un-

Unde factum, ut quarta jam a variolarum eruptione miliaria supervenerint.

Dum purpuræ tam albæ, quam rubræ copiosa facta fuisset eruptio, æger videbatur melius habere, liberius enim respirabat; sat bene, &, ut relatum fuit, sequente nocte placide dormiebat, febris pariter minui videbatur; ita, ut præsens morbi, & ægroti status omnia fausta promitteret.

Verum, quia sequentibus diebus neque in facie, neque in interstitiis aliarum variolarum aderant debitus, & necessarius tumor, & rubor; prædictis præmaturis, & fallacibus signis fidendum non erat.

Quemadmodum etiam die morbi circiter undecima evenit, ut a meridie post assumptam panatellam inexpectate horripilatione, totiusque corporis tremore, anxietatibus, suspiriis, ac tandem convul-

vulsionibus prehenderetur, quibus intra horæ spatium jugulabatur.

ANNOTATIONES

Ad Casum XII.

CCCVIII.

Iste est singularis, qui mihi toto meæ praxeos tempore obvenit casus. Plures autores observarunt, & ego ipse vidi, quod morbillis variolæ supervenerint, quod variolas spurias veræ exceperint, quod scarlatinæ supervenerint morbilli, aut variolæ; Item puerperam, cui lochia sistebantur, primo purpura & octiduo tardius variolis correptam vidi. Sed quatuor exanthemata sibi breve intra tempus succedentia nonnisi in hoc unico allato casu observavi. Quamvis, ut in casu dixi, aliqua symptomata multum spei promitterent, factum est tamen,

ut brevi & fere inopinato convulsus ad plures migraret.

Sane admirabar sæpe repentinas illas mutationes, quæ in variolis contingere solent. Quoties enim obstupescens vidi variolarum die nona, 14. 17. aut 21. quin imo etiam tardius, ubi æger jam in vado constitutus ab omnibus medicis declaratus & judicatus fuit, derepente convulsiones, & mortem superveniſſe.

Similes siniſtri eventus certe aliunde derivari non possunt, quam quod per decursum morbi in nobili aliquo viscere materia morbifica, eodem fere modo uti furunculi in partibus externis, congeratur, suppuretur, ac tandem rupta aut exesa apostematis tunica effundatur, sicque prædictas tragœdias ludat.

In nostro vero casu videtur illa ipsa materia, quæ faciem reliquumque corpus in tumorem elevare debuisset, alio nimirum

rum ad cerebrum rapta fuisse, quod plerumque in similibus casibus evenire solet.

Ex hoc pariter casu constat, quod quamvis post eruptionem miliarium æger aliquando alleviatus videatur, hæc tamen non statim pro criticis habenda & declaranda sint.

CASUS XIII.

CCCIX.

Hujatis civis filius 14. annos natus corripiebatur anno 1756. in Martio variolis discretis, sed anomalis & malignis; nam secunda jam ab exacerbatione die in conspectum venerant, quarum plures ad livorem & nigrorem accedebant. Præterea fere omnes depressæ, & in medio foveam habentes usque ad finem persistebant.

Quamvis æger non aliis remediis, quam superius § CXXVI. descriptis antiphlogisticis uteretur; & in regimine

temperatiſſimo conſervaretur, nihilominus tamen die circiter ab eruptione nona miliaria ſupervenerant.

His funeſtis ſymptomatibus tamen non obſtantibus, tandem die decima ſeptima, cum quoad omnes functiones, & actiones bene ſe habere videretur, judicatus fuit. Verum tamen die circiter vigeſima de languore & totius corporis laſſitudine inceperat conqueri æger; aderat febris, ſitis, dolor capitis, & anxietates; his tandem ſupervenerant quædam tubercula in dorſo, clunibus, & hinc inde in reliquo corpore. Hæc dolebant, ardebant, & nychthemeri fere ſpatio ſuppurabantur, aliqua eorum erant mole exigua, alia nucem avellanam æquabant, alia vero ſuperabant; quæ, debito tempore a Chirurgo aperta, plus aut minus materiæ purulentæ fundebant. Vix autem conſolidatis his alia ſuperveniebant, quæ magis dolebant, magis ardebant, & majo-

jorem febrem conjunctam habebant, & tandem difficilius ad consolidationem perducebantur; quin imo multa eorum in fœdissima, & maligna ulcera, ad ossa usque substantiam carneam exedentia degenerabant. Hoc modo alia semper & alia prædictorum tuberculorum eruptio succedebat, & ad hebdomadas fere sex protrahebatur; cujus posterior semper pejor erat priore, ut prius jam dixi. Interea æger partim febre lenta, doloribus, inquietudinibus confectus, & ad incitas redactus videbatur.

Quamvis enim toto hujus morbi tempore copiosa diluentia, emollientia, lacticinia, hydrogalam, serum lactis, herbis antiscorbuticis imprægnatum, emulsa, & similia, quæ tam febri, quam acrimoniæ temperandæ dicata essent, assumpsisset; nihil tamen proficiebat, sed in pejus ruebat æger.

Quapropter in simili extremo casu ad corticem peruvianum ex consilio Magnifici pie defuncti Weber de Fürnberg confugi, cujus dragmas sex aut saltem unciam dimidiam quotidie assumebat, & debitam quantitatem prædictorum diluentium superbibat. Ex cujus usu non tantum recentium furunculorum propululatio, sed & ulcerum malignorum ulterior progressus, impediebatur; hæc facilius ad consolidationem, & æger tandem, quamvis sat lente, ad pristinam sanitatem perducebatur.

ANNOTATIONES

Ad Casum XIII.

CCCX.

Practici norunt variolis non tantum malignis, sed aliquando etiam benignis su-

ſupervenire furunculos, qui ægrotantibus non tantum moleſti, & dolorifici, ſed ſæpe etiam periculoſi eſſe ſolent: etenim in variolis, præſertim malignis, difficulter ad conſolidationem perduci poſſunt, & plerumque cum ulceribus malignis conjunguntur.

In ſimilibus caſibus non tantum propria ſed aliorum quoque experientia edoctus candide edicere poſſum, & teneor, quod ex ſuperius nominatis diluentibus, temperantibus, aliisque antiphlogiſticis difficulter aliquid ſperandum ſit; niſi illis prædictum antiſepticum jungatur.

Tales obſervationes tam proprias quam aliorum practicorum, data opera mihi annotavi; ſemperque vidi, quod prædicta remedia ſine aliquo ſpecifico antiſeptico imparia ſint tanto tollendo malo.

Ut alias obſervationes taceam, meminerim ſolummodo Nobiliſſimæ herulæ Comitis de Rothal; quæ 1746. variolis

lis discretis, sed malignis laboraverat, & omnes solitos malignitatis insultus usque ad diem morbi circiter decimam octavam feliciter superaverat: quo tempore ulcuscula quædam quasi aphthosa gingivas, linguam, laryngem, pharyngemque occupabant; quæ non tantum deglutitionem, sed & masticationem difficilem reddebant. Hæc intra aliquot dies & numero & volumine augebantur, & non tantum partes oris internas, sed & externas occupabant; atque in ulcera maligna, substantiam cellulosam, musculosam, & glandulosam ad ossa usque exedentia degenerabant.

In hoc tristi rerum statu in usum vocabantur omnia prædicta diluentia, dulcificantia, lactis serum, succi antiscorbutici, & lenia per epicrasim evacuantia, non neglectis appropriatis, &, ab expertissimis chirurgis præstitutis remediis externis.

Ve-

Verum tamen his non obſtantibus malum de die in diem augebatur, prædicta ulcera non tantum in facie horrendum præbebant ſpectaculum; verum etiam in aliis corporis partibus eadem ratione, ſuique multiplicatione ſæviebant.

Quibus tandem acceſſit maraſmus, & mors.

Si in hoc caſu debito tempore & quantitate cortex in uſum vocatus fuiſſet, forſitan felicior eventus exinde ſperari potuiſſet. Plura ſuperius §. CCXLIV. & CCXLV. de uſu corticis peruviani, & mercurii in furunculis & ulceribus malignis legi poſſunt. Item apud Bonet. Polyalt. Tom. III. pag. 650. & apud Ettmüller. Col. conſultat. caſu 24.

CCCXI.

Sane hic appoſite quæſtio inſtitui poteſt, an nimirum in ſimilibus exulcerationibus cicuta tam interne quam externe conveniat?

Ad quod respondeo, quod si experimenta noviſſime, tum a Magnifico Archiatro, & autore de Störk, cum ab aliis cicutæ fautoribus inſtituta, nobisque communicata ſubſiſtunt; nullus dubitem, quin uſus cicutæ in noſtro pariter caſu locum habeat.

Verum dices, hæc reſponſio nec ſatisfacit, nec exhaurit factam de cicuta quæſtionem; quisque enim a me petere poterit, quid ego obſervaverim, quidve ſentiam de uſu cicutæ in tumoribus ſcirrhoſis, & ulceribus cancroſis; an horum, ſimiliumque malorum ab uſu cicutæ radicalis cura expectari poſſit, nec ne? Judico quidem non eſſe hujus loci, ut, quemadmodum gravitas materiæ & quæſtionis exigit, ſatisfaciam; breviſſime tamen, ut, & candide efferam, veritati famulaturus, quæ obſervando didici; reliqua aliis, qui majore judicio, ma-

majore autoritate pollent, discutienda, & determinanda relicturus.

Antequam vero hanc materiam attingam, edicere debeo, ut fas est, quod Clarissimus & Magnificus Autor in perquisitione, & promulgatione hujus remedii se æterna memoria dignum reddiderit; eo quod nos edocuerit remedium, quod ferme ab omnibus tot, & tot seculis pro pernicioſissimo veneno venditabatur, in diversis contumaciſſimis morbis ad sexaginta, & ultra grana nychthemeri spatio, non tantum sine noxa, sed sæpe secundo cum effectu exhiberi posse.

Quamobrem satis mirari non valeo, quod cicutam qualitate venenosa præditam esse, tum veteres cum recentiores plerique autumarint. Quin imo apud plures fide dignos Autores legimus Socratem; Demosthenem, aliosque cicuta enectos fuisse. Unde concludere debemus, vel, quod debeant dari diversæ ci-

cicutæ ſpecies, quarum aliquæ venenoſæ, aliæ vero minus dici debeant; vel quod cicutæ aliud venenum, ut multi judicant, mixtum fuerit. Habebat tamen omni tempore cicuta ſuos fautores, ſuoſque aſſeclas; ſic Ægyptii, multique Athenienſium ea ad extinguendam libidinem uſi fuiſſe dicuntur, ut in Ephemerid. nat. cur. Anno 4. & 7. obſerv. 106. habetur.

Rajus refert, a quodam nomine Bowle ad ſcrupulum unum pro doſi ad profligandas febres exhibitam fuiſſe.

Quin imo Ronealmus obſerv. 3. & in ſuis operibus 1606. Pariſiis editis illam in infuſione ad dragmas duas, in ſubſtantia vero ad dragmam dimidiam, & ultro exhibuit.

Friccius pariter in ſuo tractatu de virtute venenorum medica ait: *Cicutam moderate & methodice exhibitam tutiſſimum & utiliſſimum eſſe remedium.*

Item

Item in eodem tractatu ostendit, cicutam non tantum quibusdam veteribus, ut Hippocrati, & Galeno, sed & recentioribus familiarem fuisse.

Ne vero præcoces in definiendis cicutæ viribus & effectibus, quos præsertim in tumoribus, & ulceribus observamus, esse videamur, judico sequentes observationes, omnibus practicis alias notas, præ oculis habendas esse; & quidem

Primo, quod tumores scirrhosi cum tumoribus duris œdematosis confundendi, aut promiscue accipiendi non sint.

Secundo, quod ulcera cancrosa bene distinguenda sint ab ulceribus malignis phagedenicis.

Ratio asserti est, quia sæpe videmus tumores duros, indolentes, & nonnisi tensione partium adjacentium molestos, valde diu tales persistere, & tandem aliis remediis aperitivis, discutientibus; aut etiam sine omnibus remediis, solum-

solummodo ipsis naturæ viribus, dissipari, & evanescere. Hoc malum præ aliis commune est juventuti, in hac enim ætate videmus, glandulas colli mirum in modum tumere, multis mensibus, quin imo annis tales persistere, & aliquando sine omni artificio dissipari.

Si itaque in simili statu aliquis cicutam adhiberet, tumoris hujus dissipationem procul dubio cicutæ attribueret, qui sine tali remedio dissipari, aut evanescere potuisset.

Idem in ulceribus sæpe obtinet; etenim experti Medici, & Chirurgi optime norunt, ulcera maligna, phagedænica, sed non cancrosa, debita methodo tam interne quam externe tractata sine cicuta curata fuisse, & etiamnum curari.

Quapropter bene examinanda sunt prius ulcera, quibus medemur, ne præcipitanter nimis talia pro cancrosis declare-

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0274
DFG

remus. Ut vero tumoribus ſcirrhoſis, & ulceribus cancroſis ſecundo cum effectu medeamur, duo requiruntur principia in remedio, quod ad hunc finem in uſum vocamus. Primum principium debet eſſe ſolvens, & reſolvens illius, quod tenax, & impactum in aliqua parte hæret.

Secundum debet illud miaſma acre, cancroſum ſpecifica quadam virtute corrigere aut deſtruere.

Virtutem ſolventem in cicuta non tam facile quisquam in dubium vocabit. Aſt metuendum eſt, quemadmodum ego ſæpe obſervavi, ne hac ratione ſcirrhi nimis cito exulcerentur; qui diutius integri, & indolentes perſtitiſſent, ſi remediis laceſſiti non fuiſſent.

Quod vero aliam virtutem illud miaſma cancroſum corrigendi concernit, eſt illa ita neceſſaria, ut ſine illa fruſtra cancro cuicunque medeamur; experientia enim omnibus practicis conſtat, miaſma

illud

illud cancrosum esse revera, contagiosum & multiplicabile.

Item notum est, quod quamvis pars cancro affecta v. g. amputetur, nihilominus tamen miasma cancrosum humoribus inhærens, in alia parte corporis propululet, ibidem eandem, quam in mamma tragœdiam ludat, sicque non tantum inutilem, sed sæpe noxiam operationem reddat.

An vero hæc virtus specifica miasma cancrosum corrigendi, aut destruendi ipsi cicutæ insit, metuo, ne mihi, ne cuique alteri injurius videar, si hucusque dubius hæream, quin imo potius contrarium sentiam.

Quamobrem doleo, quod, mea cum cicuta in prædictis affectibus capta experimenta me aliter edocuerint.

Vidi enim, si notabilis quantitas cicutæ in scyrrho aut cancro exhibeatur, acri-

acrimoniam peccantem una cum febre depascente augeri.

Quin imo sæpissime vidi ab acrimonia cancrosa humoribus nostris mixta quasdam febres, ut plurimum irregulares, aliquando vero regulares, & typum quotidianæ, aut tertianæ servantes oriri, ægrosque, nisi mature sopiantur, fere conficere.

Si in similibus casibus usui cicutæ aliquis, minus expertus, tenaciter inhæreret, certe ægrum pessumdaret.

In quo casu optimum effectum expertus sum ex cortice peruviano, si in debita quantitate, & debito tempore nimirum in remissione exhibeatur.

Hujus enim virtus acrimoniam temperandi, cicurandi, febresque dictas sopiendi, omnibus practicis hoc tempore nota est, ut jam superius sæpius dictum fuit.

Præterea obſervavi, quod ex uſu cicutæ ſolito ſæpius, & ſolito vehementius hæmorrhagiæ in parte cancro affecta urgeant; unde non tantum vires, ſed & ſucci inquilini in ægris exhauriuntur.

Ex quibus ſequentia Corollaria deduci poſſunt.

COROLLARIUM I.

Quod cicuta propter vim ſolventem, qua pollet, in omnibus illis affectibus conveniat, in quibus ſpiſſitudo, & craſſities humorum prædominatur.

COROLLARIUM II.

Quod tumores ſcirrhoſi, & cancri occulti ex uſu cicutæ longe citius, quam ſibi relicti ad ſuppurationem tendant.

CO-

COROLLARIUM III.

Quod ulcera cancrosa ex usu cicutæ exasperentur, inflammentur, magisque ad suppurationem vergant.

COROLLARIUM IV.

Quod cicuta nostras videatur specie differre ab illa, a qua tot neces illatas fuisse perhibent Autores fide digni.

Primum corollarium facile concipitur ex principiis acribus, activis, & penetrantibus, quibus cicuta constat. Qua ex ratione conducit, ubicunque spissitudo humorum peccat; sive talis hæreat in vasis lymphaticis, sive serosis, aut in nervis ipsis.

Quapropter convenit in omnibus tumoribus œdematosis tam internis quam externis. In omnibus viscerum obstructionibus.

Item in affectibus articulorum, ut arthritide. Quam ob rationem Mayerne, celeberrimus quondam Practicus, pilulis arthriticis ex cicuta felici cum eventu utebatur.

Item in morbis oculorum egregiam opem fert, si spissitudo humorum ad tales disponat. Sic enim præcavet, a cataracta, & gutta serena.

An vero cataractam jam factam, & amaurosim præsentem, ut in parte secunda operum D. Magnifici de Störk casus adducti habent, curet, judico, hoc assertum debere prius multis experimentis probari, dein primo confirmari.

Veritas secundi & tertii corollarii deducitur ex illis, quæ in primo dicta sunt; si enim cicutæ principia acria & irritantia sunt, non possunt in illis affectibus admitti, qui ad acrimoniam tendunt, aut in quibus acre prædominatur; uti sunt scirrhi, & cancri tam aperti

quam

quam occulti; neque enim potus diluens quiscunque fuerit assumptus diluere & obtundere hoc acre potis erit.

CASUS XIV. ET ULTIMUS

CCCXII.

Adolescens N. N. 17. circiter annos natus corripiebatur inopinanter copiosissimis variolis confluentibus, quæ quamvis multum negotii medentibus facesserent, nihilominus tamen æger feliciter attigerat trigesimam morbi diem, qua perfecte quoad omnes functiones valere videbatur.

Die circiter quinquagesima a principio morbi inceperat conqueri de intenso dolore capitis, tempora, & frontem occupante, qui de die in diem augebatur, ægrumque inquietissimum, insomnemque reddebat. Quamvis tam externa topica, epispastica, quam interna diluentia, re-

solventia, per epicrasim evacuantia, enemata, pediluvia, phlebotomia, aliaque similia in usum vocata fuissent, nihilominus tamen idem acutissimus dolor perseverabat, donec post octiduum prægressis aliquot violentis sternutationibus, vermiculi aliquot tenues, filamentorum instar duos, tresve polices longi per nares secederet, quorum aliqui adhuc leviter movebantur, alii vero immobiles erant. Quo facto æger melius habere videbatur.

Verum tamen aliquot diebus vix elapsis recruduit idem acutissimus dolor.

In quo casu, cum causa, & sedes hujus mali jam nota essent, princeps indicatio, & cura fuit, ut illud, quod in sinu frontali congestum & corruptum hæret, diluatur, mobile reddatur, per nares evacuetur, nidus vermium destruatur, ac tandem pars læsa consolidetur.

In quem finem tam externa, quam interna præstituebantur remedia.

Ex-

Externa erant illa, quæ fronti applicabantur. Tempore acuti doloris applicabantur fomenta ex ſpeciebus emollientibus in lacte coctis. Dum vero dolor ſilebat, aut remiſſior erat, apponebatur emplaſtrum de ranis cum mercurio, aut emplaſtrum de gummatibus cum aſſa fœtida & mercurio.

Item lac, aut decoctum hordei cum melle ſæpius attrahebatur ad nares.

Ex iisdem vapores, tanquam remedium valde penetrans, ad nares ſuſcipiebantur.

His quandoque, præcipue in dolorum remiſſione, interponebantur ſuffitus anthelmintici ex nicotiana, cinabari, aliisque ſimilibus.

Interna autem remedia erant maximam partem antiphlogiſtica, paregorica, & lenia per alvum evacuantia.

Quibus tandem efficiebatur, ut non tantum prædicti vermiculi, ſed & mate-

ria putida, fœtensque copioſe per nares ſecederet, ſicque æger a dolore capitis immunis erat.

Dum vero intra unam alteramve hebdomadam prædicta materia in ſinubus iterum colligebatur, aderant mox prædicti dolores capitis, qui non niſi facta vermiculorum & materiæ putridæ per nares evacuatione, ſiſtebantur, & ſopiebantur.

Hæc moleſta & atrox morbi conditio ſæpius repetebat, & non niſi integro anno tranſacto ſopita & ſubacta videbatur. Quo tempore, quamvis æger de atroci illo dolore capitis non amplius conquereretur, neque per nares quidquam peregrini ultro ſecederet, quoad functiones animales videbatur tamen deficere, & quodam animi mœrore torqueri.

Unde dein contigit, ut poſt quatuor circiter, ab ultimo doloris acceſſu, menſes, absque cauſa manifeſta ſibi ipſe noctu violentam inflixerit mortem.

A. N.

ANNOTATIONES

Ad Casum XIV.

CCCXIII.

Ex hac historia discimus, quod variolæ præsertim malignæ sæpe suum virus ad diversas corporis partes deponere consueverint, aliquando enim in partibus corporis externis, ut ex priore casu patet, fiunt furunculi diuturni, & periculosi; aliquando vero succedunt ulcera maligna totum corpus depascentia.

Si vero tales metastases ad partes corporis internas fiant, affectus eo periculosior exinde exurgit.

In nostro casu videntur reliquiæ materiæ varioloſæ in sinu frontali sedem fixisse, quæ successu temporis in suppurationem, & majorem corruptionem degenerabant.

Quare ex noſtris de contagio & putredine principiis mirum non eſt, ſi hic ſimiles vermiculi geniti fuerint, & tandem per nares ſucceſſerint; ibidem enim oſtendi, quod in materia putrida varioloſa tales deprehendantur.

Unde patet ſedem acutiſſimi doloris capitis, & prædictorum vermiculorum fuiſſe ſinum frontalem, qui duos circiter eſt polices longus, & decem lineas latus, in quo prædicti vermiculi convoluti facile hoſpitari poterant, donec per foramen ad nares devecti fuiſſent.

Probabile tamen eſt, in noſtro caſu eandem cauſam, aut in cerebro, aut in ejuſdem ventriculis pariter extitiſſe, unde dein memoriæ, aliarumque actionum læſio derivari debet.

Quin imo ex eadem cauſa poſſet violenta mors deduci; in quantum æger exinde in phreneſim raptus ſibi ipſi violentas injecerit manus.

Ne

Ne vero hæc, quæ dixi, sine fundamento asserta esse videantur, aliquot exemplis & observationibus, quæ apud probatos Autores prostant, confirmabo.

Sic Muffetus de insectis cap. 30. ait: *Fuit olim in Germania, & Hungaria frequens affectus capitis, atque omnes eo correpti in phreneſim, vel maniam inciderant, mortuisque dissecto cerebro vermiculus inventus est.*

Huc referri debet ille casus, qui in Ephemerid. N. C. Anno 6. & 7. pag. 132. habetur; quod videlicet variolis mania supervenerit.

Thomas Bartolinus cent. 1. histor. 64. dicit: *Lutetianæ puellæ 12. annorum curatis variolis, tantus capitis dolor supervenit, ut trium mensium curriculo nec dormire quiverit, nec quiescere, nullas dolore inducias concedente, tandem cum tabida obiisset, statim aperto cranio, deprehensa fuit universa cerebelli substantia in dextro a reliquo corpore sejuncta, nigraque*

que tunica involuta. Rupta tunica nigra vermem nigrum, piloſum prodidit latentem; & alia, quæ ibidem legi poſſunt.

Præ aliis notabilis proſtat obſervatio, quæ ad noſtrum ſcopum quam optime pertinet in Miſcell. curioſ. dec. 3. Anno 2do obſerv. 53. quæ ſic ſonat: *dum Patavii in Hoſpitali majori praxi medica occupabar, ſeſe anno 1687. obtulit vir quidam quadragenarius, febre ardente detentus, is, dum judicatus ab hoſpitali dimiſſionem obtinuit, jamque ſingulis gratias agens, finito Miſſæ Sacrificio diſcedere decrevit, & ecce jamjam finita miſſa in hoſpitali circumcurrere, furere, & clamare, uti phreniticus cœpit, & priusquam illi ulla medicina adhiberi, & in lectum reponi potuiſſet, exſpiravit.*

Unde omnes attoniti aperuimus cadaver. - -

In medulla cerebri innumeros vermiculos, non abſimiles illis, qui in caſeo veteri repe-

reperiuntur, cum omnium ſtupore, undique diſperſos invenimus.

Unde ex his aliisque pluribus, quas hic prætereo, practicorum obſervationibus, actionum animalium læſionem, uti & violentam mortem non ſine fundamento deducere poſſumus.

Poſſem hic fere innumeros alios de variolis adducere caſus; verum quia, quamvis eſſent ſingulares, poſſent tamen maximam partem ad jam ſuperius allatos referri, ideo hoſce tantum ſelegi, qui pro norma multorum ſimilium inſervire poſſint.

Hiſce Benevole Lector fruere, & fave.

ERRATA NOTABILIORA

IN

TRACTATU DE VARIOLIS.

Pagina 42.	Linea 2.	etiam, loco & jam
44.	- - - 2.	ſuppurantur, loco ſuppu-
	- - - -	rabantur.
49.	- - - 10.	nunciabantur, loco nun-
	- - - -	ciabatur.
52.	- - - 19.	alborum, rubrorum, loco
	- - - -	albarum, rubrarum.
103.	- - - 13.	ægro, loco ægre.
178.	- - - 15.	idem, loco item.
191.	- - - 7.	relinquat, loco relinquant.
278.	- - - 9.	ſecederent, loco ſecederet.
282.	- . - 4.	ſeceſſerint, loco ſucceſ-
	- - - -	ſerint.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0291
DFG

Beddei diss. med. de Verme Taenia dict.
8. maj. Vien. 2 gg.

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de
/rosdok/ppn823221717/phys_0293
DFG

Universitäts Bibliothek Rostock
http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn823221717/phys_0296
DFG

deoque omnia, quæ cavi-
erincumbunt, concutit &
facit. Dum vero parietes
pariter ſunt ſepta cavita-
s ab invicem ſeparantia,
tunc tota actio & vis de-
dirigitur ad lineam magis
in quo caſu terra una
uprapoſitis pariter horizon-
ſi undularet, movetur,
vis plures & repetitas alli-
ſiones & refractiones ſub-
e terræmotus, cujus ge-
ſe ille 1755. poteſt ſe ad
iam extendere, eo, quod,
vehemens, plures tales &
terraneas cavitates perfrin-
ere poſſit.

ſt contingere, ut prædicta
um horizontaliter & ad la-
n perpendiculariter ad ſu-
m extendat, in quo caſu

mo-